

DOKUMENT EVROPSKE BANKE ZA OBNOVU I RAZVOJ

STRATEGIJA ZA BOSNU I HERCEGOVINU

Odobrena od Upravnog odbora na sastanku 4. maja 2005. godine

EBRD je obezbijedio prevode izvornog teksta ovog dokumenta samo za upotrebu čitaocu. Iako je sa dužnom pažnjom nastojao osigurati vjerodostojnost prevoda, EBRD ne garantira i ne stoji iza tačnosti prevoda. Čitalac se može osloniti na prevod samo na vlastiti rizik. EBRD, njegovi uposlenici ili osobe koje ga zastupaju neće ni u kojem slučaju biti držani odgovornim prema čitaocu ili bilo kome drugom zbog bilo kakve netačnosti, greške, omaške, ispuštenog teksta, manjkavosti i/ili bilo kakve izmjene bilo kojeg dijela sadržaja u prevodu, bez obzira na uzrok, niti za bilo kakvu štetu koja iz toga proizađe. U slučaju bilo kakvog neslaganja ili proturječnosti između verzije na engleskom jeziku i prevoda, engleska verzija se ima uzeti kao važeća.

I. UVODNI REZIME	1
1. PORTFELJ BANKE	5
1.1 PREGLED DOSADAŠNJIH AKTIVNOSTI BANKE	5
1.2 IMPLEMENTACIJA PRETHODNE STRATEGIJE ZA ZEMLJU	6
1.3 UČINAK PORTFELJA BANKE NA TRANZICIJU I NAUČENE LEKCIJE.....	7
1.3.1 Učinak na tranziciju.....	7
1.3.2 Naučene lekcije	8
1.4 OMJER PORTFELJA	9
2. OPERATIVNO OKRUŽENJE.....	11
2.1 AMBIJENT OPŠTIH REFORMI.....	11
2.1.1 Politički razvoj događaja	11
2.1.2 Međunarodni odnosi i regionalna saradnja.....	12
2.1.3 Socijalna situacija.....	13
2.1.4 Pitanja radne snage.....	13
2.1.5 Pitanja integriteta.....	14
2.1.6 Zakonsko-pravna reforma	14
2.1.7 Zaštita okoline	15
2.2 NAPREDAK U PROCESU TRANZICIJE I REAKCIJA PRIVREDE.....	15
2.2.1 Makroekonomski uslovi za poslovanje Banke.....	15
2.2.2 Uspjeh tranzicije i izazovi tranzicije.....	17
2.3. PRISTUP KAPITALU I INVESTICIONI ZAHTJEVI.....	19
3. STRATEŠKE ORIJENTACIJE	21
3.1 PRIORITETI BANKE ZA PERIOD OBUHVAĆEN STRATEGIJOM.....	21
3.2 SEKTORSKI IZAZOVI I CILJEVI BANKE.....	21
3.2.1 Finansijski sektor i mala preduzeća	21
3.2.1.1 Sektor bankarstva	21
3.2.1.2 Pomoć malim i srednjim preduzećima.....	22
3.2.1.3 Mikro krediti	23
3.2.1.4 Nebankarske finansijske institucije.....	23
3.2.2 Korporativni sektor.....	24
3.2.3 Infrastruktura.....	25
3.2.3.1 Transport.....	25
3.2.3.2 Elektroenergetski i energetski sektor.....	26
3.2.3.3 Telekomunikacije.....	27
3.2.3.4 Komunalna infrastruktura	28
4. DRUGE MFI I MULTILATERALNI DONATORI	30
ANEKS 1 – POLITIČKA STRUKTURA	32
ANEKS 2 – DIJAGRAM ZAKONODAVNIH I IZVRŠNIH ORGANA U BIH	34
ANEKS 3 – OCJENA KOMERCIJALNIH ZAKONA	35
ANEKS 4 – PITANJA ZAŠTITE OKOLINE	45
ANEKS 5 – ODOBRENE OPERACIJE BANKE.....	47
ANEKS 6 – PROJEKTI TEHNIČKE SARADNJE	48
ANEKS 7 – FINANSIRANJE MSP I TAM/BAS PROGRAMI	52
ANEKS 8 – DRUGE MFI, MULTILATERALNE ORG. I BILATERALNI DONATORI	62
ANEKS 9 - SOCIJALNI I EKONOMSKI POKAZATELJI.....	72

I. UVODNI REZIME

Bosna i Hercegovina (BiH) nastavlja poštivati principe navedene u članu 1. Sporazuma o osnivanju Banke. Zemlja igra konstruktivnu ulogu u regionalnoj saradnji cijele jugoistočne Evrope. Vlade na svim nivoima (državnom, entitetskom i kantonalnom), rade u pravcu ispunjavanja uslova postavljenih od strane Evropske komisije prije otpočinjanja pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju. Međutim, unutrašnja politička situacija je i dalje složena, naročito u pogledu sporova sa Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju (Haški tribunal) i neuspjelih pregovora o ulasku u NATO program Partnerstva za mir. Paddy Ashdown, visoki predstavnik UN i specijalni predstavnik EU od maja 2002. godine, trebao bi biti zamijenjen krajem 2005. godine, ali odluka o tome koje će tačno biti ovlasti njegovog nasljednika tek treba da bude donesena.

BiH i dalje postiže napredak u makroekonomskoj stabilizaciji i strukturnim reformama, ali je brzina ovog napredovanja ponekad sporija od očekivane. Makroekonomsko okruženje ostaje i dalje vrlo stabilno, sa godišnjim rastom od oko 4-5%, niskom jednocifrenom inflacijom i jakim pokrićem rezervi koje učvršćuju položaj valutnog odbora. Tokom posljednjih nekoliko godina izvršene su značajne i neophodne reforme u javnom sektoru, dok su izgledi za fiskalnu održivost poboljšani nakon što su oba entiteta napravila iskorake u pravcu uravnoteženih budžeta, iako proces izgradnje institucija na državnom nivou nosi sa sobom nove fiskalne izazove. Međutim, deficit trgovinske bilanse i deficit po tekućem računu i dalje ostaju visoki pri čemu se za deficit po tekućem računu procjenjuje da iznosi blizu 20% BDP-a. Bez obzira na očigledan napredak postignut tokom posljednjih godina i dalje ostaju kritični problemi koje treba riješiti. Na makroekonomskom planu, loš kvalitet podataka koči dosljedno kreiranje politike, dok je javni sektor i dalje prevelik i treba ga dalje smanjivati. Korupcija još uvijek prevladava, te je potrebno preduzeti krupne fundamentalne reforme javne uprave i pravosuđa. Životni standard je nizak, a nezaposlenost široko raširena.

BiH je započela svoju tranziciju u pravcu tržišne ekonomije kasnije od većine ostalih zemalja regije i to pod izuzetno teškim okolnostima kakve su vladale 1996. godine, nakon kraja rata. Procjenjuje se da je oko 200.000 ljudi poginulo u ratu, a da je 70% cjelokupne fizičke infrastrukture bilo ili uništeno ili teško oštećeno. Značajni problemi tokom poslijeratne obnove uključivali su: (i) obnavljanje osnovnih javnih usluga, kao što su vodoopskrba, grijanje, električna energija, stambeni smještaj i obnovu ključnih puteva, mostova i aerodroma, (ii) obiman proces izgradnje institucija na svim nivoima i (iii) ponovno oživljavanje privrednih aktivnosti, pri čemu su mnoga novopokrenuta preduzeća počinjala od nule.

Era poslijeratne obnove, koja se odvijala uz potporu značajne pomoći međunarodne zajednice, sada se bliži svom uspješnom završetku. Najveći dio obnove onoga što je bilo oštećeno ratom već je dovršen. Nakon što su dostigli vrhunac krajem 1990-ih godina, kapitalni transferi za obnovu nastavljaju da se smanjuju, dok direktna strana ulaganja imaju trend rasta, što odražava poželjno okretanje od ovisnosti o pomoći ka rastu vođenom investicijama. U području strukturnih reformi, tokom posljednjih nekoliko godina postignut je vidljiv napredak u nizu oblasti, posebno u poboljšanju poslovnog okruženja, važnim regulatornim reformama u ključnim sektorima infrastrukture i značajnim iskoracima u razvijanju zdravog sektora bankarstva. Zemlja

postepeno prelazi iz stadija u kojem ju naprijed „gura“ Ured visokog predstavnika ka stadiju u kojem ju naprijed „vuče“ Evropska unija, te zauzima svoje mjesto kao sastavni dio jugoistočne Evrope u usponu. Saradnja među zemljama jugoistočne Evrope je znatno ojačana tokom posljednjih godina, a BiH je igrala važnu i konstruktivnu ulogu u različitim inicijativama u vezi sa trgovinom, investicijama i infrastrukturom.

Glavni izazovi tranzicije sa kojima će se zemlja suočavati u novom periodu koji se nalazi pred njom su slijedeći:

- Privatizacija i restrukturiranje preduzeća i uklanjanje prepreka biznisu, kako bi se osnažili tokovi privatnog kapitala i zemlja manje oslanjala na donatore i doznake.
- Smanjenje veličine javnog sektora i uklanjanje nepotrebne birokratije i administracije.
- Strukturne i institucionalne reforme u ključnim infrastrukturnim sektorima kao što su transport, energija, telekomunikacije i komunalna infrastruktura, kao i finansijski sektor.
- Snaženje državnih institucija i stvaranje jedinstvenog ekonomskog prostora.

Do sada se Banka koncentrirala na dvije glavne oblasti: (i) podršku malim i srednjim preduzećima (MSP) putem usmjeravanja finansiranja kroz lokalni sektor bankarstva i obezbjeđivanje savjetodavnih usluga preko svojih programa TAM („Zaokret u upravljanju“) i BAS („Poslovne savjetodavne usluge“) i (ii) igranje ključne uloge u obnovi fizičke infrastrukture u BiH. Za Banku je 2004. godina bila rekordna, kako u smislu novopotpisanih ugovora (97 miliona eura), tako i isplata (56 miliona eura), pri čemu se kumulativni iznos njenih angažiranih sredstava popeo na 349 miliona eura. Banka je također u 2004. godini imala prvu investiciju u BiH iz progama Direktnog ulaganja u kapital putem dioničkog ulaganja u malo domaće privatno proizvodno preduzeće.

U skladu sa pomenutim izazovima tranzicije koji stoje pred BiH, prioriteti Banke tokom novog strateškog perioda biće:

- razvoj aktivnosti privatnog sektora;
- pomoć kod strukturnih i institucionalnih reformi i
- podrška regionalnoj integraciji BiH i njenom napredovanju u pravcu članstva u EU.

Banka će se rukovoditi ovim prioritetima u svojim aktivnostima u različitim sektorima, koji se ovdje ukratko opisuju:

- **Finansijski sektor i mala preduzeća:** Banka će se oslanjati na prethodne uspjehe u ovoj oblasti i nastaviti finansirati mala i srednja preduzeća putem domaćeg bankarskog sektora. Programi TAM i BAS će nastaviti pružati savjetodavne usluge malim preduzećima. U finansijskom sektoru Banka će nastojati da proširi asortiman svoje pomoći, uzimajući u razmatranje hipotekarne zajmove, lizing, osiguranje, investicije u dodatni dionički kapital i veće korištenje sindiciranih kredita.
- **Korporativni sektor:** Banka će pomagati privatizaciju velikih preduzeća, koja je nedavno pokrenuta, nastojeći da privuče strane investitore i obezbijedi finansiranje. Banka će također pružati finansijsku podršku privatnim lokalnim privrednim društvima srednje veličine, u slučajevima kada ta podrška predstavlja dopunu relativno razvijenom i konkurentnom lokalnom bankarskom sektoru.

- **Infrastruktura:** Banka će nastaviti da igra vodeću ulogu kod investiranja u infrastrukturu. Principi kojima će se rukovoditi kod izbora projekata biće lista prioriteta ključnih investicija, regionalna integracija i strukturne reforme. Kod *transporta*, naglasak će biti stavljen na sanaciju željeznica, budući da se potražnja za prevozom tereta ubrzano povećava zbog oživljavanja industrije. Banka će također pomagati i sektor zračnog prometa i dalje investicije u sektor puteva. U sektorima *energije i telekoma*, naglasak će prvenstveno biti stavljen na implementaciju postojećih projekata i nastavak dijaloga u vezi politika pratećih reformi sektora, privatizacije i regionalne integracije. Razmotriće se i dopunske investicije u oblastima kao što su elektrodistribucija i novi projekti telekoma. Banka će također nastojati da uđe i u sektor *komunalne infrastrukture*, u početku uz državne garancije, fokusirajući se na reformu sektora i institucionalno jačanje na nivou operativnih kompanija.

Tokom provođenja ovih prioritarnih aktivnosti, Banka će nastaviti da i dalje usko koordinira svoje aktivnosti sa drugim međunarodnim finansijskim institucijama, EU, Uredom visokog predstavnika i međunarodnom donatorskom zajednicom.

SPISAK SKRAĆENICA

BAS	Savjetodavne usluge preduzećima
BiH	Bosna i Hercegovina
CEI	Centralnoevropska inicijativa
DFID	Odjeljenje za međunarodni razvoj UK
DIF	Program direktnih (dioničkih) ulaganja
EIB	Evropska investiciona banka
EC	Evropska komisija
EU	Evropska unija
EUFOR	Snage Evropske unije
EUPM	Policajska misija Evropske unije
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FDI	Direktne strane investicije
ICTY	Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju
IFC	Međunarodna finansijska korporacija
IFI	Međunarodne finansijske institucije (MFI)
ILO	Međunarodna organizacija rada
IMF	Međunarodni monetarni fond (MMF)
IPTF	Međunarodna policija
MEI	Komunalna i okolinska infrastruktura
MTDS	Srednjoročna strategija razvoja
OHR	Ured visokog predstavnika
PfP	Partnerstvo za mir
RS	Republika Srpska
SAA	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
SEED	Razvoj jugoistočne Evrope
SFOR	Stabilizacijske snage
SME	Mala i srednja preduzeća (MSP)
TAM	Zaokret u upravljanju preduzećima
TFP	Program kreditnih instrumenata za unapređenje trgovine
UNDP	Razvojni program UN
USAID	Agencija SAD za međunarodni razvoj
WB	Svjetska banka
Valute	
KM	Konvertibilna marka (valuta BiH)
US\$	Američki dolar
CAD\$	Kanadski dolar
NOK	Norveška kruna
GBP	Britanska funta
CHF	Švicarski franak
JPY	Japanski jen
Kurs	
1 €	1.95583 KM

1. PORTFELJ BANKE

1.1 PREGLED DOSADAŠNJIH AKTIVNOSTI BANKE

Banka je aktivno pomagala poslijeratnu obnovu BiH i proces tranzicije, pri čemu je od početka njenog poslovanja 1996. godine godišnji prosjek angažiranih sredstva iznosio 38 miliona eura. S krajem februara 2005. godine, kumulativni obim ulaganja dostigao je 349 miliona eura. Postotak nepovučenih angažiranih sredstava stalno je opadao, od 65% na kraju 2002. do 49% krajem marta 2005. godine. Ukupne dosadašnje isplate iznose 178 miliona eura, a očekuje se da će se s pokretanjem fizičke implementacije niza velikih infrastrukturnih projekata (naročito u sektoru transporta i energije) isplate ubrzano povećavati tokom slijedeće dvije godine.

*Osim direktne pomoći projektima, Banka je također imala ulogu od kritične važnosti u mobiliziranju značajnih sredstava za sufinansiranje i grantova. Kao rezultat toga, ukupna vrijednost projekata u vezi sa investicijama EBRD-a iznosi 938 miliona eura¹, što rezultira omjerom kumulativne mobilizacije od 1,7:1. Banka je usko saradivala sa svim međunarodnim finansijskim institucijama (MFI) prisutnim u Bosni i Hercegovini, a sa više njih je učestvovala u sufinansiranju projekata. Što se tiče grantova, bilo je mobilizirano više od 18 miliona eura u okviru 74 projekta tehničke saradnje, a donatori su također osigurali više od 30 miliona eura direktnih grantova za sufinansiranje investicionih projekata Banke. Najveće doprinose fondovima tehničke saradnje dale su Austrija, Kanada, Danska, Njemačka, Irska, Italija, Japan, Nizozemska, Norveška, Švedska, Velika Britanija, SAD, Centralnoevropska inicijativa i Evropska komisija (vidi *Aneks 6 – Projekti tehničke saradnje* za detaljnije informacije).*

Banka je započela svoje poslovanje vrlo brzo nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma krajem 1995. godine i u početku se fokusirala na finansiranje *urgentne obnove osnovne infrastrukture* koja je pretrpjela velike štete kao što su dalekovodi, telekomunikacione veze, putevi, mostovi, aerodromi i oprema za zračnu navigaciju na cijeloj teritoriji BiH.

Osim obnavljanja ključne infrastrukture, Banka se također u ranoj fazi usredsredila na razvoj *finansijskog sektora* kako bi usmjerila sredstva koja su bila u velikoj mjeri potrebna *malim i srednjim preduzećima* (MSP), od kojih su mnoga bila pokrenuta nakon kraja rata. Do sada je oko 300 malih i srednjih preduzeća koristilo podzajmove EBRD-a za investicije kojima su proširivali svoje poslovanje (u iznosu od 40 miliona eura do danas), dok je u 400 transakcija korišten bančin program kreditnih instrumenata za unapređenje trgovine putem lokalnog bankarskog sistema. Prosječan iznos podzajmova bio je 112.000 eura, a rokovi dospijeća kretali su se u rasponu od jedne do sedam godina. Paralelno tome, više od 160 preduzeća dobilo je direktne pojedinačne savjetodavne usluge u okviru programa „Zaokret u upravljanju“ (TAM) i „Poslovnih savjetodavnih usluga“ (BAS). Ured BAS-a u BiH je otvoren 2001. godine i od tada je implementirao 158 projekata, koji su bili pomognuti donatorskim sredstvima u ukupnom iznosu od 2,25 miliona eura. TAM program je, sa druge strane, pokrenuo 10 projekata u BiH, u kojima je od 1997. godine bilo iskorišteno 0,56 miliona eura donatorskih sredstava (vidi *Aneks 7 – Finansiranje malih i srednjih preduzeća i programi TAM/BAS* za detaljnije informacije). Banka je također pomagala davanje

¹ Ovaj iznos narasta do sume od 1,26 milijardi eura, ukoliko se korigira za kursne razlike i sredstva za sufinansiranje mobilizirana u okviru Struja III projekta, pri čemu se omjer mobilizacije penje na 2,6:1.

mikrokredita poduzetnicima i malim preduzećima, tako što je već 1997. godine uspostavila banku za mikropreduzeća.

Ukupno izvršenje bančinog portfelja u BiH bilo je zadovoljavajuće: tri projekta su završena (dva uspješna izlaska, jedna otplata prije roka), kod tri još uvijek nije započela isplata (svi su bili potpisani u decembru 2004. godine), kod jednog je učinak opao, dok se ostali izvršavaju u skladu sa očekivanjima. Ukupno gledano, 98% operativnih sredstava donose povrat. Realizirane su znatne kapitalne dobiti kroz punu prodaju dioničkih investicija, kao što je bio slučaj sa Hrvatskom bankom (sada Unikredit Zagrebačka banka) i Market bankom (sada Raiffeisen). Dio portfelja koji otpada na dionički kapital je mali, samo 5%, što odražava fazu tranzicije kroz koju zemlja prolazi.

Analitički prikaz kumulativnih angažiranih sredstava do današnjeg datuma dat je po sektorima i vrsti finansiranja u donjoj Tabeli 1 (vidi *Aneks 5 – Odobrene operacije Banke* gdje je dat potpun spisak ugovorenih i potpisanih transakcija).

Tabela 1: Kumulativna angažirana sredstva Banke s krajem februara 2005. godine

Sektor	Kumulativna angažirana sredstva		
	<i>Ukupna vrijednost projekta (mil. €)</i>	<i>Fin.sredstva EBRD-a (mil. €)</i>	<i>Postotak ukupnog finansiranja od strane EBRD-a</i>
Transport	392	116	34
El.energija i energija	175	85	24
Finansijske institucije	168	84	23
Telekomunikacije	163	47	14
Agribiznis	39	16	4
Industrija općenito	1	1	<1
Ukupno	938	349	100
Dug		332	95
Dionički kapital		18	5
Privatni		102	29
Državni		247	71
Bez garancija države		132	38
Uz garancije države		217	62

1.2 IMPLEMENTACIJA PRETHODNE STRATEGIJE ZA ZEMLJU

Posljednja strategija za zemlju, odobrena u aprilu 2003. godine, navela je slijedeće kao strateške prioritete: (i) učestvovati u procesu privatizacije i podržati nova ili postojeća privatna preduzeća, (ii) ojačati i diversificirati finansijske mehanizme za MSP, radeći sa proširenom bazom domaćih finansijskih institucija, (iii) finansirati regionalne infrastrukturne projekte, posebno u sektoru puteva, te razvijati i lokalna komunalna preduzeća (vodoopskrba); a paralelno (iv) raditi na implementaciji postojećih projekata u sektorima energije i telekoma.

Sveukupno, Banka je postigla većinu svojih operativnih ciljeva postavljenih u prethodnoj strategiji za zemlju. Za Banku je 2004 bila rekordna godina, kako u pogledu novih angažiranih sredstava (97 miliona eura – povećavajući kumulativna angažirana sredstva za 38%), tako i u pogledu isplata (56 miliona eura), što je značilo da je ukupan

iznos potpisanih projekata bio 120 miliona eura tokom perioda obuhvaćenog strategijom.

U skladu sa gore nabrojanim strateškim prioritetima, bilo je potpisano 10 novih projekata koji se sada implementiraju, uključujući devet u privatnom sektoru: tri korporativna projekta (Marbo, Grand i Primus, prvi projekt koji je urađen u BiH u okviru bančinog programa direktnih dioničkih ulaganja), šest bankarskih projekata (četiri kreditne linije za MSP, jedan podređeni kredit i jedan sindicirani kredit s pravom prvenstva) i jedan državni projekt za regionalnu putnu infrastrukturu (Sarajevska obilaznica u Koridoru Vc i put Banja Luka-Gradiška koji povezuje BiH sa Koridorom X).

Banka do sada nije igrala veću ulogu u privatizaciji nefinansijskih institucija (industrije), budući da se do sada proces privatizacije odvijao vrlo sporo. Tek 2004. godine je zabilježen značajniji napredak i Banka je sada u kontaktu sa svim potencijalnim investitorima kako bi preuzela aktivnu ulogu u pružanju pomoći industrijskom restrukturiranju i ulaganjima.

Došlo je do napretka u implementaciji projekata u sektorima energije i telekoma, iako je taj napredak bio sporiji od planiranog. Uprkos napora Banke, tokom perioda obuhvaćenog strategijom nije bio potpisan nijedan komunalni projekat, iako je krajem 2004. godine potpisan protokol sa državnim i entitetskim vlastima koji bi trebao poslužiti olakšavanju razvoja komunalnih projekata u budućnosti (vidi Odjeljak 3.2.3.4 u daljem tekstu za detaljnije informacije).

1.3 UČINAK PORTFELJA BANKE NA TRANZICIJU I NAUČENE LEKCIJE

1.3.1 Učinak na tranziciju

Investicije Banke imale su značajan učinak na tranziciju, posebno u finansijskom sektoru, te sektorima telekomunikacija i električne enerije (ovaj potonji je sada u fazi implementacije), a u manjem obimu i u sektoru transporta. Skoro svi projekti u BiH bili su ocijenjeni od strane Ureda glavnog ekonomiste Banke kao projekti koji potencijalno mogu imati dobar ili odličan učinak na tranziciju, mada se rizici da ovaj potencijal ne bude realiziran obično ocjenjuju kao rizici srednjeg ili visokog nivoa.

Kroz svoje investicije u infrastrukturne projekte, Banka je značajno doprinijela razvoju zakonskog i regulatornog okvira, stvaranju regulatornih agencija za cijelu državu i međuentitetskih institucija.

U *sektoru telekoma*, Banka je igrala ključnu ulogu u davanju podrške razvoju adekvatne regulative sektora (npr. izrada i dodjela licenci za fiksne telefonske linije, sporazumi o ostvarivanju interkonekcije i politika pružanja univerzalnih usluga), uspostavi nezavisne regulatorne agencije na državnom nivou i elaboriranju dokumenta o politici sektora.

U *sektoru električne energije*, u skladu sa uslovima projekta Struja III, bili su doneseni novi državni zakoni o uspostavi regulatornog tijela na nivou države, jedinstvenoj kompaniji za prenos električne energije i zajedničkom nezavisnom operatoru sistema. Osim toga, BiH je potpisala pristup procesu stvaranja Energetske zajednice jugoistočne Evrope (ECSEE), sponzorirane od Evropske komisije i aktivno učestvuje u stvaranju

budućeg regionalnog tržišta energije. Ova postignuća predstavljaju istovremeno i ključne reforme, budući da je ovaj sektor, kao rezultat rata, bio rasparčan na tri odvojene elektroprivrede.

U *sektoru transporta*, projekt obnove željeznica uspio je integrirati dvije željeznice u Federaciji. Implementacija će biti finalizirana početkom 2006. godine pod okriljem Željezničke javne korporacije BiH (prva korporacija koja je bila organizirana pod vođstvom Komisije za javne korporacije BiH u skladu sa Aneksom 9 Dejtonskog mirovnog sporazuma), gdje EBRD igra ključnu ulogu. Ovaj projekt je poboljšao tržišnu efikasnost ovog sektora time što je pomogao razvoj održivog međunarodnog transporta tereta u cijeloj BiH, plan reorganizacije radne snage i procese komercijalnog poslovnog planiranja.

U *finansijskom sektoru*, putem ranog ulaganja u bankarski sektor i tijesnog angažmana na nivou upravnih odbora banaka u koje je investirala, Banka je na djelotvoran način pokrenula razvoj zdravog bankarskog sektora u BiH i poboljšala praksu korporativnog upravljanja, uključujući se u konstruktivan dijalog sa vlastima u vezi politike bankarstva. Oslanjajući se na ključnu ulogu koju je u tome imala, Banka je tokom perioda prethodne strategije strukturirala i prvi sindicirani zajam u BiH. U decembru 2003. godine potpisan je zajam od 45 miliona eura, čime su u bankarski sektor zemlje uvedene međunarodne komercijalne banke.

1.3.2 Naučene lekcije

Tokom proteklih godina Banka je izvukla dragocjene pouke koje će joj pomoći da vodi svoje aktivnosti i usmjerava investicije tokom perioda obuhvaćenog novom strategijom. Glavne naučene lekcije su slijedeće:

Projekti u javnom sektoru u BiH su krajnje komplicirani zbog složene upravne strukture države. Uprkos sve većih napora međunarodne zajednice tokom protekle dvije godine, država na centralnom nivou je još uvijek slaba, dok su dva entiteta ključni akteri kod implementacije projekata. Otpor promjenama, institucionalne slabosti, neefikasno rukovođenje i neslaganja u vezi novih institucija na državnom nivou usporavaju implementaciju projekata. Infrastrukturni projekti zahtijevaju pažljivu i često dugu pripremu institucionalnih komponenti projekata (poduprtu adekvatnom tehničkom saradnjom), kao i međusobnu koordinaciju svih međunarodnih finansijskih institucija, donatora i OHR kako bi se postigao maksimalan uticaj kod implementacije. Uprkos ovih koordiniranih napora, projekte u javnom sektoru je još uvijek teško implementirati. Naprimjer, implementacija projekta rekonstrukcije sistema električne energije (Struja III), koji ima potencijal da postigne izvrstan učinak na tranziciju u smislu institucionalne reforme ovog sektora, kasnio je zbog prepreka koje su dolazile od raznih zainteresiranih strana (npr. političkih aktera, menadžmenta i sindikata). Koordinirani naponi međunarodne zajednice, kao i sve veća spremnost zainteresiranih aktera iz BiH da ispoštuju norme EU, na kraju su rezultirali usvajanjem zakona koji su bili od kritične važnosti za uspostavljanje institucija na državnom nivou (npr. formiranje državne regulatorne agencije, uspostava jednog dioničkog društva za prenos električne energije za oba entiteta, kao i nezavisnog operatora sistema). Međutim, bili su uloženi ogromni naponi da bi se postigli ovi rezultati, dok pravovremena implementacija i dalje ostaje problem i zahtijevaće kontinuiranu koordinaciju donatora. Sa nešto pozitivnije strane, priprema projekta regionalnog razvoja puteva tokom 2004. godine, iako je oduzela mnogo vremena, pokazala je da bolja saradnja između vlasti

dva entiteta doista može ubrzati pregovore u vezi projekta i njegovu implementaciju. Ovo predstavlja pozitivan razvoj događaja, koji se samo prije par godina nije mogao ni zamisliti. Da li se ovo iskustvo sa projektom puteva iz 2004. godine može smatrati kao znak boljeg i djelotvornijeg dijaloga između svih uključenih strana je međutim nešto što treba testirati kod budućih projekata. Učeci iz ovakvih dosadašnjih iskustava u zemlji, Banka će moći bolje da oblikuje svoje buduće operacije u javnom sektoru i da poboljša njihov učinak na tranziciju.

Prisustvo donatorskog novca i grantova može ometati disciplinu tržišta. BiH se okoristila velikim sumama grantova nakon rata. Ovi grantovi, bilo da se radi o subvencioniranim programima kredita za MSP ili o grantovima datim lokalnim vlastima za obnovu, mogu ponekada destimulirati primaoca da usvoje ispravan komercijalni stav prema vlastitim investicionim potrebama, a komercijalnim finansijerima otežati razvijanje njihovog poslovanja. Iako se nivo sredstava u vidu pomoći smanjuje, određene institucije (npr. općinska javna komunalna preduzeća) postale su „ovisnici o pomoći“ i radije čekaju nove grantove umjesto da se ponašaju komercijalno. U proteklom periodu ovo je imalo uticaja na projekte koje je Banka predlagala potencijalnim klijentima u zemlji. Banka je odnedavno razvila alternativni pristup koji podrazumijeva državne garancije i koji je doveo do uspješnog potpisivanja protokola sa vladom (kao što se objašnjava u daljem tekstu, u odjeljku 3.2.3.4). Tamo gdje je to moguće, Banka će nastojati da radi skupa sa donatorima na spajanju svojih finansijskih sredstava sa grantovima ili koncesionim programima finansiranja kako bi ugradila potrebnu ekonomsku disciplinu i pokrenula reforme vođene tržišnim razlozima, pri tome po potrebi smanjujući ograničenja na platežnu sposobnost za investicije.

Male investicije koje su pravilno strukturirane i obavljene mogu pružiti značajne koristi u smislu efekta dodatnih sredstava, učinka na tranziciju i povrata sredstava. Iako neka investicija može biti mala u novčanom smislu, ona može imati značajnog učinka u industrijskom okruženju, ukoliko se radi o dobro pogođenoj kombinaciji ulaganja, vremenskog rasporeda i prikladne tehničke saradnje. Da bi se osiguralo da tehnička pomoć i projekt budu uspješni, neophodno je da se osoblje rezidentnog ureda, skupa sa odgovarajućim osobljem u sjedištu Banke, angažira i vrši aktivan nadzor. Dobar primjer toga je ulaganje Banke u dionički kapital u dvije male domaće banke (u Hrvatsku banku i Market banku, po 1,1 milion eura u svaku od njih) do kojeg je došlo već 1997. godine. Općenito je priznato da su ta ulaganja imala značajnu ulogu katalizatora sadašnjeg uspješnog bankarskog sektora u BiH. Značajna pomoć institucionalnoj izgradnji i edukaciji menadžmenta, koja je bila pružena kroz tehničku saradnju, i prisustvo Banke kao dioničara privukli su strane investitore, koji su nakon toga pretvorili ove banke u dvije najveće i najuspješnije banke u BiH. Međutim, ovakvo iskustvo tek treba da bude isprobano na širem spektru složenijih transakcija u industrijskom sektoru.

1.4 OMJER PORTFELJA

S krajem februara 2005. godine, omjer portfelja iznosi 29% za privatni sektor i 71% za javni sektor. Iako je Banka započela svoje operacije u BiH 1996. godine, dio portfelja namijenjen projektima iz javnog sektora još uvijek je visok, uglavnom iz dva razloga:

Prvo, *obimna ratna razaranja* u BiH uništila su oko 60% infrastrukture zemlje i rezultirale daleko većim potrebama za investiranje u infrastrukturu nego što je to slučaj u drugim zemljama u kojima djeluje EBRD. Dok je većina zemalja u tranziciji trpjela

zbog izostanka održavanja i kašnjenja sa investicijama u sektorima energije, transporta i telekoma i komunalne infrastrukture, u BiH je većina puteva, mostova, elektrana, elektrodistributivnih mreža, telekomunikacionih linija bila ili uništena u potpunosti ili teško oštećena. To je zahtijevalo velike investicije od strane MFI i bilateralnih donatora i to samo u svrhu obnavljanja osnovne javne infrastrukture.

Drugo, domaće privatne ekonomske aktivnosti sporije su bile pokrenute nego u drugim tranzicionim ekonomijama, budući da je većina poduzetnika morala kretati od nule i sa vrlo ograničenim finansijskim sredstvima. Osim toga, mnoga od predratnih malih i srednjih preduzeća pretrpjela su zbog rata velika oštećenja poslovnih prostora, mašina i opreme. Rat je također vooma štetno utjecao i na imidž zemlje, što je dugo vremena odbijalo privatne strane investitore.

Banka ima za cilj da više pomogne rastu privatnog sektora u BiH, kao što se to detaljnije opisuje u daljem tekstu. Bez obzira na to, budući da je sada u postupku *nekoliko velikih projekata u javnom sektoru* (kao što su ključne investicije u željeznice), rebalansiranje portfelja u pravcu većeg udjela privatnog sektora može se postići samo tokom srednjoročnog ili dugoročnog perioda, i to pod pretpostavkom da vlasti pokažu snažnije opredjeljenje i više osjećaja za hitnost nego ranije kod velike privatizacije i stvore bolju klimu za investicije u privatni sektor i njegov razvoj.

U smislu *broja projekata*, međutim, većina operacija Banke će se i nadalje odvijati u privatnom sektoru. Do sada je, od ukupno 39 projekata odobrenih od strane Banke, 31 projekt bio u privatnom sektoru. Tokom proteklog strateškog perioda Banka je potpisala 10 projekata, od kojih je samo jedan bio u javnom sektoru.

2. OPERATIVNO OKRUŽENJE

2.1 AMBIJENT OPŠTIH REFORMI

2.1.1 *Politički razvoj događaja*

Politička scena u BiH je i dalje nestabilna. Koalicije na državnom i entitetskom nivou između tri vodeće nacionalne stranke i nekoliko drugih političkih grupacija su krhke. Paddy Ashdown, energični visoki predstavnik u BiH i specijalni predstavnik EU od maja 2002. godine, neprekidno je i sa znatnim uspjehom vršio pritisak na zvaničnike u BiH da ubrzaju reforme. Zapravo, implementaciju integrativnih elemenata Dejtonskog sporazuma i ustavne reforme iz 2002. godine još uvijek podstiče prvenstveno međunarodna zajednica, a ne domaće snage u BiH. Budući da mnoge od reformi zahtijevaju prenošenje više ovlasti sa entiteta na vlasti na državnom nivou i nastavak revizije Dejtonskog sporazuma (uključujući i Ustav BiH), politički establišment u RS-u uglavnom im se suprotstavlja, bojeći se da bi one mogle oslabiti status RS-a obezbijeden u Dejtonu. Pritisak bosanskih Hrvata da dobiju teritorijalnu autonomiju jenjao je tokom posljednjih godina. S druge strane, Bošnjaci muslimani, najveća etnička grupa u zemlji, uglavnom podržavaju punu integraciju BiH (vidi *Aneks 1 – Politička struktura* i *Aneks 2 – Dijagram zakonodavnih i izvršnih organa* za detaljniji prikaz sadašnje političke strukture).

Nacionalne stranke i dalje dominiraju političkom scenom. Nenacionalna Socijaldemokratska partija (SDP) koja je kratko vrijeme, između 2000. i 2002. godine, predvodila koalicionu vladu, loše je prošla na izborima 2002. godine, a isto tako i njeni politički partneri. Predstavnici nacionalnih stranaka, SDA (Bošnjaci muslimani), HDZ (Hrvati) i SDS (Srbi), bolje su prošli i osvojili su odgovarajuća mjesta u tročlanom Predsjedništvu BiH. Nakon mjeseci pregovora (i provjere potencijalnih ministara i najviših dužnosnika od strane OHR-a) u februaru 2003. godine bile su formirane koalicione vlade na entitetskim nivoima. Na državnom nivou bilo je formirano prošireno i ojačano Vijeće ministara, pod vođstvom novog premijera, Adnana Terzića, člana SDA. G-din Terzić je ponudio ostavku krajem 2004. godine zbog odbijanja jednog od domova Parlamenta da prihvati prijedlog njegove vlade o uvođenju PDV-a po jedinstvenoj stopi (17%) 2006. godine. Nakon toga je odluka Parlamenta bila promijenjena u korist prijedloga g-dina Terzića, te je u skladu s tim i on povukao svoju ostavku. U martu 2005. godine, visoki predstavnik je smijenio s dužnosti hrvatskog predstavnika u Predsjedništvu, Dragana Čovića, koji će se suočiti sa optužbama za korupciju.

OHR, djelujući u ime međunarodne zajednice, *vrši posebno snažan pritisak na RS* da poboljša saradnju sa Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju (Haškim tribunalom). Paddy Ashdown je pokrenuo političku krizu u RS-u u decembru 2004. godine, kada je smijenio devet dužnosnika službi sigurnosti i zamrznuo bankovne račune nekoliko drugih dužnosnika, zbog njihove nesaradnje sa Haškim tribunalom. Prije toga je 2004. godine smijenio 59 visoko rangiranih dužnosnika RS iz istog razloga. Posljednji val smjenjivanja u decembru 2004. godine doveo je do ostavke premijera RS-a Dragana Mikerevića, kojeg je zamijenio Pero Bukejlović, član SDS-a. Borislav Paravac, srpski član Predsjedništva BiH, također je razmišljao o ostavci, a ministar inostranih poslova BiH Mladen Ivanić (također Srbin) je stvarno i dao ostavku u ime protesta, ali su obojica kasnije odlučili da ostanu na svojim položajima. U

februaru i martu 2005. godine, bilo je više dobrovoljnih predaja Haškom tribunalu od strane bivših visokih dužnosnika RS-a koji su bili optuženi za ratne zločine.

Od kraja rata 1992-1995. godine naovamo, BiH je ostvarila izvjestan napredak u domenu povratka izbjeglica i raseljenih osoba, odgovornosti za ratne zločine i ustavne zaštite građana bez obzira na njihovu etničku pripadnost. Državne institucije jačaju, a „jedinstveni ekonomski prostor“ postaje realnost. Provode se značajne reforme vojske i policije, koje su bile nezamislive samo prije par godina. Od marta 2002. godine BiH se nalazi u procesu realizacije u praksi važne ustavne reforme koja bi trebala da poništi neke od najgorih posljedica rata – naročito onih koje su proizašle iz zloglasne politike etničkog čišćenja, sistematski provedene tokom rata. U okviru te reforme, tri glavne etničke grupe sada su dobile status konstitutivnih naroda na cijeloj teritoriji BiH. Ovom reformom, koja je bila potaknuta od strane međunarodne zajednice, uspostavljeni su mehanizmi za zaštitu svakog konstitutivnog naroda (na polju obrazovanja, religije, jezika, promoviranja nacionalne tradicije i kulturnog naslijeđa), kao i sistem javnog informiranja. Osim toga, ova reforma je dovela do uravnotežene zastupljenosti naroda u dva entiteta i najvišim sudovima, a na osnovu popisa iz 1991. godine. Tako su npr., u RS-u, koji je sada u etničkom smislu 95% srpski, Bošnjaci i Hrvati zastupljeni na svim nivoima vlasti. Ovom reformom je također stvorena potreba za formiranjem političkih koalicija koje prevazilaze etničke linije podjele.

Paddy Ashdown će napustiti dužnost krajem 2005. godine i biće zamijenjen novim visokim predstavnikom, koji će također biti i specijalni predstavnik EU, čije ovlasti međutim tek treba da budu definirane. Predsjednički i parlamentarni izbori neće se održati sve do 2006. godine, ali je predizborno manevriranje već započelo.

2.1.2 Međunarodni odnosi i regionalna saradnja

U okviru redovnih međudržavnih odnosa, dva entiteta BiH po Ustavu imaju posebne odnose sa Hrvatskom i Srbijom i Crnom Gorom, koje su također bile potpisnice Dejtonskog mirovnog sporazuma. RS ima posebne odnose sa Srbijom i Crnom Gorom, a Federacija BiH sa Hrvatskom. Predsjednik Srbije Boris Tadić je u decembru 2004. godine bio u prvoj službenoj posjeti BiH koju je ikada napravio srbijanski šef države i tokom boravka u Sarajevu uputio je zvanično izvinjenje domaćim žrtvama ratnih zločina počinjenih od strane pripadnika srpskog naroda tokom rata 1992-95. godine, dodajući uz ovo primjedbu da sve strane koje su bile uključene u zločine duguju jedna drugoj izvinjenje. Predsjednik Hrvatske Stipe Mesić je od svog stupanja na dužnost 2000. godine više puta posjećivao BiH, u kojoj je dobro poznato njegovo stajalište tokom perioda 1992-95. godine u korist jedinstva i teritorijalnog integriteta zemlje. Preduzeća iz ove dvije zemlje u svojim trgovinskim i investicionim aktivnostima u sve većoj mjeri pokrivaju cijelu BiH, a ne samo odgovarajuće entitete.

BiH igra važnu i konstruktivnu ulogu u jugoistočnoj Evropi. Jugoistočna Evropa se u sve većoj mjeri vidi kao regija koja nudi povoljne prilike i potencijale i koja predstavlja privlačno mjesto za strana ulaganja. Razvoj događaja u BiH tokom posljednjih godina doprinosi ovoj pozitivnoj ocjeni. Važan aspekt ovoga predstavlja ojačana saradnja među svim zemljama jugoistočne Evrope. BiH je potpisala sporazume o slobodnoj trgovini sa Hrvatskom i Srbijom i Crnom Gorom, kao i sa Slovenijom, koja se sada pojavljuje kao važan trgovinski i investicioni partner. Početkom 2005. godine, BiH je privremeno suspendirala primjenu sporazuma o slobodnoj trgovini sa Hrvatskom i

Srbijom i Crnom Gorom, opravdavajući to posebnim poteškoćama u sektorima poljoprivrede i prehrambenih proizvoda.

U martu 2004. godine, Evropska komisija je predložila Evropskom vijeću formiranje Evropskog partnerstva sa BiH u okviru kojeg se identificiraju prioriteti djelovanja u pravcu podrške naporima zemlje da uđe u dalje integracije sa EU. Izvještava se da je došlo do značajnog napretka u skoro svim oblastima od 16 prioriternih oblasti koje su bile identificirane od strane EU. Međutim, u Briselu i dalje postoji zabrinutost u vezi saradnje sa Haškim tribunalom. Ostale oblasti u kojima treba doći do daljeg razjašnjenja i ispunjenja zahtjeva su nastavak policijske reforme i usvajanje zakona o sistemu javnog radio i TV emitiranja. Postoji mogućnost da sredinom 2005. godine Evropsko vijeće preporuči otvaranje pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju. Prijava BiH za članstvo u Partnerstvu za mir NATO-a bila je odbačena na Samitu NATO-a u Istanbulu 2004. godine zbog nedovoljne saradnje sa Haškim tribunalom.

2.1.3 Socijalna situacija

Tokom protekle decenije i po, došlo je do pogoršanja više socijalnih pokazatelja u BiH. Procjena siromaštva Svjetske banke iz 2003. godine ukazuje da oko 20% stanovništva živi ispod granice siromaštva i da je više od dvije trećine stanovništva siromašno barem prema jednom od aspekata siromaštva. Rizik siromaštva najviše prijete djeci, ženama, izbjeglicama i nezaposlenima. Prema Zavodu za statistiku BiH, sredinom 2002. godine broj stanovništva sa stalnim boravištem u zemlji bio je 3,8 miliona, što predstavlja znatno manji broj u odnosu na 4,4 miliona stanovnika zabilježenih tokom posljednjeg popisa stanovništva iz 1991. godine. Broj živorođene djece je pao sa 15,4 na 1000 stanovnika iz 1990. godine na procijenjenih 9,9 u 2001. godini. Tokom istog perioda, stopa mortaliteta je narasla sa 6,7 na 1000 stanovnika iz 1990. godine na 8 na 1000 u 2002. godini i očekuje se da će ova stopa i dalje ostati visoka zbog učinka rata na zdravlje populacije i opadanja mogućnosti pristupa zdravstvenoj zaštiti i standarda zdravstvene njege. U novije vrijeme je također došlo do znatnih pomjeranja u dobnoj strukturi stanovništva. 1995. g. postotak stanovništva ispod dobi od 15 godina bio je 22%, dok je onih u dobi od preko 65 godina bilo manje od 8%. U 2002. g., najmlađe stanovništvo je činilo samo 18% ukupnog stanovništva, dok je postotak starih osoba porastao iznad 12%. Stope fertiliteta su također padale, kao i prosječno doba umiranja (68 g. u 2002.godini).

2.1.4 Pitanja radne snage

Stopa nezaposlenosti je jedna od najviših u regiji. Zvanično, preko 40% radne snage u BiH je nezaposleno. U praksi se ova procjena zasniva na broju ljudi koji su registrirani kao nezaposleni, a ne na uspostavljenoj metodologiji ILO (Međunarodne organizacije rada) koja se zasniva na snimanju stanja radne snage. Prema procjenama iz ankete domaćinstava koju je napravila Svjetska banka, stvarna stopa nezaposlenosti je negdje između 15 i 20%. Relativno visoki stepen nezaposlenosti odražava ozbiljnu neravnotežu na tržištu radne snage, i stalno prisustvo faktora koji destimuliraju bavljenje biznisom i upošljavanje novih radnika, uključujući i visoki nivo obaveznih socijalnih doprinosa.

Entitetski ustavi i zakoni o radu omogućavaju radnicima (izuzev pripadnika oružanih snaga) da formiraju sindikate i da im se pridružuju po svom izboru. U Federaciji Savez

samostalnih sindikata BiH predstavlja većinu radnika udruženih u sindikate. U RS-u, Savez sindikata Republike Srpske (SSRS) predstavlja većinu radnika udruženih u sindikate. U praksi, ogromnu većinu članstva u RS-u predstavljaju bosanski Srbi, a u Federaciji Bošnjaci muslimani. U ovom drugom entitetu, bosanski Hrvati imaju neformalne sindikalne organizacije u područjima gdje su u većini, ali ih generalno zastupa zvanični Sindikat Federacije. U RS-u, članstvo u sindikatima je obavezno za sve radnike koji su zvanično registrirani kao zaposleni. U Federaciji, oko 70% ukupne radne snage je uključeno u sindikate. Zvanično, sindikati su nezavisni, ali su u praksi visoko politizirani. U Distriktu Brčko je 2000. godine formiran zajednički multietnički sindikat. Štrajkovi se ponekad događaju, ali obično kratko traju.

2.1.5 Pitanja integriteta

Korupcija predstavlja glavni problem u BiH. BiH je 2003. godine bila po prvi puta uključena u indeks percepcije korupcije (CPI) koji godišnje objavljuje Transparency International. 2003. godine, CPI je obuhvatao 133 zemlje, pri čemu je BiH dijelila 70. mjesto sa još šest drugih zemalja. 2004. godine u CPI-u koji je obuhvatao 145 zemalja, BiH je pala na 82. mjesto, koje je dijelila sa Jermenijom i Madagaskarom. Međunarodni posmatrači navode da je u BiH korupcija široko raširena. Sveobuhvatna antikorupcijska kampanja koju je pokrenuo OHR 2003. godine je u značajnoj mjeri pojačala napore u borbi protiv korupcije (uključujući reviziju javnih komunalnih preduzeća). Tokom prošle dvije godine postignut je određeni važan napredak u domenu zakonodavstva i institucija, kao što je usvajanje Zakona o državnoj službi/javnoj upravi/sprečavanju korupcije, Zakona o sukobu interesa, Krivičnog zakona i Zakona o krivičnom postupku, Zakona o sprečavanju pranja novca/borbu protiv finansiranja terorizma, uspostava sudova i tužilaštava, kao i reforma poreza i carina. Uspješnost u implementiranju ovih zakona i reformi tek treba da se vidi. Prema najnovijim anketama javnog mnijenja, oko 20% građana BiH vidi korupciju kao drugi po redu najozbiljniji problem sa kojim se suočavaju – iza nezaposlenosti (31%), a ispred političke nestabilnosti (15%), kriminala (12%) i siromaštva i niskog životnog standarda (9%).

2.1.6 Zakonsko-pravna reforma

Zakonsko-pravni ambijent u BiH i dalje ostaje složen i problematičan. Zbog političke strukture zemlje bilo je teško postići zakonsko-pravnu reformu tokom perioda nakon rata pa sve do 2002. godine. Međutim, situacija se poboljšava i došlo je do niza značajnih pozitivnih pomaka pod pokroviteljstvom Ureda visokog predstavnika, uključujući tu i „Buldožer inicijativu“, koja je bila pokrenuta u novembru 2002. godine (vidi u daljem tekstu).

Jedan od glavnih zakonsko-pravnih izazova sa kojim se zemlja suočava je stvaranje jedinstvenog ekonomskog prostora na cijeloj teritoriji BiH. Slijedeći „Buldožer inicijativu“, u tom cilju je bio proveden čitav niz zakonsko-pravnih reformi putem mehanizma na osnovu kojeg su entiteti usvajali identične zakone. Naprimjer, takav je bio slučaj sa Zakonom o stečaju (jednim od samo nekoliko zakona o nesolventnosti koji su u velikoj mjeri bili u skladu sa međunarodnim standardima u zemljama poslovanja EBRD-a), zakonom koji se odnosio na osiguranje otplate kredita pokretnom imovinom i Okvirnim zakonom o registraciji preduzeća. Ovaj potonji okvirni zakon će omogućiti firmama iz jednog entiteta da se lakše registriraju u drugom entitetu. Od novog sistema se očekuje da vrijeme koje je potrebno za registraciju preduzeća smanji na 5 dana sa

sadašnjih 54 dana koji, prema publikaciji Svjetske banke „Doing Business in 2005“ (Bavljenje biznisom 2005. g.) predstavljaju najduže vrijeme u jugoistočnoj Evropi.

Međutim, postoje još uvijek prepreke postizanju jedinstvenog ekonomskog prostora. Naprimjer, određene poslovne licence, dozvole i drugi administrativni zahtjevi se dupliciraju u dva entiteta. Povrh toga, iako je pravosudni sistem nedavno prošao kroz proces reorganizacije još uvijek boluje od ozbiljnih manjkavosti u domenu uprave. Sudski procesi traju veoma dugo, nepredvidivi su i skupi. Jedna od prepreka u vezi osiguranja otplate kredita se upravo odnosi na bojazan da sudovi neće moći efikasno izvršiti naplatu.

*Budući izgledi u velikoj mjeri ovise o implementaciji najnovijih zakonsko-pravnih reformi i održavanju zamaha reformi. Dok sa jedne strane budućnost OHR-a i njegovog utjecaja na proces reformi iza 2005. godine još uvijek nisu jasni, težnja da se započnu pregovori o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju sa EU mogu pružiti poticaj i obezbijediti zakonski okvir za nastavak zakonsko-pravnih reformi (vidi *Aneks 3 – Procjena komercijalnih zakona* za dodatne detalje).*

2.1.7 Zaštita okoline

BiH se suočava sa krupnim problemima u oblasti zaštite okoline, budući da ona ne zauzima visoko mjesto na listi prioriteta domaćih vlasti. Prema strategiji EU za BiH, iako odgovornost za pitanja zaštite okoline leži na entitetima i kantonima, potreban je mehanizam za cijelu državu BiH koji bi osigurao koordinaciju i usklađenost između različitih aktera, kao i zastupanje BiH na međunarodnoj sceni. Vodni resursi i upravljanje otpadom predstavljaju kritična pitanja koja zabrinjavaju i koja se ne bi smjela dalje zanemarivati. U osnovi svih ovih problema i izazova leže značajna budžetska ograničenja koja ometaju poboljšanja u ovom domenu.

Kao rezultat sve veće zabrinutosti u vezi zaštite okoline, uz podršku Svjetske banke bio je pripremljen Nacionalni akcioni plan za zaštitu okoline (NEAP) u periodu 2000-2003. godine, koji pruža osnovni okvir za budućnost i po prvi put gradi sveobuhvatnu strukturu za zaštitu okoline i daje smjernice za BiH. Cilj NEAP-a je da olakša pripremu jedinstvene politike zaštite okoline u kontekstu makroekonomskih reformi, strategije za borbu protiv siromaštva i procesa tranzicije. Kapacitet za upravljanje okolinom je dalje osnažen usvajanjem nekoliko novih zakona u vezi zaštite okoline, uz finansijsku i tehničku pomoć EU.

Sve operacije EBRD-a u BiH vođene su u skladu sa bančinom Okolinskom politikom i procedurama i, tamo gdje je to potrebno, uključuju akcione planove za zaštitu okoline u pravnu dokumentaciju kako bi se razriješila pitanja koja su se pojavila tokom detaljne analize i procjene projekata (vidi *Aneks 4 – Pitanja zaštite okoline* za dodatne detalje).

2.2 NAPREDAK U PROCESU TRANZICIJE I REAKCIJA PRIVREDE

2.2.1 Makroekonomski uslovi za poslovanje Banke

Makroekonomsko okruženje u BiH je stabilno već čitav niz godina, pri čemu privredu karakteriziraju stalan rast, niska inflacija i visoke stope nezaposlenosti, te deficiti po tekućem računu. Stvarni rast BDP-a u 2004. se procjenjuje na oko 5%, što je više od rasta prethodnih godina, djelomično zahvaljujući i boljem učinku u sektoru

poljoprivrede (nakon suše 2003. godine) i djelomičnom oporavku u industrijskom sektoru. Općenito gledano, okruženje za razvoj i ekspanziju biznisa je poboljšano, a sektor MSP je sve dinamičniji. Međutim, teško je precizno utvrditi stvarni nivo ekonomskih aktivnosti, zbog slabih kapaciteta za prikupljanje statističkih podataka u zemlji. Situacija će se vjerovatno poboljšati, nakon što je nedavno uspostavljena statistička agencija na državnom nivou. Od uvođenja PDV-a u 2006. godini se također očekuje da doprinese smanjenju neformalnih djelatnosti, koje u sadašnjem momentu, prema procjenama Centralne banke, čine skoro 40% BDP-a.

Monetarna politika u BiH je i dalje zasnovana na striktnom vezivanju za valutni odbor i godišnja stopa inflacije (oko 1% 2004. godine) i dalje ostaje jedna od najnižih stopa u regiji. Valutni odbor je bio uspostavljen 1997. godine, i u augustu 2003. godine, kada je imenovan novi Upravni odbor Centralne banke, dobio je punu podršku državnog Predsjedništva i Parlamenta. S obzirom na složenu političku strukturu BiH, valutni odbor je općenito prihvaćen u cijeloj zemlji kao način da se obezbijedi pravi okvir za monetarnu stabilnost, te će vjerovatno biti zadržan i u bližoj budućnosti. Novi guverner Centralne banke, g-din Kemal Kozarić, preuzeo je dužnost u januaru 2005. godine, zamijenivši prethodnog guvernera koji je bio strani državljanin, g-dina Peter-a Nicholla, koji i dalje ostaje u odboru.

Jedan od najvećih makroekonomskih izazova sa kojim se suočava BiH je postizanje dugoročne fiskalne održivosti i smanjivanje obima upravnog aparata. Višeslojna struktura države, entiteta, kantona (u Federaciji) i općina dovela je do stvaranja preglomaznog birokratskog aparata u zemlji i nivoa javne potrošnje koji je među najvećim u regiji (u odnosu prema BDP-u). Međutim, tokom posljednjih nekoliko godina došlo je do značajnih i neophodnih reformi u javnom sektoru, te su se poboljšali izgledi da se postigne fiskalna održivost. Entiteti u sve većoj mjeri pokazuju bolju disciplinu u uravnoteživanju budžeta, mada često po cijenu značajnog nagomilavanja zaostalih obaveza isplate plata i penzija. Međutim, kretanje u pravcu jačanja institucija na državnom nivou stvara nove fiskalne probleme vlastima. Sadašnju ekspanziju ovlasti na državnom nivou ponekada prate i plate za državne uposlenike koje su znatno više od plata onih koji obavljaju ili su obavljali iste poslove na entitetskom nivou. Kako se država dalje širi, pojavljuje se problem kako upravljati ovom ekspanzijom tako da bude u skladu sa raspoloživim sredstvima koja su još uvijek ograničena.

Fiskalna održivost također ovisi o jasnom razrješenju velikog problema unutrašnjeg duga. Naslijeđe raspada Jugoslavije i rat iz 1992-95. godine ostavili su vlasti BiH sa potencijalno enormnim obavezama u vezi sa starom deviznom štednjom, odštetama u vezi sa ratom i drugim potraživanjima. Uz pomoć međunarodne zajednice (posebno MMF-a) formuliran je prijedlog za sveobuhvatno poravnanje svih potraživanja koja čine unutrašnji javni dug, koji je krajem 2003. godine bio odobren od vlada na svim nivoima. Nakon toga su ga odobrili i parlamenti RS, Brčko Distrikta i države BiH, dok su u jednom od domova Parlamenta Federacije usvojeni određeni amandmani na ovaj zakon. Plan uključuje zamjenu velikog dijela ovog duga za niskokamatne, dugoročne obveznice sa dugim grejs periodima, te će, ukoliko bude u potpunosti implementiran, rezultirati smanjenjem neto sadašnje vrijednosti unutrašnjeg duga na nivo od oko 10% BDP-a. Ustavni sud je nakon toga osporio predloženo rješenje, te ovo pitanje i dalje ostaje da bude razriješeno. Nedavno se pojavila još jedna komplikacija, a to je da ovaj plan nije uzeo u obzir odštetne zahtjeve upućene općinama u vezi sa ratom. Ovi odštetni zahtjevi bi mogli biti ogromni: u jednoj općini (Trebinje), Ustavni sud je nedavno podržao odštetni zahtjev od 35 miliona KM, što je za posljedicu imalo to da je općina

morala smanjiti plate i obim osnovnih usluga. Vlasti i MMF trenutno razmatraju na koji način razriješiti ovaj problem.

Drugi makroekonomski problem je visok iznos trgovinskog deficita i deficita po tekućem računu. Stvarna visina ovih deficita je nepoznata, zbog toga što statistički podaci nedovoljno pokrivaju izvoz i uvoz i ostale stavke po tekućem računu, kao što su doznake, ali MMF procjenjuje da je deficit po tekućem računu negdje oko 20% BDP-a, što predstavlja jedan od najviših nivoa deficita među svim zemljama u tranziciji. Ovaj deficit se pokriva kombinacijom kapitalnih transfera, stranih direktnih ulaganja i drugih neidentificiranih priliva kapitala, koji mogu uključivati doznake koje se ne prikazuju na tekućem računu platnog bilansa. Kapitalni transferi za obnovu nastavljaju da opadaju, nakon što su u poslijeratnom periodu, krajem 90-ih godina, bili dostigli vrhunac. Ohrabruje činjenica da su 2004. godine direktna strana ulaganja dostigla najviši nivo u periodu nakon rata, nakon ubrzanja privatizacije velikih preduzeća (vidi dole) i krupne investicije od strane Mittal Steel u jedan od velikih čeličnih konglomerata, BH Steel, koji je bio najveći izvoznik u BiH prije rata. Kao rezultat toga, BiH se stalno kreće od ekonomije ovisne o donatorima u pravcu ekonomije koja u sve većoj mjeri postaje privlačna za strane investitore. Međutim, kako bi se postigla dugoročna vanjska održivost, deficit po tekućem računu mora s vremenom biti smanjen, što će sa svoje strane zahtijevati značajno povećanje profitabilnosti i reorganizacije preduzeća.

Vanjski dug BiH je u sadašnjem momentu na umjerenom nivou od oko 31% BDP-a, što predstavlja smanjenje u odnosu na dug iz 2000. godine koji je iznosio preko 60% BDP-a. Najveći dio ovog duga je denominiran u dolarima, tako da nedavni pad dolara u odnosu na euro uglavnom objašnjava ovo smanjenje duga u odnosu prema BDP-u. Najveći dio vanjskog duga BiH je pod dugoročnim koncesionim uslovima, te je u skladu s tim omjer servisiranja duga nizak i iznosi manje od 10% izvoza roba i usluga. Međutim, zemlja ima ograničen pristup tržištima kapitala (vidi dole) te će se srednjoročno i dalje oslanjati na MFI i bilateralne pozajmice i pomoć za projekte velikih razmjera. Vlasti sada pregovaraju sa MMF-om o novom standby aranžmanu, a Svjetska banka je u augustu 2004. godine odobrila novu Strategiju pomoći zemlji (CAS) za fiskalne godine 2005-2007. U okviru CAS-a se predlaže 152 miliona US\$ za nove zajmove pod uslovima i terminima IDA (pored iznosa od oko 20 miliona US\$ u grantovima), sa mogućnošću dodatnih 30 miliona US\$ pod uslovima i terminima IBRD-a, ukoliko učinak bude dobar.

2.2.2 Uspjeh tranzicije i izazovi tranzicije

BiH je krenula sa tranzicijom u pravcu tržišne ekonomije kasnije od većine drugih zemalja regije. Tokom posljednjih godina došlo je do značajnog napretka u nizu oblasti, ali zemlja još uvijek treba dosta učiniti da pristigne svoje susjede u jugoistočnoj Evropi (uz izuzetak Srbije i Crne Gore, koja je također kasno krenula u tranziciju) te znatno zaostaje za novim zemljama članicama EU iz srednjoistočne Evrope i baltičkim državama. Tabela 2 u daljem tekstu, koja nabraja EBRD-ove „pokazatelje tranzicije“ za zemlje zapadnog Balkana, pokazuje da je BiH postigla najveći napredak u reformama početne faze kao što su liberalizacija cijena i trgovine i privatizacija malih preduzeća. 2004. godine bilo je nekoliko značajnih velikih privatizacija što može biti znak da je u ovom procesu došlo do preokreta, ukoliko se ovaj zamah održi u Federaciji, a ubrza u RS. Bankarski sektor je također relativno uznapredovao po regionalnim standardima, a standardi supervizije su dobri. Međutim, iz tabele je isto tako jasno vidljivo da zemlja

tek treba da prevali dugi put u oblastima upravljanja i reforme preduzeća, politike konkurencije, nebankarskih finansijskih institucija i infrastrukture.

Tabela 2: Pokazatelji tranzicije za zemlje zapadnog Balkana, 2004. godina

	Albanija	Bosna i Hercegovina	BJR Makedonija	Srbija i Crna Gora
Liberalizacija cijena	4,33	4,00	4,00	4,00
Liberalizacija trgovine i valuta	4,33	3,67	4,33	3,33
Mala privatizacija	4,00	3,00	4,00	3,33
Velika privatizacija	2,33	2,33	3,33	2,33
Reforma preduzeća	2,00	2,00	2,33	2,00
Politika konkurencije	2,00	1,00	2,00	1,00
Infrastruktura	2,00	2,33	2,00	2,00
Sektor bankarstva	2,33	2,67	2,67	2,33
Nebankarske fin. institucije	1,67	1,67	2,00	2,00

Ovaj indeks se kreće u rasponu od 1, koji ukazuje na malo ili nimalo napretka do 4+ (4,33) koji ukazuje na standarde koji su slični naprednim ekonomijama industrijskog tržišta. *Izvor: EBRD Transition Report, (Izveštaj o tranziciji), 2004 .god.*

Program reformi vlasti na državnom i entitetskom nivou pokreću dva široka, međusobno komplementarna okvira: srednjoročna strategija razvoja, poznata i pod imenom Strateški dokument za borbu protiv siromaštva (usvojen u februaru 2004. godine) i proces stabilizacije i pridruživanja EU, o kojem je bilo riječi ranije. Srednjoročna strategija razvoja predstavlja sveobuhvatan program reformi i značila je prvi ozbiljan program za cijelu državu pripremljen od vlasti na državnom i entitetskom nivou, u konsultaciji sa MFI i bilateralnim donatorima. Banka je u potpunosti bila angažirana na pripremi srednjoročne razvojne strategije, prisustvovala je konsultativnim sastancima sa domaćim vlastima i dala je svoj doprinos zasnovan na vlastitom iskustvu u ekonomijama tranzicije. U strategiji je formuliran akcioni plan sa skoro 400 raznih mjera i aktivnosti, u kojem su jasno navedene odgovornosti, rokovi i redovno praćenje. Dosadašnji napredak je bio ohrabrujući: do novembra 2004. godine tri vlade (države i dva entiteta) bile su usvojile oko dvije trećine mjera. Međutim, ključni izazov će predstavljati implementacija ovih mjera.

I u drugim važnim strukturnim reformama došlo je do napretka tokom posljednje dvije godine. Naprimjer, „Buldožer inicijativa“, pokrenuta u novembru 2002. godine, je stalno ostvarivala napredak u pravcu uklanjanja prepreka poslovanju preduzeća. Prvih 50 mjera usvojenih u okviru ove inicijative bilo je završeno sredinom 2003. godine, a drugih 50 mjera je bilo usvojeno u prvoj polovini 2004. godine. Treća faza pod motom „Bavimo se vlastitim poslom“ bila je pokrenuta u avgustu 2004. godine. Bez obzira na to, visoki nivo poreza, korupcija i loš kvalitet pravosuđa ostaju i dalje značajni problemi, koji su istaknuti kao pitanja koja posebno zabrinjavaju u Istraživanju poslovnog okruženja i učinka preduzeća (BEEPS), preduzetom od strane EBRD-a i Svjetske banke u ciklusu istraživanja iz 2002. godine.

BiH se suočava sa nizom teških **tranzicionih izazova tokom perioda obuhvaćenog strategijom**. Oni uključuju slijedeće:

- Ubrzati tempo **privatizacije i reorganizacije preduzeća** kako bi se poboljšali tokovi privatnog kapitala: u ekonomiji BiH ima niz sektora koji imaju potencijal za razvoj i ulaganja, ali su privatizacija i reorganizacija bili zaustavljeni zbog ličnih

interesa i nezainteresiranosti investitora zbog imidža zemlje. Ukoliko se želi osigurati dugoročan rast i prosperitet, od suštinske je važnosti da ove blokade budu otklonjene.

- Smanjiti **veličinu javnog sektora** i ukloniti nepotrebnu **birokratiju i administraciju**: teško je upravljati glomaznom strukturom javnog sektora u BiH koja blokira dalji razvoj kulture energičnog poduzetništva. Isto tako, kao što je već navedeno, birokratija i administrativni aparat spadaju među najobimnije u regiji. Problem se sastoji u tome da treba jačati državu uporedo sa ukupnim smanjenjem javne potrošnje u odnosu na BDP.
- Energično napredovati u **strukturnim i institucionalnim reformama** u ključnim sektorima infrastrukture, kao što su energija, transport, telekomunikacije i komunalna infrastruktura. Došlo je do velikih poboljšanja osnovne infrastrukture u BiH u odnosu na štete uzrokovane ratom, ali je tempo reformi u pravcu tržišta u ovim sektorima općenito zaostajao iza ovih poboljšanja. Sada, kada je u velikoj mjeri završena sanacija u kojoj su prednjačili donatori, čvrsto opredjeljenje za reforme, kao i usklađivanje sa relevantnim direktivama EU biće od suštinske važnosti za privlačenje potrebnih investicija izvana.
- Implementirati dalje poteze u pravcu **jačanja državnih institucija i stvaranja jedinstvenog ekonomskog prostora**: već je dosta postignuto u vezi stvaranja jedinstvenog ekonomskog prostora, kao što je to opisano u ranijem tekstu, ali je potrebno preduzeti dalje mjere na implementaciji kako bi se smanjile nepotrebne prepreke poslovanju preduzeća između entiteta. Te mjere uključuju uvođenje PDV-a na državnom nivou, planiranja, vođenja i reguliranja svih infrastrukturnih sektora na državnom nivou, te objedinjavanja agencija za superviziju banaka.

2.3. PRISTUP KAPITALU I INVESTICIONI ZAHTJEVI

Vlada BiH ima vrlo ograničen pristup međunarodnim tržištima kapitala. Krajem 1990-ih zemlja je uspješno postigla Sporazum o restrukturiranju sa Pariškim i Londonskim klubom, te je, kao što je već navedeno, sadašnji iznos vanjskog duga na umjerenom nivou. Međutim, BiH ostaje i dalje osjetljiva na različite eventualne unutrašnje i vanjske šokove, te će se vjerovatno nastaviti oslanjati na MFI i bilateralne zajmove za finansiranje najvažnijih infrastrukturnih i socijalnih projekata. Bez obzira na to, duži period stabilnosti zemlje naveo je nedavno vlasti da od vodeće kreditne agencije zatraže po prvi puta rangiranje na međunarodnoj sceni. U martu 2004. godine, Moody's je rangirao zemlju kao „B3, pozitivni izgledi“. Vlasti bi mogle zatražiti novo rangiranje (bilo od Moody's ili neke druge agencije) kasnije tokom 2005. godine i očekivati veći rejting koji bi se zasnivao na tačnijim statističkim podacima.

Na nivou preduzeća, pristup kapitalu se značajno poboljšao tokom posljednjih godina. Sveukupno, izgleda da bankarski sistem funkcioniše relativno dobro, i općenito se smatra jednom od uspješnih priča u tranziciji BiH. Bankarski sektor je prošao kroz značajnu konsolidaciju tokom posljednjih godina. Broj banaka se smanjio sa 55 s kraja 2000. godine na 33 krajem 2004. godine, a u godinama koje dolaze očekuje se i dalja konsolidacija banaka. Finansijsko posredništvo je doživjelo brzu ekspanziju tokom posljednjih godina: domaći krediti nefinansijskim preduzećima i zadrugama iznosili su oko 25% BDP-a krajem 2003. godine. Krediti građanima su rasli za 35% u 2003. odnosno za 32% u 2004. godini. Rast kredita za preduzeća se također stalno uvećavao

tokom protekle tri godine i premašio je rast kredita građanima po prvi puta u 2004. godini (29% i 34% tokom posljednje dvije godine).

Potrebne minimalne rezerve narasle su u septembru 2004. sa 5,0 na 7,5%, uz dalji porast na 10,0% u decembru 2004. godine. Međutim, posebno kod malih i srednjih preduzeća, pristup kapitalu je još uvijek ograničen, te mnoga mala preduzeća finansiraju svoje investicione potrebe prvenstveno iz unutrašnjih izvora, kao i iz drugih izvora, kao što su doznake.

3. STRATEŠKE ORIJENTACIJE

3.1 PRIORITETI BANKE ZA PERIOD OBUHVAĆEN STRATEGIJOM

U svojim prioritetima za period obuhvaćen strategijom Banka će se rukovoditi snažnom podrškom nedavno usvojenoj prvoj *srednjoročnoj strategiji razvoja* za period 2004 – 2007. godine čiji je cilj stvaranje uslova za stalan i uravnotežen ekonomski razvoj BiH. U skladu sa izazovima tranzicije navedenim u odjeljku 2.2.2 u gornjem tekstu, Banka će se fokusirati na slijedeće tri oblasti:

- Podrška **razvoju aktivnosti privatnog sektora**, kroz direktno i indirektno finansiranje malih i srednjih privatnih preduzeća, kao i privatizacije velikih preduzeća, te dalje jačanje finansijskih institucija.
- Nastavak dijaloga o politikama i pomoć vladama BiH na svim nivoima u odnosu na ključne **strukturne i institucionalne reforme** u finansijskom, infrastrukturnom i korporativnom sektoru.
- Pomoć **regionalnoj integraciji BiH i njenom napredovanju u pravcu članstva u EU** kroz fizičke investicije u ključne infrastrukturne projekte, kao i institucionalni razvoj i jačanje državnih institucija u skladu sa dokumentom o evropskom partnerstvu i Akcionim planom Evropskog partnerstva BiH.

3.2 SEKTORSKI IZAZOVI I CILJEVI BANKE

3.2.1 *Finansijski sektor i mala preduzeća*

Većina operacija Banke u privatnom sektoru u BiH (oko 80%) do sada se odnosila na finansijski sektor i usmjeravala se na veliki broj malih i srednjih preduzeća širom cijele BiH. Nastavljanje pomoći u ovoj oblasti, kao što je to ukratko prikazano u daljem tekstu, potpuno je u skladu sa ključnim prioritetima Banke u periodu obuhvaćenom novom strategijom, kao što je dalji razvoj aktivnosti privatnog sektora i dijalog u vezi politike zakonsko-pravne reforme sektora finansijskih institucija.

3.2.1.1 *Sektor bankarstva*

Sektor bankarstva je dobro razvijen i visoko konkurentan zahvaljujući prisustvu velikih stranih banaka koje se bore za svoj dio tržišnog kolača. Više od 84% ovog sektora je privatizirano, a oko 70% aktive banaka je sada u inostranom vlasništvu (ukupna aktiva banaka premašuje 4,4 milijarde eura). Sektor kao cjelina je postajao sve profitabilniji tokom posljednje tri godine, a banke su uspjele postići veću produktivnost (aktiva po uposleniku je u značajnoj mjeri narasla). Bez obzira na to, bankarsko posredovanje i dalje ostaje na relativno niskom nivou zbog sporog procesa privatizacije, niskog nivoa stranih investicija i još uvijek neprovjerene mogućnosti izvršenja naplate u skladu sa zakonima o sredstvima obezbjeđenja kredita koji su nedavno usvojeni. Osim toga, potrebno je dalje ojačati regulatorne i nadzorne kapacitete i uskladiti ih sa direktivama EU i Bazelskim sporazumom II.

Banka će odgovoriti na ove izazove tako što će pomagati bankama da razvijaju nove proizvode i ulaziti u dijalog sa vlastima u vezi širih ciljeva, kao što je to ukratko prikazano u daljem tekstu.

Očekuje se da će i dalje postojati potražnja za finansijskim sredstvima EBRD-a u bliskoj budućnosti, zbog toga što su obaveze domaćih banaka uglavnom kratkoročne po svojoj prirodi, dok na strani aktive postoji potreba za dugoročnim finansiranjem. Shodno tome, Banka će se i dalje fokusirati na to da obezbijedi **finansijska sredstva domaćim bankama koja će oni dalje posuđivati malim i srednjim preduzećima** (vidi dole) kako bi se pokrile potrebe lokalnih preduzeća uglavnom za sredstvima na duži rok.

Osim toga, Banka će **pomagati sadašnji proces konsolidacije** koji je doveo do smanjenja broja banaka za više od polovine tokom proteklih šest godina i za koji se očekuje da će se i dalje nastaviti tokom slijedeće 2-3 godine putem spajanja i akvizicija banaka. Banka će razmotriti preostale mogućnosti i **olakšavati ulazak novih investitora**. Pomoć bi se mogla pružiti u obliku dioničkog kapitala kojim bi se ojačao osnovni kapital malih banaka u domaćem vlasništvu prije tržišne prodaje ili spajanja sa nekom drugom domaćom institucijom. U nedostatku strateškog investitora, a zbog potrebe za restrukturiranjem i zaokretom u upravljanju ovim institucijama, svaku investiciju u domaće banke trebali bi pratiti širokoobuhvatni planovi institucionalne izgradnje.

Očekuje se da će napredak do kojeg dolazi u novije vrijeme u vezi privatizacije i reorganizacije državnih preduzeća povećati potrebu za krupnijim zajmovima od domaćih banaka. Banke se sada suočavaju sa limitima izloženosti klijentima, kao i ograničenjima na dugoročni kapital, te nisu uvijek u stanju da udovolje potražnji u ovoj oblasti. U odgovoru na ovo, Banka će ponuditi poseban program bankama kako bi se **sufinansirale srednjoročne transakcije** i riješio problem izloženosti. Banka će i dalje nastaviti da vodi dijalog sa Agencijom za superviziju banaka u vezi sa izmjenama i dopunama zakonske regulative koja se odnosi na ovaj program kako bi ublažila limite izloženosti domaćih banaka.

Nakon što budu usvojeni ključni zakoni i uspostavljeni kapaciteti za provedbu i implementaciju zakona, Banka namjerava staviti **naglasak na pružanje pomoći kod davanja hipotekarnih kredita** u BiH. U ranim stadijima ovo će biti postignuto putem kreditnih linija domaćim bankama za njihovo dalje pozajmljivanje sektoru stanovništva. Kako bi se izbjegla ograničenja u odnosu na Bančine limite izloženosti pojedinačnom klijentu, biće neophodno ili podržati formiranje posebnih hipotekarnih institucija ili **pokrenuti sindiciranje kredita** u svojstvu zajmodavca tipa „A“. Osim toga, skupa sa domaćim bankama i nadležnim vlastima istražiće se mogućnost pokretanja sistema sekuritizacije u ovoj oblasti.

3.2.1.2 Pomoć malim i srednjim preduzećima

Najveći dio Bančinog portfelja za privatni sektor u BiH se do sada koncentrirao na pomoć malim i srednjim preduzećima putem domaćeg bankarskog sektora. Kao što je pomenuto u Odjeljku 1, oko 300 MSP je koristilo podzajmove EBRD-a za investicije kojima su proširivali svoje poslovanje, a u oko 400 transakcija bio je iskorišten Bančin program kreditnih instrumenata za unapređenje trgovine. Osim finansijske pomoći,

Banka je također pružala i savjetodavne usluge malim domaćim preduzećima putem svog programa BAS.

Uprkos nedavnih značajnih zakonodavnih i regulatornih promjena u pravcu stvaranja jedinstvenog ekonomskog prostora i poboljšanja poslovnog okruženja, u sektoru malih i srednjih preduzeća još uvijek postoji čitav niz problema koje treba riješiti, uključujući i izostanak koordinacije između institucija koje se bave politikom malih i srednjih preduzeća, visoku ovisnost o inicijativama sponzoriranim od strane donatora, slabosti u provođenju ugovora i zakona, pristup „dugoročnim“ kreditima i dvostruko oporezivanje privrednih društava koja posluju u oba entiteta.

Osim **usmjeravanja više finansijskih sredstava malim i srednjim preduzećima** putem domaćih finansijskih institucija, Banka će također mobilizirati dodatna finansijska sredstva za **TAM i BAS programe**, te nastojati obezbijediti ciljanu podršku lokalnim poslovnim poduhvatima. Banka će nastojati identificirati potencijalne kandidate za program direktnih investicija putem svog BAS programa i investirati u dionički kapital malih i srednjih preduzeća koja pokazuju visoki potencijal rasta. Ove aktivnosti će se preduzimati skupa sa ciljanim dijalogom koji će se voditi sa vlastima, MFI i bilateralnim donatorima.

3.2.1.3 Mikro krediti

Postoji veliki broj neprofitnih organizacija angažiranih na mikrokreditiranju u BiH čija su ciljna grupa poduzetnici koji ostvaruju niske prihode. Većina ovih organizacija bila je uspostavljena 1997. godine od strane različitih donatora i nevladinih organizacija. Ukupni portfelj zajmova ovih organizacija iznosi 130 miliona eura, iako ovaj sektor nije ni reguliran ni nadziran putem postojeće zakonske regulative. Održivost ovih organizacija, dugoročno gledano, je upitna. Jedina druga institucija koja obezbjeđuje finansijska sredstva mikro preduzećima je ProCredit Banka koja je bila osnovana 1997² i koja je dobila dozvolu i bila regulirana od strane Agencije za superviziju banaka. Sadašnji aktivni portfelj ProCredit Banke premašuje 55 miliona eura.

Banka će nastaviti svoje razgovore sa raznim međunarodnim finansijskim institucijama, bilateralnim donatorima i domaćim bankama kako bi **identificirala mehanizme na osnovu kojih se može obezbijediti dalja pomoć mikrokreditiranju**, uključujući i kreditne linije domaćim bankama, udružene sa garancijama donatora i sistemima dijeljenja rizika. Banka će se također angažirati na dijalogu sa vlastima u pogledu reguliranja mikrokreditnih organizacija i strukture osiguranja otplate kredita koje bi bile potrebno domaćim bankama.

3.2.1.4 Nebankarske finansijske institucije

Nebankarske finansijske institucije u BiH su još uvijek u povoju. Posebno je potrebno razvijati sektore lizinga i osiguranja i poboljšati regulatorni okvir za ove sektore. Evropska unija je pružila pomoć kod pripreme moderne zakonske regulative o osiguranju, koja je podnesena državnim i entitetskim parlamentima, ali još uvijek nije usvojena. Program IFC-SEED koordinira aktivnosti međunarodne zajednice u odnosu na zakonski okvir za sektor lizinga, te se očekuje da će novi zakon o lizingu biti usvojen

² Osnovana pod imenom Micro Enterprise Bank od strane EBRD, IFC, BH Banke, FMO, IPC, Commerzbank, IMI i KfW.

sredinom 2005. godine. Penzioni sistem je u velikoj mjeri ostao nereformiran i nije uspostavljen sistem višestrukih izvora koji uključuje i dobrovoljne privatne penzije.

Kako bi **pomogla razvoj zdravog sektora lizinga**, Banka će se angažirati kod glavnih kompanija koje se bave lizingom, uključujući i banke koje njima upravljaju, te će nastojati da po potrebi uspostavi strukturu odgovarajućih proizvoda. Banka će također ući u dijalog sa nadležnim vlastima i sa njima podijeliti lekcije koje je naučila iz drugih zemalja u kojima posluje, te po potrebi pomoći kod dalje revizije zakonske regulative.

Osim toga, Banka će nastojati **pojačati aktivnosti u sektoru osiguranja**. Banka će saradivati sa vlastima i njihovim savjetnicima u pravcu oblikovanja odgovarajućeg zakonsko-pravnog okvira koji bi bio u skladu sa koncepcijom jedinstvenog ekonomskog prostora, te pružiti pomoć kod implementacije potrebnih mjera za reorganizaciju. Banka će također nastaviti **istraživati mogućnosti za investiranje u dionički kapital** postojećih i novouspostavljenih osiguravajućih društava.

3.2.2 Korporativni sektor

Spor proces privatizacije, negativan imidž zemlje u inostranstvu, slabo korporativno upravljanje u domaćim privrednim društvima, te slabosti u sadašnjem zakonsko-pravnom i poslovnom okruženju predstavljaju prepreke rastu privatnog sektora u BiH.

Uprkos ovim preprekama, tokom posljednjih 18 mjeseci konačno je započela privatizacija velikih preduzeća, uključujući kupovinu BH Steel-a od strane Mittal Steel-a, koja je imala istaknuto mjesto u javnosti, te druge poslove sklopljene u sektoru turizma, celuloze i papira, i rudarstva. Bez obzira na to, od suštinske je važnosti da vlasti imaju fokusiraniji pristup kako bi popravile imidž BiH u inostranstvu, reklamirale dosadašnja postignuća i privukle strane investitore. Ovo bi trebalo biti dopunjeno pažljivim izborom iskusnih savjetnika za pitanja privatizacije sa dobrim prethodnim referencama kako bi se u srednjoročnom periodu postigao uspjeh kod planiranih privatizacija.

Osim tekuće i planirane privatizacije, postoji čitav niz sektora koji imaju potencijal da u srednjoročnom periodu privuku investicije koje kreću od nule, kao što su agribiznis, nekretnine, turizam, šumarstvo i prerada drveta. Od ovih sektora, Banka će aktivno nastojati pronalaziti mogućnosti za investiranje, naročito u trgovini prehrambenim proizvodima na malo i proizvodima sa zaštitnim znakom, uređenju i komercijalnoj eksploataciji zemljišta i šumarstvu (biće angažiran tim konsultanata koji će identificirati ključne izazove i mogućnosti za investiranje u ovom sektoru).

Uprkos svojih potencijala, svaki od ovih sektora ima strukturnih problema koje bi trebalo razriješiti u srednjoročnom periodu, dok imidž zemlje u inostranstvu i dalje predstavlja prepreku privlačenju stranih investicija, kao što je pomenuto u gornjem tekstu, uprkos sve većeg interesa koji pokazuju Austrija, Njemačka, Italija i Turska. Postoji također i rastući interes Hrvatske, Srbije i Crne Gore i Slovenije za investicije u BiH koje bi se koncentrirale na investicije manjih razmjera, ali bi imale prednost u odnosu na konkurente zahvaljujući predratnim vezama.

U sadašnjem kontekstu ograničenih mogućnosti za investiranje u korporativnom sektoru, strategija Banke u kratkoročnom periodu će biti slijedeća: (i) **podrška**

privatizaciji velikih preduzeća kroz dijalog sa međunarodnim finansijskim institucijama i vlastima u zemlji, (ii) **obezbjedivanje postprivatizacionog finansiranja** strateškim investitorima, (iii) saradnja sa domaćim vlastima na **popravljanju imidža zemlje u inostranstvu** i privlačenju stranih investitora i (iv) **nastojanje da se obezbijede finansijska sredstva lokalnim investitorima**, pod uslovom da ona predstavljaju dodatnu vrijednost u okviru dobro razvijenog i konkurentnog domaćeg bankarskog tržišta.

Banka će nastojati da u sve relevantne projekte, sa posebnim naglaskom na opštu industriju, uključi komponente energetske efikasnosti. U tom cilju Banka će mobilizirati sredstva tehničke pomoći za finansiranje energetske revizije.

3.2.3 Infrastruktura

Kao rezultat napora širokih razmjera na poslijeratnoj obnovi u BiH, najveći dio direktnih šteta koje su bile nanesene tokom rata osnovnoj infrastrukturi sada je saniran. Tokom prve faze obnove (1996 – 1999. godine) naglasak je bio u velikoj mjeri stavljen na urgentne popravke i obnavljanje osnovnih usluga za građanstvo kao što su električna energija, grijanje, vodoopskrba i popravka najvažnijih puteva i mostova (kao i obimne popravke i obnove stambenog fonda koje su bile uglavnom preduzete u okviru bilateralnih donatorskih programa finansiranja). U drugoj fazi (2000 – 2004. godine), nastavljeni su naponi na popravci ratnih šteta, finansirani od strane MFI i bilateralnih donatora, ali su ovi naponi bili dopunjeni fokusiranjem na reforme odgovarajućeg sektora i izgradnju institucija. Iako je postignut napredak, reforme su se sporo i teško implementirale zbog rasparčane strukture javnih preduzeća, telekom kompanija i direkcija za transport, kao rezultat njihove podjele po etničkoj osnovi.

Tokom slijedeće četiri godine, BiH će i dalje imati potrebe za značajnim investicijama u oblastima kao što su cestovni i željeznički transport, komunalna infrastruktura i energija, koje su odgađane zbog toga što je pažnja prethodno bila usmjerena na popravak ratnih šteta. Nove investicije u infrastrukturu su od suštinske važnosti, ne samo zato da bi se poboljšale javne usluge i podržala obnova ekonomskog rasta koju bi predvodio privatni sektor, nego također i da bi se postigla dalja regionalna integracija u okviru jugoistočne Evrope.

Tokom ove nove faze BiH će se suočavati sa nizom izazova: (i) određivanje prioriteta najvažnijih investicija u kontekstu smanjenja donatorskog finansiranja i opreznog upravljanja vanjskim dugom, (ii) implementacija kritičnih sektorskih reformi i jačanje državnih institucija u skladu sa procesima integracije u okviru regije i sa EU i (iii) dalja komercijalizacija i konačna privatizacija javnih komunalnih preduzeća. Banka ima značajnu ulogu da pomogne BiH da riješi svaki od gore navedenih izazova, te će nastaviti da pruža finansijsku i tehničku pomoć, kao i pomoć u kreiranju politika, tokom perioda obuhvaćenog novom strategijom.

3.2.3.1 Transport

U sektoru transporta potrebno je izvršiti krupne sanacije i modernizaciju, naročito u kontekstu panevropskog saobraćajnog koridora Vc (sjever-jug). Bosna i Hercegovina praktično nema izlaz na more, pa je za nju pristup glavnim cestovnim koridorima (osovina Zagreb – Beograd na sjeveru i jadranske luke na jugu) od vitalne važnosti. Država bi trebala igrati veću ulogu kako bi osigurala da prioriteti budu jasno definirani i

kako bi oni održivi projekti koji postižu najveći ekonomski učinak bili implementirani kao prioritetni.

Banka će **direktno podržati određivanje prioriteta investicija, strukturne i institucionalne reforme i regionalnu integraciju** putem planiranih aktivnosti koje su nabrojane u daljem tekstu.

Poboljšanje **željezničke infrastrukture** predstavlja ključni prioritet za BiH, kao što to uviđaju vlasti i na državnom i na nivou svakog od entiteta. U sektoru željeznica potrebno je preduzeti dalje reforme i jačanje sektora, uz razdvajanje infrastrukture od operativnih djelatnosti i uspostavljanje transparentnih mehanizama finansiranja u odnosu na obaveze pružanja javnih usluga. Nedavno je odobren nacrt Zakona o željeznicama od strane Vijeća ministara i njegovo usvajanje od strane parlamenata predstavlja ključni uslov za dalju pomoć Banke. Ukoliko dođe do napretka u ovoj oblasti, Banka će nastaviti svoje aktivnosti na drugom projektu za željeznice, uz sufinansiranje od strane EIB i tehničku pomoć od strane Evropske komisije. Ovaj projekt će se fokusirati na kritičnu infrastrukturu duž Koridora Vc i duž linije koje je paralelna Koridoru X. Ovaj projekt je potreban kako bi se osiguralo da željeznice mogu izaći na kraj sa povećanjem teretnog saobraćaja, koji je u vezi sa ponovnim pokretanjem velikih industrijskih objekata teške industrije (od kojih je većina okrenuta izvozu, kao što su čelik, aluminij i koks) lociranih duž ova dva glavna koridora u zemlji. Očekuje se da će ukupni troškovi projekta biti u rasponu od 150 do 190 miliona eura. Planirano je da ovaj projekt bude potpisan tokom 2005. godine. Banka će se također fokusirati na finaliziranje projekta obnove željeznica, koji bi trebao biti završen početkom 2006. godine.

U sektoru **puteva**, Banka će se fokusirati na nastavljanje aktivnosti na poboljšavanju kvaliteta glavne cestovne mreže, pod uslovom da projekti budu ekonomski opravdani, realno projektovani i finansijski dostupni. U tom cilju, priprema se državna politika i strategija transporta kao dio Bančinog regionalnog projekta razvoja puteva. Ovaj projekt će se oslanjati na već preduzete korake u vezi sa finansiranjem puteva u okviru Bančinog prvog transportnog projekta, kroz implementaciju mjera čiji je cilj poboljšanje efikasnosti upravljanja sektorom puteva. Banka će se također fokusirati na implementaciju BiH Regionalnog projekta razvoja puteva, za koji se predviđa da će trebati četiri godine da bude završen. Kao dio postojećeg cestovnog projekta, biće preduzete studije izvodljivosti kako bi se odredili prioriteti u okviru budućih investicionih potreba.

Banka izrađuje drugi projekt sistema **zračne navigacije** koji je u skladu sa regionalnim prioritetima u ovom sektoru, te istražuje opcije kako bi se ovaj projekt razvijao kao projekt bez državne garancije. Banka će se oslanjati na aktivnosti koje su bile preduzete u sklopu prvog zajma za sektor transporta. Očekuje se da će ovaj projekt imati izvrstan učinak na tranziciju, na taj način što će dati podršku razdvajanju regulatornih funkcija i funkcija pružanja usluga, kao i tako što će finansirati investicije koje su potrebne da bi se osiguralo uključivanje BiH u projekt srednjoevropskih usluga zračnog prometa nakon 2012. godine.

3.2.3.2 Elektroenergetski i energetska sektor

Nakon poslijeratnih projekata obnove, ukupna proizvodnja električne energije je obnovljena do nivoa od 84% u odnosu na predratni nivo. Izvori električne energije su

uravnoteženi između hidroelektrana i termoelektrana (hidroelektrane 52%, a termoelektrane 48%). U regionalnom okviru, BiH predstavlja skromnog izvoznika energije u sadašnjem momentu, ali bi se to moglo promijeniti budući da domaća potražnja za električnom energijom raste zbog obnove teške industrije. Moglo bi se razmišljati o eventualnim povećanjima kapaciteta za proizvodnju, pod uslovom da takve investicije budu ekonomski održive i opravdane u kontekstu regije. BiH je nedavno parafirala sporazum ECSEE (o energetske zajednici jugoistoka Evrope), u kojem je vodeću ulogu igrala EU, a kojim se traži restrukturiranje ovog sektora u skladu sa direktivama EU i konačna uspostava regionalnog tržišta energije u jugoistočnoj Evropi.

Kao dio tekućeg projekta Struja III (finansiranog od strane EBRD-a i drugih MFI), pokrenute su značajne reforme ovog sektora. Usvojeni su zakoni o uspostavljanju jedinstvene kompanije za prenos elektroenergije i nezavisnog operatora sistema (mada implementacija teče sporije nego što se očekivalo), nezavisne regulatorne agencije su uspostavljene na nivou države i entiteta i sada se odvija obuka osoblja. Akcioni planovi za restrukturiranje i konačnu privatizaciju sektora su već odobreni od strane vlada, ali još uvijek nisu usvojeni od strane Parlamenta FBiH. Implementacija restrukturiranja ovog sektora je preduslov za privlačenje budućih investicija i nastavak pomoći od strane EBRD-a i donatora. Fizička implementacija EBRD komponente projekta Struja III je bila spora, zbog kašnjenja u reformi sektora, iako se ona sada ubrzala nakon usvajanja ključnih zakona pomenutih u gornjem tekstu.

Banka će i dalje **pružati podršku reformi sektora, institucionalnoj izgradnji i regionalnoj integraciji energije** putem dole nabrojanih aktivnosti.

Prioritet tokom slijedeće dvije godine biće dat implementaciji projekata obnove elektroenergetskog sistema i poboljšanja kvaliteta termoelektrana, koji predstavljaju dio **projekta Struja III**. U tijesnoj koordinaciji sa svim uključenim MFI i donatorima, Banka će promovirati aktivan dijalog kako bi se ubrzala implementacija restrukturiranja u ovom sektoru. Nakon implementacije ovih planova Banka bi mogla istražiti dalje finansiranje, čiji bi cilj bio povećanje efikasnosti i smanjenje gubitaka **elektrodistritivnih preduzeća**. Banka će takođe biti spremna da podrži pripremu planova buduće privatizacije u ovom sektoru u zavisnosti od apetita tržišta, mada nije vjerovatno da će ovaj proces biti pokrenut prije kraja perioda obuhvaćenog ovom strategijom, budući da će implementacija restrukturiranja sektora elektroenergije biti komplicirana i teška. Moglo bi se razmotriti finansiranje novih kapaciteta za proizvodnju elektroenergije, ali samo pod uslovom da postoje dovoljno jaki razlozi u kontekstu **regionalnog tržišta energije**.

3.2.3.3 Telekomunikacije

Banka je igrala ključnu ulogu u razvijanju infrastrukture telekoma kroz svoj projekt urgentne obnove telekomunikacija, za koji je garancije dala država (potpisan 1998.) sa sva tri telekom operatora, nakon kojeg je uslijedio predprivatizacioni kredit Telekomu Srpske 2002. godine. Paralelno sa ovim projektima, Banka je pružala tehničku pomoć u razvijanju zakonskog i regulatornog okvira za ovaj sektor. Na državnom nivou, u martu 2002. godine bio je usvojen dokument o politici telekomunikacija kojim je zatražena liberalizacija u skladu sa standardima EU do kraja 2005. godine. U julu 2002. godine Vlada RS je odlučila da privatizira Telekom Srpske do kraja 2004. godine, što je bila ugovorna obaveza u okviru kredita Banke. Stvarna privatizacija Telekoma Srpske

kasni, iako se trenutno obavlja izbor savjetnika za privatizaciju (uz pomoć finansijskih sredstava Svjetske banke). Očekuje se da će tender biti pokrenut do kraja 2005. godine, te da bi do privatizacije moglo doći u prvoj polovini 2006. godine. Vlada FBiH još uvijek nije preduzela bilo kakve korake u pravcu početka privatizacije BH Telecoma i dovršavanja procesa privatizacije HT Mostar. Situacija u Federaciji se dalje iskomplikovala izdavanjem treće GSM licence i sudskom tužbom (HT Mostar protiv Eroneta). Oba ova pitanja trenutno rješavaju nadležna tijela i možemo se nadati da će ti problemi biti razriješeni u bliskoj budućnosti, čime bi se stvorili preduslovi za dalje reforme u ovom sektoru.

Vrhunski prioritet Banke je i dalje implementacija predprivatizacijskog konvertibilnog kredita kojim bi se trebala pomoći i olakšati **privatizacija Telekoma Srpske**. Banka će nastaviti svoj dijalog sa vlastima u vezi procesa privatizacije **telekom operatora sa sjedištem u Federaciji** i razmotriće nove mogućnosti u privatnom sektoru. Banka će također razmotriti pružanje dalje tehničke pomoći, kao i novo investiciono finansiranje tamo gdje odgovarajuće vlasti pokazuju u dovoljnoj mjeri svoju opredijeljenost da (i) implementiraju reforme koje su neophodne kako bi se postigao napredak u procesu restrukturiranja i privatizacije i (ii) postignu punu usklađenost regulatornog okvira sektora sa odgovarajućim standardima EU.

3.2.3.4 Komunalna infrastruktura

Kao rezultat ratnih razaranja i hroničnog nedostatka investicija, BiH ima velike potrebe u svim sektorima komunalne infrastrukture. Veliki broj općina nije u stanju da obezbijedi pitku vodu stanovništvu 24 sata na dan i/ili ima problema sa kvalitetom vode. BiH ne posjeduje bilo kakva moderna postrojenja za prečišćavanje otpadne vode. Stepennaplate je često nizak (uz neke izuzetke), a nizak je i u poređenju sa drugim susjednim zemljama. Manji iznosi grantova i druga finansijska sredstva MFI jesu doduše pomogli kod nekoliko projekata, ali sveukupna situacija u vezi sa komunalnom infrastrukturom i dalje ostaje kritična. Prikupljanje i upravljanje čvrstim otpadom je veoma ograničeno (trenutno se priprema zakonsko-pravni okvir za ovaj sektor, uz podršku EU). Institucionalni kapacitet komunalnog sektora je posebno slab, a zakonsko-pravni okvir nejasan i neadekvatan. Složeno političko ustrojstvo zemlje rezultiralo je strukturom koja je više centralizirana u RS (jaka entitetska vlada i 63 slabe općine) i manje centraliziranom strukturom u FBiH (gdje 10 kantonalnih vlada i 82 lokalne općine, gledano iz budžetske perspektive, imaju nešto više nezavisnosti).

Tokom 2004. godine, Banka je pokrenula dijalog sa državnim vlastima o potrebi za većim investiranjem u sektor komunalne infrastrukture i **definiranjem zakonsko-pravnih i regulatornih reformi koje bi olakšale finansiranje** na decentraliziranoj i potpuno komercijalnoj osnovi. Kao rezultat toga, Banka je u decembru 2004. godine potpisala Protokol sa vladom, pokazujući da je zainteresirana da obezbijedi do 30 miliona eura u kreditima koji bi bili davani neposredno općinskim/kantonalnim komunalnim preduzećima za čitav niz infrastrukturnih usluga, ali se pri tom **fokusirajući na vodoopskrbu i otpadne vode**.

U zamjenu za to vlada se složila da obezbijedi državne garancije za te kredite. Garancije su potrebne zbog toga što su tarife i zakonske i institucionalne reforme tek u ranoj fazi tranzicije. Banka predviđa da će se, kako tržište u ovom sektoru bude postepeno sazrijevalo, a posebno kako općinske i kantonalne finansije budu postajale sigurnijim i predvidljivijim, postepeno okretati od operacija sa državnim garancijama ka operacijama bez državnih garancija.

Ključni faktor uspjeha je spremnost preduzeća i domaćih vlasti da pitanja svoje prakse poslovanja i finansija razmatraju na otvoren i transparentan način. U Tuzli i Banjaluci **identificirani su potencijalni projekti komunalne infrastrukture**, a u sadašnjem trenutku razmatraju se i ostali gradovi. Potrebe za urgentnim investicijama u Tuzli odnose se na novo postrojenje za prečišćavanje vode kojim će se osigurati bezbijedno snabdijevanje grada kvalitetnom pitkom vodom. Da bi se ovaj projekt implementirao, možda će biti potrebno da se tri lokalna komunalna preduzeća spoje u jedinstveno preduzeće za vodoopskrbu. U sadašnjem trenutku većina stanovništva ima na raspolaganju tekuću vodu šest sati dnevno. U Banjaluci su prioritarno potrebna ulaganja u vodoopskrbu, uključujući i opskrbu jednog dijela grada u kojem u sadašnjem trenutku nema tekuće vode.

4. DRUGE MFI I MULTILATERALNI DONATORI

U BiH je posebno dobra saradnja sa donatorima i drugim MFI. Sa njima se redovno razmatraju i procjenjuju mogućnosti za zajedničko finansiranje i do danas je Banka implementirala zajedničke operacije sa svim MFI, a tijesno saraduje sa EU i OHR-om.

Budući da se grantovi i pomoć BiH smanjuju, postoji potreba za pojačanom koordinacijom donatora kako bi se postigao maksimalni učinak ove pomoći zemlji. Procjenjuje se da će godišnje ukupno nekih 5-6 miliona eura sredstava fondova tehničke saradnje biti direktno usmjeravano preko Banke tokom perioda obuhvaćenog strategijom i ova sredstva će uglavnom pokrivati sektore infrastrukture (transport, električna energija, komunalna infrastruktura) i finansijski sektor.

Kako bi postigla uspješnu implementaciju svoje strategije, Banka će slijediti svoje predložene operativne ciljeve u uskoj saradnji sa EU, drugim MFI (EIB, Svjetska banka) i bilateralnim donatorima kao što su USAID, KfW, CIDA, SIDA i DFID. Budući da su mnogi od ovih donatora sada u procesu redefiniiranja svog angažmana u BiH i regiji Balkana općenito, predmet i obim buduće saradnje sa Bankom moraće biti testiran u odnosu na njihove nove programe i prioritete.

Reforme sektora telekomunikacija i energije će posebno trebati usko koordinirati sa Svjetskom bankom, MMF i EU. Banka će također usko saradivati sa EU i EIB u vezi sa reformom sektora transporta. Banka će također koordinirati svoje aktivnosti i napore na reformama sektora sa drugim organizacijama koje su aktivno uključene, u okviru konteksta Pakta stabilnosti za jugoistočnu Evropu, pri tom održavajući stalni dijalog sa vlastima BiH.

Banka će održavati svoje bliske odnose sa Uredom visokog predstavnika kao najvišim tijelom zaduženim za implementaciju Dejtonskog mirovnog sporazuma. Banka će nastaviti da aktivno učestvuje u svim radnim grupama međunarodne zajednice koje su relevantne za aktivnosti EBRD u BiH (vidi *Aneks 8 – Druge MFI, multilateralni i bilateralni donatori* za dodatne detalje).

ANEKSI

- Aneks 1* **Politička struktura**
- Aneks 2* **Dijagram zakonodavnih i izvršnih organa**
- Aneks 3* **Ocjena komercijalnih zakona**
- Aneks 4* **Pitanja zaštite okoline**
- Aneks 5* **Odobrene operacije banke**
- Aneks 6* **Projekti tehničke saradnje**
- Aneks 7* **Finansiranje MSP i TAM/BAS programi**
- Aneks 8* **Druge MFI, multilateralne organizacije i bilateralni donatori**
- Aneks 9* **Socijalni i ekonomski pokazatelji**

Politička struktura

Opštim okvirnim sporazumom za mir u BiH iz 1995. godine (Dejtonski sporazum) formirana je nezavisna država Bosna i Hercegovina u okviru granica bivše jugoslavenske republike sa istim imenom. Država zastrašujućeg nivoa složenosti, BiH je sastavljena od dva entiteta: Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Brčko, strateški grad na rijeci Savi na sjeveru zemlje, oko kojeg su vođene teške bitke tokom rata 1992-95. godine, od marta 2000. godine je samoupravni distrikt pod suverenitetom centralnih vlasti države, kojim upravlja međunarodno imenovani supervizor, koji ima ovlasti za takva pitanja kao što su porezi, provedba reda i zakona, upravljanje Distrikтом i sastav Skupštine Distrikta. Ustavom je (Aneks 4 Dejtonskog sporazuma) Bosna i Hercegovina ustanovljena kao federalna demokratska republika, sa Ustavnim sudom, Komisijom za raseljene osobe, Komisijom za ljudska prava, Centralnom bankom, javnim korporacijama koje rukovode i upravljaju transportom i telekomunikacijama, Komisijom za očuvanje nacionalnih spomenika i sistemom arbitraže. Vođenje pregovora o vanjskoj trgovini je također stavljeno u nadležnost države. Međutim, mnoge funkcije vlade bile su date dvama entitetima, koji imaju svoje vlastite vlade. Ustavom je svakoj od vlada entiteta data nadležnost za provođenje zakona.

Vijeće ministara BiH sastoji se od 10 ministara, od kojih se jedan imenuje za predsjedavajućeg (Premijer), sa mandatom od četiri godine. Tokom posljednjih godina su i ministarstva pravde, sigurnosti i odbrane također uspostavljena na nivou države. BiH ima kolektivno tročlano Predsjedništvo, sa članovima koji se rotiraju, i koje je preuzelo komandu nad oružanim snagama 2003. godine. Poreska i Carinska uprava bi trebale biti objedinjene 2006. godine. Dvodomni Parlament BiH sastoji se od Predstavničkog doma i Doma naroda, u kojem se dvije trećine članova biraju iz Federacije, a jedna trećina iz RS-a. Da bi se dobila validna većina glasova, potrebno je imati podršku najmanje jedne trećine članova koji predstavljaju svaki od entiteta. Federacija i RS također imaju parlamente (osim toga, Federacija je dalje podijeljena na 10 kantona, od kojih svaki ima visok stepen samouprave). Slijedeći predsjednički i parlamentarni izbori trebali bi se održati 2006. godine.

Dejtonski mirovni sporazum također predviđa i postojanje Ureda visokog predstavnika (OHR) koji nadgleda implementaciju civilnih odredbi sporazuma. Od 1997. godine, visoki predstavnik, prema tzv. Bonskim ovlastima koje mu je dala međunarodna zajednica, ima mogućnost da nameće odluke u slučajevima neslaganja i da smjenjuje dužnosnike koji opstruiraju implementaciju Dejtonskog sporazuma. Snage stabilizacije (SFOR), predvođene NATO-om nastavile su implementirati vojne aspekte Dejtonskog sporazuma kako bi obezbijedile sigurno okruženje za implementaciju nevojnih aspekata mirovnog sporazuma. Dana 2. decembra 2004. godine, SFOR je prenio mandat za stabilizaciju na snage predvođene Evropljanima (EUFOR). Mali NATO-ov štab u Sarajevu je zadržao nadležnost za nadgledanje odbrambene reforme, borbu protiv terorizma i saradnju sa Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju (Haški tribunal). Manja policijska misija Evropske unije (EUPM), koja je naslijedila međunarodne policijske snage UN-a (IPTF) ima zadatak da nadgleda, savjetuje, vrši inspekciju i podiže standarde domaćih policijskih snaga.

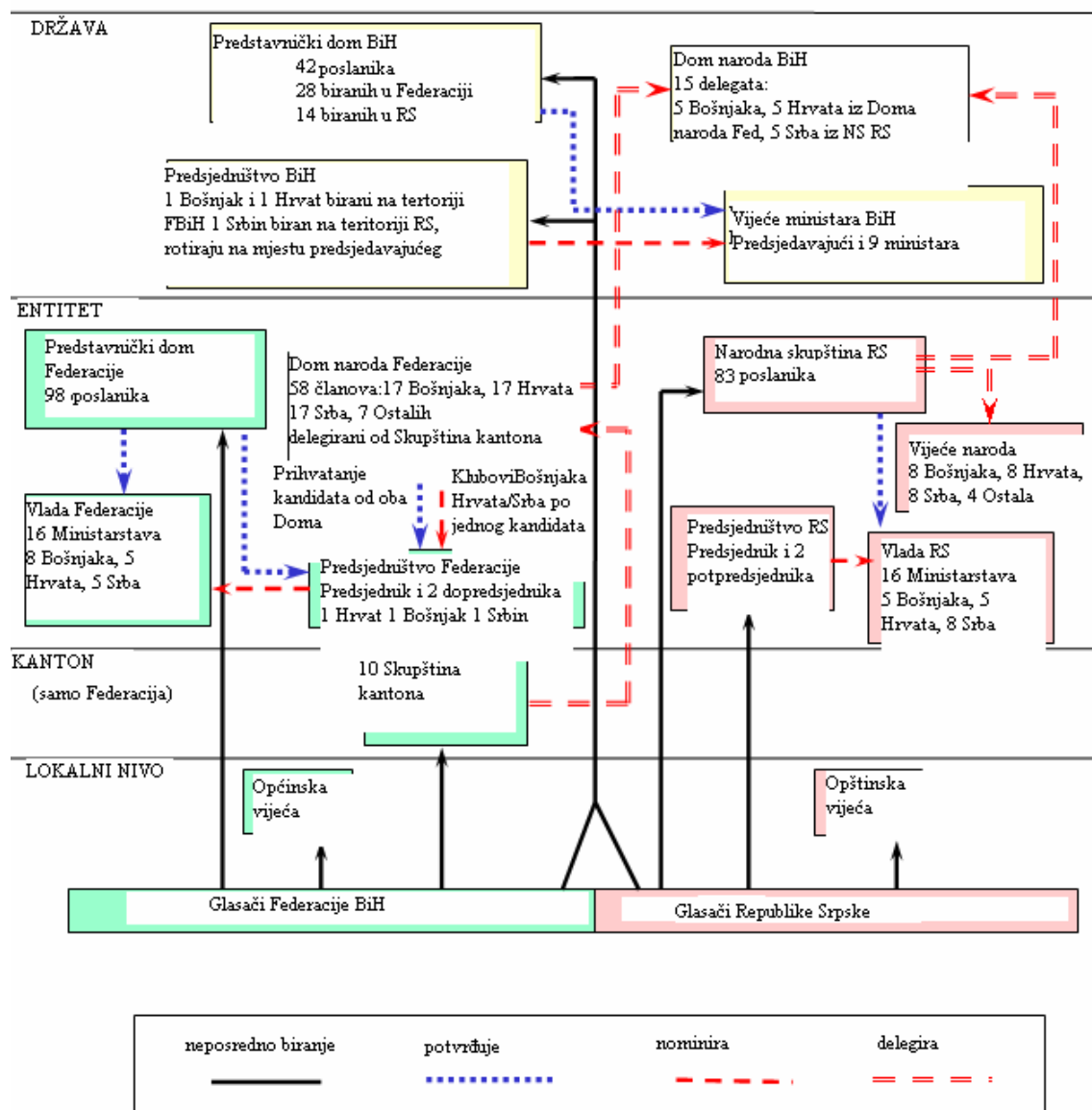
Stanovništvo

Prema popisu stanovništva iz 1991. godine bilo je 1.902.956 (43,5 %) Bošnjaka muslimana, 1.366.104 (31,2%) Srba i 760.852 (17,4%) Hrvata. Oko 242.682 (5,5%), uglavnom djece iz miješanih brakova, izjasnili su se kao Jugoslaveni. Migracije do kojih je došlo tokom rata dovele su do stvaranja najvećim dijelom etnički homogenih teritorijalnih jedinica, budući da su se ljudi selili (ili su bili prisiljeni da se preseljavaju) na teritorije pod kontrolom nacionalnih grupa kojima su pripadali. Možda je do najvećih ukupnih promjena došlo u omjeru broja Hrvata, od kojih su se mnogi naselili u Hrvatskoj. Bilo je značajnih promjena u odnosu između urbane i ruralne populacije. 2002. godine omjer urbanog prema ruralnom stanovništvu bio je 60 : 40, dok je 1991. godine taj omjer bio upravo obrnut.

Migracija je i dalje dominantna karakteristika demografske situacije u BiH i nju čine tri tipa migratornih kretanja: kretanje raseljenih osoba unutar BiH, povratak izbjeglica iz inostranstva i emigracija državljana BiH u inostranstvo u potrazi za boljim ekonomskim prilikama. Prema UNHCR-u, od kraja rata 1995. godine pa do kraja novembra 2004. godine, vratilo se 1.004.564 osoba koje su prethodno bile napustile zemlju. Od tog broja, 447.767 osoba se vratilo u oblasti gdje predstavljaju etničku manjinu. Broj povratnika opada, a glavni faktor koji ih spriječava da se vraćaju je teška ekonomska situacija u zemlji. Mnogi od povratnika navode da je izostanak hapšenja ratnih zločinaca faktor koji destimulira povratak.

Zakon zabranjuje trgovinu ljudima, ali to je i dalje ozbiljan problem u BiH. BiH predstavlja zemlju destinacije i tranzita, a u manjoj mjeri i zemlju porijekla, žena, djevojaka, a u nekim slučajevima i dječaka, kojima se trguje u svrhu seksualne eksploatacije. Postoje navodi o korupciji i uključenosti zvaničnika u trgovinu ljudima. Preko 90% žena kojima se trgovalo u zemlji dolazilo je iz Moldavije, Rumunije i Ukrajine. Većina ovih žena ušla je u zemlju preko Srbije i Crne Gore. Trgovinom ljudima se bave pojedinci koji djeluju samostalno, lokalne kriminalne bande i velike međunarodne mreže organiziranog kriminala. Neke putničke, turističke i agencije za zapošljavanje su služile kao paravan trgovcima ljudima. Prisustvo međunarodnog civilnog i vojnog osoblja je možda doprinijelo problemu trgovine ljudima. Krivični zakon BiH, koji je stupio na snagu 2003. godine, sadrži odredbu koja konkretno govori o trgovini ljudima. Prema ovom zakonu, prekršitelji mogu dobiti do 10 godina zatvorske kazne. 2002. godine formirana je komisija na nivou BiH za koordiniranje aktivnosti u borbi protiv trgovine ljudima.

ANEKS 2 – DIJAGRAM ZAKONODAVNIH I IZVRŠNIH ORGANA U BiH

EBRD je izgradio i redovno ažurira niz instrumenata za ocjenu zakonsko-pravnog aspekta tranzicije u zemljama u kojima djeluje, fokusirajući se na odabrane oblasti koje su relevantne za investicione aktivnosti: tržište kapitala, zakone o preduzećima i korporativnom upravljanju, koncesije, nesolventnost, osigurane transakcije i telekomunikacije. Postojeći instrumenti ocjenjuju kako kvalitet zakona „na papiru“ (što se također naziva „ekstenzivnošću“), tako i stvarnu provedbu zakona (što se također naziva „efektivnošću“). Svi raspoloživi rezultati ovih ocjena mogu se naći na internetu na www.ebrd.com/law. Ovaj aneks ukratko predstavlja rezultate za BiH, skupa sa kritičkim komentarima pravnih eksperata Banke koji su provodili ocjenjivanje.

Zbog spoja različitih sistema vlasti, zakonsko-pravni okvir u BiH je prilično složen. Osim same države, i dva entiteta također, Federacija Bosne i Hercegovine (FBiH) i Republika Srpska (RS), imaju svoje vlastite zakonsko-pravne sisteme i sisteme sudova. Povrh toga, i Brčko Distrikt također ima poseban zakonsko-pravni okvir. Samo mali broj zakona se usvaja na državnom nivou. Mada svaki od entiteta ima vlastite zakone, razlike su obično minimalne, ali se ipak mogu pojaviti problemi sa usklađivanjem.

Najveći dio postojećih zakona bio je na snazi i u bivšoj Jugoslaviji, te su bili prihvaćeni kao entitetski zakoni, u većini slučajeva bez većih izmjena. Prema Ustavu Bosne i Hercegovine, entiteti imaju široke zakonodavne nadležnosti, te tako svaki od njih može usvajati potpuno različite zakone. Međutim, na inicijativu Ureda visokog predstavnika (OHR) entiteti su počeli usvajati tzv. „zrcalne zakone“, tj. zakone koji su identični, ali se posebno usvajaju od strane parlamenata svakog od entiteta.

Tržišta kapitala

Zakonski okvir u BiH za tržišta vrijednosnim papirima je uglavnom reguliran na entitetskom nivou.

U FBiH, osnovni zakonski okvir za uspostavu, funkcioniranje i razvoj tržišta kapitala sastoji se od Zakona o vrijednosnim papirima, Zakona o registru vrijednosnih papira, Zakona o Komisiji za vrijednosne papire, Zakona o društvima za upravljanje fondovima i o investicionim fondovima i Zakona o privrednim društvima. Većina ovih zakona je bila usvojena 1998. godine i izmijenjena i dopunjena 1999. godine. Komisija za vrijednosne papire je uspostavljena početkom 1999. godine kao nezavisni regulator tržišta vrijednosnim papirima u FBiH.

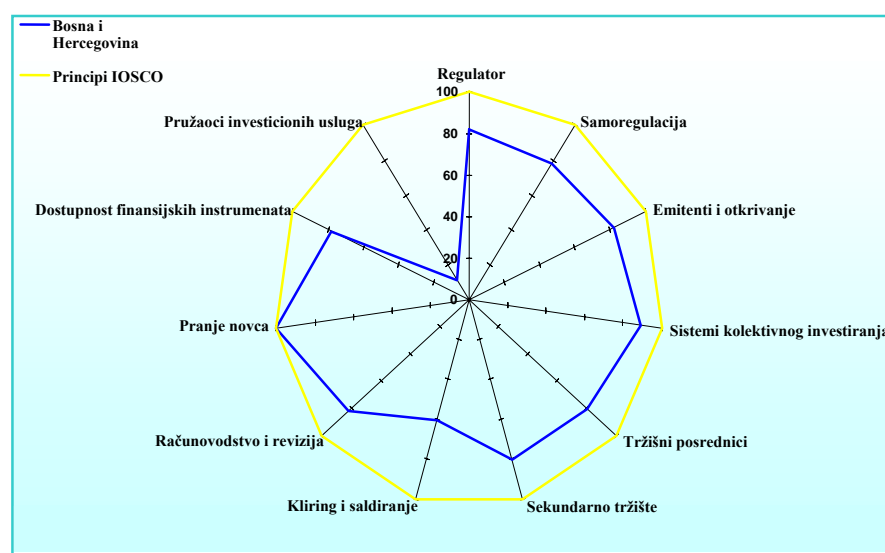
U RS, zakonski okvir za tržišta kapitala sastoji se od Zakona o hartijama od vrijednosti (iz 1998. godine, sa izmjenama i dopunama iz 2001. godine), Zakona o privatizacijskim investicionim fondovima i društvima za upravljanje privatizacionim fondovima (1998. g.), Zakona o centralnom registru hartija od vrijednosti (1998. g.) i Zakona o preduzećima (1998. g., sa izmjenama i dopunama iz 2003. g.). Komisija za hartije od vrijednosti RS je uspostavljena 2000. godine na osnovu Zakona o hartijama od vrijednosti kao nezavisni regulator tržišta hartijama od vrijednosti u RS-u.

Finansijsko izvještavanje se sada regulira na nivou države, ali entitetski zakoni tek treba da budu izmijenjeni i dopunjeni da bi se uskladili sa novom zakonskom regulativom.

Postoje dvije berze u BiH, jedna u Banjaluci (RS) i druga u Sarajevu (FBiH). Sarajevska berza ima 485 privrednih društava sa dionicama uvrštenim na berzi i 11 privatizacijskih investicionih fondova sa tržišnom kapitalizacijom od oko 1,2 milijarde US\$. Banjalučka berza ima samo tri privredna društva sa akcijama uvrštenim na berzi i 13 privatizacijskih investicionih fondova, plus 642 na listi slobodnog tržišta, sa tržišnom kapitalizacijom od oko 760 miliona US\$³. Trgovina se prvenstveno odnosi na privatizacijske vaučere.

2004. godine, EBRD je izvršio procjenu „ekstenzivnosti“ zakonske regulative koja se odnosi na tržište vrijednosnim papirima, uzimajući principe IOSCO kao referentno mjerilo za uporedbe. BiH je bila rangirana kao zemlja koja pokazuje „srednji stepen usklađenosti“ sa ovim principima, pri čemu je među zemljama jugoistočne Evrope bila bolja samo od Srbije i Crne Gore i Albanije.

Grafikon 1 – Kvalitet zakonodavstva o tržištu vrijednosnim papirima - BiH (2004. g.)

Primjedba: Krajnja tačka svake osovine predstavlja idealan rezultat u skladu sa međunarodnim standardima kao što su IOSCO principi. Što je punija „mreža“, tim bliže se zakoni o tržištima kapitala date zemlje približavaju ovim standardima.
 Izvor: EBRD-ova ocjena zakonodavstva o tržištu vrijednosnim papirima, 2004. g.

Utvrđene manjkavosti sastojale su se u ograničenoj dostupnosti finansijskih instrumenata i nedostatku detaljno definirane regulative o pružaocima investicionih usluga. Finansijsko izvještavanje je također jedno od područja koje zabrinjava. Dva entiteta imaju različite okvire za računovodstvo i reviziju. Preduzeća koja su registrirana u oba entiteta moraju voditi dva različita kompleta računovodstvene evidencije, a obaveze kod podnošenja računovodstvenog i finansijskog izvještavanja se razlikuju, što u značajnoj mjeri podiže troškove poslovanja u BiH i ometa strane investicije i rast privatnog sektora. Povrh toga, finansijski izvještaji nisu dostupni javnosti. Pripremljen je novi državni zakon koji je trenutno u fazi razmatranja. Od ovoga zakona i dva nova entitetska zakona očekuje se da prevaziđu postojeće probleme.

Područja u kojima također treba postići poboljšanja su jačanje provedbe zakonske regulative i nadzor nad tržištem. Usklađivanje propisa u dva entiteta kako bi se ujednačili uslovi za investiranje i doprinijelo stvaranju jedinstvenog ekonomskog prostora u BiH predstavlja prioritet.

³ Podaci iz izvještaja Svjetske banke o poštivanju standarda i kodeksa (ROSC) – Bosna i Hercegovina – Računovodstvo i revizija – 19. oktobar 2004.

Isto tako bi se kao prioritarnim trebalo pozabaviti pitanjem provedbe efikasnog sistema kliringa i plaćanja vrijednosnih papira koristeći sistem uručenja uz plaćanje, te pitanjem stvaranja uslova neophodnih za emitiranje i trgovanje novim tržišnim instrumentima, kako bi se osigurao porast likvidnosti na tržištu kapitala.

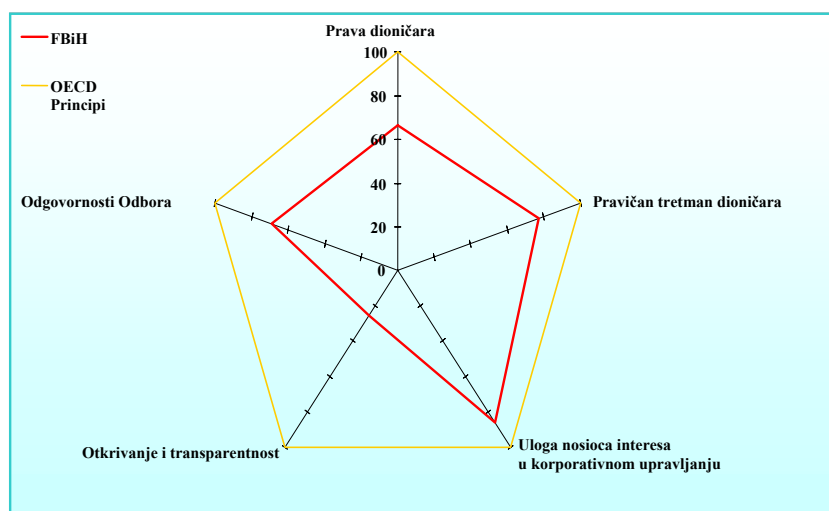
Zakoni o preduzećima i korporativnom upravljanju

2003. godine, specijalni revizor imenovan od strane OHR-a otkrio je da javna preduzeća u BiH godišnje gube desetine miliona eura zbog nepoštenog ponašanja i/ili nesposobnosti. U oktobru 2003. godine, u odgovoru na ovo, entitetski premijeri predložili su paket od pet zakona o korporativnom upravljanju: entitetske zakone o javnim preduzećima, entitetske zakone o investiranju javnih fondova, Zakon BiH o javnim nabavkama, Okvirni zakon BiH o reviziji i računovodstvu i entitetske zakone o obligacionim odnosima. Samo su neki od ovih zakona do sada usvojeni, kao što se to ukratko prikazuje u daljem tekstu.

U oktobru 2004. godine, Predstavnički dom FBiH usvojio je Zakon o javnim preduzećima, propisujući strožiju kontrolu poslovanja svih javnih preduzeća i sankcije za sve vrste kršenja zakona. Novim zakonom reguliraju se privatna preduzeća koja posluju u sektorima energije, komunalnih usluga i upravljanja javnom imovinom i koja upošljavaju više od 50 radnika, kao i preduzeća u kojima je država većinski dioničar. Okvirni zakon BiH o računovodstvu i reviziji bio je donesen u junu 2004. godine. Ovaj zakon predstavlja veliki korak naprijed, budući da ne samo da predviđa jedinstven pristup računovodstvu i reviziji, nego također razrješava neke od ozbiljnih manjkavosti računovodstvene i revizorske prakse u BiH. Kako bi se provele odredbe ovog zakona i kako bi se osigurala jedinstvena primjena njegovih principa širom cijele zemlje, entiteti i Brčko Distrikt trebaju sada usvojiti odgovarajuće zakone koji su u potpunosti usklađeni i sa državnim zakonom i jedni sa drugima. Entitetski zakoni su usvojeni od strane entitetskih vlada u decembru 2004. godine i u toku je postupak njihovog potvrđivanja od strane parlamenata. Zakon BiH o javnim nabavkama je potvrđen u septembru 2004. godine.

Osim gorepomenutog, relevantni zakonsko-pravni okvir koji se odnosi na korporativno upravljanje sastoji se od zakona o registraciji preduzeća (na nivoima države i entiteta), Zakona o privrednim društvima (u FBiH) i Zakona o preduzećima (u RS).

Grafikon 2 – Kvalitet zakonodavstva o korporativnom upravljanju - FBiH (2003. g.)

Primjedba: Krajnja tačka svake osovine predstavlja idealan rezultat u skladu sa međunarodnim standardima kao što su OECD-ovi principi korporativnog upravljanja. Što je punija „mreža“, tim bliže se zakoni o korporativnom upravljanju date zemlje približavaju ovim standardima.

Izvor: EBRD-ova ocjena sektora korporativnog upravljanja, 2003.

Iako možda neće biti politički izvodivo formulirati i usvojiti jedinstveni zakonski akt kojim bi se regulirala preduzeća u okviru cijele BiH, zakoni dva entiteta bi trebali biti usklađeni. Razmatrajući jednu polovinu ovog pocijepanog sistema, tim EBRD-a za ocjenu sektora korporativnog upravljanja našao je da zakonska regulativa u FBiH pokazuje „nizak stepen usklađenosti“ sa međunarodnim standardima izloženim u OECD-ovim principima korporativnog upravljanja. Najveći problemi zabilježeni su u oblasti finansijskog izvještavanja (vidi gore – odjeljak Tržišta kapitala), transparentnosti i otkrivanja podataka. Trebalo bi napraviti izmjene i dopune kako bi se omogućilo da upravni odbori posjeduju djelotvorna sredstva za upravljanje i kako bi se garantirala prava dioničara, posebno manjinskih dioničara.

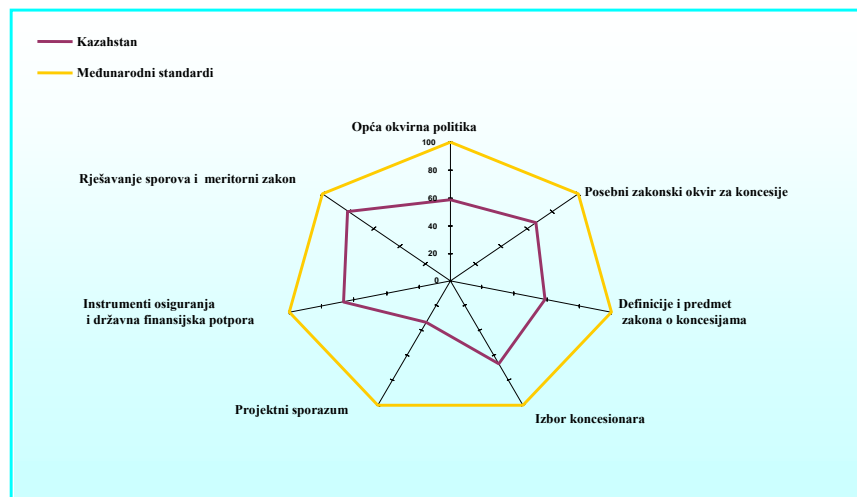
Koncesije

Politička struktura zemlje, sastavljena od više dijapazona vlasti, neizbježno utječe i na zakonsko-pravna pitanja i jurisdikciju. Koncesije su regulirane prilično složenom kombinacijom zakona na različitim nivoima, koji uključuju slijedeće glavne zakone: državni Zakon o koncesijama, Zakon FBiH o koncesijama, Zakon RS o koncesijama, Zakon Brčko Distrikta o koncesijama i zakonsku regulativu pojedinih kantona o koncesijama. Takav složeni zakonsko-pravni okvir, iako odražava sadašnju političku situaciju, ne stvara osjećaj lagode ni kod investitora ni kod vlasti koje odobravaju koncesije. Odsustvo jasne politike, dostupne javnosti, kojom bi se ili promovirala ili ograničavala partnerstva između javnog i privatnog sektora, stvara dodatne ograde. Svi navedeni elementi mogu u praksi ometati djelotvornu primjenu zakona. Ukupno gledano, koncesije se mogu dodjeljivati na različitim nivoima: na nivou države, entiteta, Distrikta, kantona ili općina, ovisno o prirodi i specifičnim pojedinostima date koncesije. Shodno tome, odluke o davanju koncesija donose Vlada BiH, Vlada FBiH, Vlada RS, Vlada Brčko Distrikta ili vlada kantona, na prijedlog odgovarajuće komisije za koncesije, a odluke podliježu potvrđivanju od strane odgovarajućeg parlamenta.

Prema državnom Zakonu o koncesijama, koncesije se mogu dodjeljivati domaćim i stranim pravnim osobama u oblasti infrastrukture i usluga i eksploatacije prirodnih resursa. Ovo uključuje mogućnost finansiranja, izgradnje, sanacije, održavanja i/ili rukovođenja radom infrastrukture i za nju vezanih objekata i uređaja u sektorima koji spadaju u okvir ustavnih nadležnosti Bosne i Hercegovine. Međutim, pomenuti zakon

ne nabraja te sektore. Ovaj zakon se također primjenjuje kada je predmet koncesije lociran i u FBiH i u RS-u. Državni Zakon o koncesijama regulira proces javnog nadmetanja i predviđa uslove u vezi koncesionih sporazuma. U njemu nedostaje tzv. „klauzula o stabilnosti“ kojom se omogućava primjena povoljnijih pravila u slučaju da zakoni postanu manje povoljni nakon potpisivanja koncesionih sporazuma. Što se tiče rješavanja sporova, Zakon predviđa mogućnost izbora između arbitraže i sistema sudova. Međutim, iz teksta ovog Zakona nije jasno da li je moguća i međunarodna arbitraža.

Grafikon 3 – Kvalitet zakonodavstva o koncesijama –BiH (2004. g.)

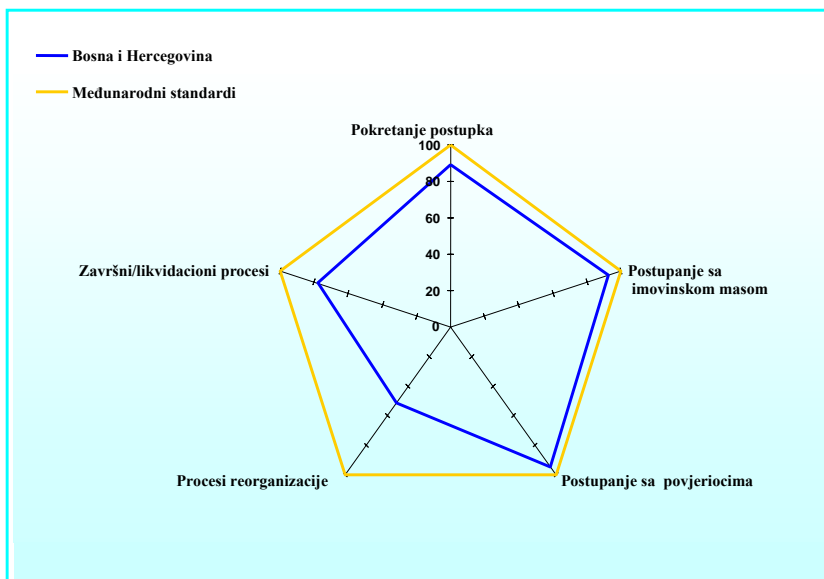
Primjedba: Krajnja tačka svake osovine predstavlja idealan rezultat u skladu sa međunarodnim standardima kao što su UNCITRAL-ov Zakonodavni vodič za privatno finansirane infrastrukturne projekte. Što je punija „mreža“, tim više se zakoni o koncesijama zemlje približavaju ovim standardima.
Izvor: EBRD-ova ocjena sektora koncesija, 2004.

Uprkos primjetnih napora da se poboljša zakonodavstvo o koncesijama u BiH, zakonsko-pravni okvir ostaje i dalje pretjerano složen. EBRD-ova ocjena koncesionih zakona iz 2004. g. (u okviru koje su ocjenjivani zakoni na papiru, za razliku od njihovog funkcioniranja u praksi) rangirala je zakone u zemlji kao zakone koji pokazuju „srednji stepen usklađenosti“ sa međunarodno prihvaćenim standardima. Kao što se može vidjeti iz prethodnog grafikona, oblasti u kojima treba unijeti najviše poboljšanja su oblasti okvirne politike i raspoloživosti finansijskih instrumenata i državne potpore. U krajnjoj liniji, u slučaju da sadašnji pretjerano složen sistem pokaže da ne može funkcionirati u praksi, biće potrebno razmisliti o jednom sveobuhvatnijem i jednostavnijem koncesionom režimu u BiH.

Nesolventnost

Stečaj i nesolventnost su u BiH regulirani identičnim entitetskim zakonima o stečaju. Zakon o stečaju („Zakon o nesolventnosti“) je u FBiH usvojen u junu 2003. godine (te dopunjen i izmijenjen 2004. g.), a u RS-u u oktobru 2004. Ovi zakoni spadaju među vodeće zakone o nesolventnosti u zemljama u kojima djeluje EBRD. U EBRD-ovoj ocjeni sektora nesolventnosti 2003. – 2004. g, u okviru koje je odmjeravana usklađenost zakonske regulative o nesolventnosti sa međunarodnim standardima, zakon o nesolventnosti bio je jedan od šest zakona koji je dobio ukupnu ocjenu „visok stepen usklađenosti“.

Grafikon 4 – Kvalitet zakonodavstva o nesolventnosti – BiH (2004. g.)

Primjedba: Krajnja tačka svake osovine predstavlja idealan rezultat, tj. odgovara međunarodnim standardima kao što su principi i smjernice Djelotvornih sistema za nesolventnost i prava povjerilaca Svjetske banke, „Zakonodavne smjernice za zakon o nesolventnosti“ Radne grupe UNCITRAL-a, itd. Što je punija „mreža“, tim bliže se zakoni o nesolventnosti date zemlje približavaju ovim standardima.

Izvor: EBRD-ova ocjena sektora nesolventnosti, 2004.

Ovaj zakon o stečaju je jedan od malobrojnih takvih zakona u zemljama poslovanja EBRD-a koji djelotvorno razrješava pitanje izbjegavanja predstečajnih transakcija. Ovaj zakon dovoljno detaljno propisuje koje vrste transakcija će biti pobijene i koje okolnosti moraju biti ustanovljene koje mogu imati djelovanje na takvo pobijanje. Mada su procesi reorganizacije bili najslabije područje učinka ovog zakonodavstva (vidi gornji grafikon), zakon ipak predviđa relativno dobro osmišljen proces reorganizacije, te, što je prilično jedinstveno, pokušava da razriješi pitanje međunarodnog stečaja.

Relativno loša ocjena zakona u oblasti reorganizacije odnosi se prvenstveno na nedostatak odredbi o nezavisnoj analizi plana reorganizacije, odsustvo bilo kakvih odredbi o automatskom pretvaranju reorganizacije u stečaj (ukoliko plan reorganizacije bude odbačen), odsustvo odredbi koje govore o finansiranju reorganizacije i manjak odredbi o odlaganju, koje bi se odnosile na održavanje osnovnih usluga i komunalija do momenta reorganizacije.

Osim toga, ovaj zakon ne predviđa jasan zahtjev da se imovina dužnika preda stečajnom upravitelju. Međutim, ono što najviše zabrinjava je odsustvo odredbi koje govore o postupanju u predmetu nesolventnosti ukoliko se utvrdi da nema dovoljno sredstava u stečajnoj masi za finansiranje stečajnog postupka.

Ocjena stanja u kojem se nalazi zakonodavstvo o nesolventnosti u BiH daje samo jedan dio slike. Također je potrebno vidjeti na koji način režim nesolventnosti funkcioniра u praksi („efektivnost“ režima). Prema studiji slučaja koji je proveo EBRD 2004. godine, dužnicima i povjeriocima koji zahtijevaju pokretanje stečajnog postupka u BiH relativno je jednostavno odrediti pred kojim sudom bi trebalo pokrenuti taj postupak, a nivo formalnosti neophodnih za pristupanje stečajnom postupku ne predstavlja preveliku prepreku. Međutim, proces se smatra pretjerano skupim i na sudove se općenito ne može osloniti da će postupati u slučaju nesolventnosti na predvidiv i kompetentan način.

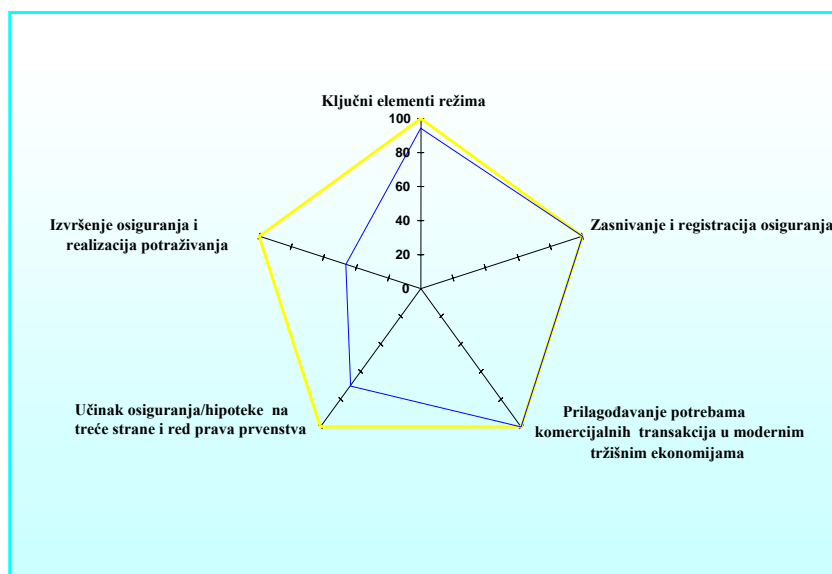
Općenito gledano, u BiH dužnici imaju nešto lakši pristup sistemima nesolventnosti nego povjerioci. Ovo je u skladu sa onim što se događa u većini zemalja u kojima djeluje EBRD i djelimično odražava činjenicu da se početno pristupanje povjerilaca u režim nesolventnosti obično odvija vrlo sporno. Nasuprot tome, dužnici često mogu pokrenuti postupak i dobiti rješenje o prethodnom postupku u okviru stečajnog režima uz malo obavijesti povjeriocima, te prema tome nema ni potrebe za prolongiranim sudskim postupcima.

Osiguranje transakcija

Zakonsko-pravni okvir za osigurane transakcije poboljšao se u znatnoj mjeri od vremena izrade prošle strategije. 2004. godine bio je usvojen novi režim za osiguranje potraživanja (zaloge) nad pokretnom imovinom. Ne samo da je ovaj režim daleko fleksibilniji i više okrenut tržištu nego prethodni, nego je učinjen i ozbiljan napor da se usklade dva entiteta i Brčko Distrikt: novi, tzv. Okvirni zakon o zalozima na pokretnoj imovini koji je usvojen u maju 2004. godine, primjenjuje se u svim dijelovima BiH.

U ovom Zakonu primjenjuje se tzv. „funktionalni“ pristup osiguranju, koji pokriva posjedovne (kada dužnik mora prenijeti osiguranje kroz hipoteku povjeriocu ili trećoj strani) i neposjedovne zaloge, prava retencije, zakup i druga prava iz osiguranja. Zakonom se ostavlja stranama široki stepen slobode u definiranju predmeta osiguranja (pojedinačna, općenita /srodna sredstva/, uključujući i sirovine, proizvode, repromaterijale) kao i osiguranog duga (revolving kredit, kreditna linija, itd.). Pravo prvenstva nad založenom imovinom se ostvaruje registriranjem zaloga u centralnom registru kako bi se zaštitilo od treće strane (koja nije registrovana) i kako bi se odredio red prvenstva povjerilaca. Ovaj registar, koji vodi Ministarstvo pravde, je već počeo funkcionirati i može mu se pristupiti elektronski (uz pretplatu) na www.reg-zaloga-bih.gov.ba

Grafikon 5 – Zakonski i praktični režim osiguranja potraživanja u obliku pokretne i nematerijalne imovine - BiH (2004. g.)

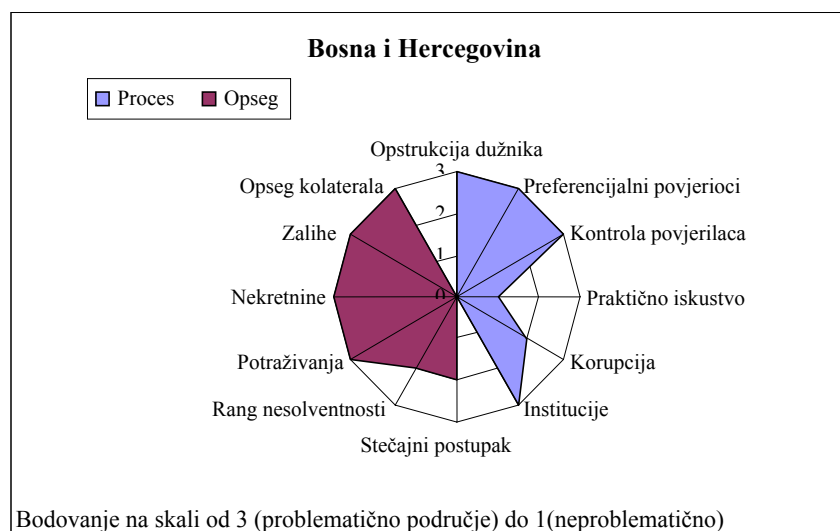
Primjedba: Bodovanje na skali od 1 do 100, pri čemu 100 predstavlja najnapredniji zakonsko-pravni i praktični sistem.

Izvor: Regionalno istraživanje osiguranih transakcija, provedeno od strane EBRD-a, 2004. g.

Preliminarna ocjena zakona prikazana je na gornjem grafikonu. On jasno pokazuje velika poboljšanja, ali se isto tako mora uzeti sa dozom opreza, budući da je još uvijek prerano da se da ocjena učinaka ovog zakona u praksi, naročito učinaka koji se tiču izvršenja naplate osiguranja/hipoteke nad nepokretnom imovinom. Zakon predviđa modernije, pojednostavljeno izvršenje za pokretnu imovinu, kao naprimjer (i) propisuje se krajnji rok do kojeg se sudski postupak mora završiti i založni povjerilac dobiti rješenje o izvršenju i (ii) uvedena je mogućnost da se oduzme zalog i bez pomoći sudskog izvršioca, ali samo nakon što je dužnik dao pismeni pristanak na to. Međutim, zbog značajnog broja neriješenih predmeta u sudovima, izvršenje ostaje najslabijom karikom u novom režimu.

U istraživanju provedenom od strane EBRD-a 2003. godine, BiH je dobila vrlo nisku ocjenu u vezi pitanja koliko povjerilac može očekivati od realizacije kolaterala i koliko brzo bi se ovaj postupak mogao odvijati. Kao što je prikazano na sljedećem grafikonu, i proces izvršenja i brzina kojom bi se ovaj postupak mogao odvijati imaju ozbiljnih nedostataka: dužnik je mogao opstruirati ovaj proces, sudovi nisu bili sposobni da procesuiraju predmete brzo i korektno, a nedostatak publiciteta značio je da bi se rangiranje po prioritetu uvijek moglo pokazati problematičnim. Izvršenje naloga nad nepokretnom imovinom ili dugovima od strane dobavljača bilo je u jednakoj mjeri neefikasno. Zbog ovih razloga banke su obično izbjegavale izvršenje putem suda kada god je to bilo moguće i koristile su različita druga sredstva, kao što je objavljivanje u štampi imena dužnika koji nisu vratili dug na vrijeme kako bi ih prisilili da vrate dugove. Budući da je ovo istraživanje bilo provedeno istovremeno sa reformom Zakona o izvršnom postupku, te kako je u međuvremenu usvojen novi Zakon o osiguranju potraživanja, moglo bi se očekivati određeno poboljšanje situacije, ali to tek treba vidjeti.

Grafikon 6 – Prepreke koje opterećuju proces izvršenja – BiH (2003. g.)

Primjedba: Što je punija svaka polovina „paukove mreže“ na grafikonu, tim ozbiljniji su problemi u svakoj od odgovarajućih kategorija. Faktori „procesa“ mjere učinak specifičnih slučajeva na postupak izvršenja. Faktori „opsega“ odnose se na sposobnost sistema da rješava konkretne situacije ili kategorije.

Izvor: EBRD-ovo istraživanje zakonsko-pravnih pokazatelja, 2003.

Telekomunikacije

Sektor telekoma u Bosni i Hercegovini u sadašnjem momentu regulira Regulatorna agencija za komunikacije („RAK“) i on je pravno uređen državnim Zakonom o komunikacijama iz 2002. godine („Zakon o komunikacijama“) i odgovarajućom

legislativom za ovaj sektor. Zakon o komunikacijama je u znatnoj mjeri poboljšao zakonsku osnovu sektora, formalno udaljivši ovaj sektor od entitetski zasnovane regulative, čime je omogućena konsolidacija modela zasnovanog na državnom nivou. RAK predstavlja objedinjeno regulatorno tijelo, odgovorno za regulaciju kako telekomunikacija tako i radio i TV emitiranja (uključujući i medijske sadržaje). Konkretno odgovornosti RAK-a uključuju implementaciju državne politike sektora komunikacija, davanje dozvola u sektoru, razrješavanje sporova između operatora i reguliranje tarifa.

Sektorom telekoma dominiraju tri operatora zadužena za fiksne linije, koji, uprkos tome što imaju dozvole za cijelu teritoriju države i sporazume o interkonektivnosti, i dalje pružaju usluge u okviru etničkih granica. Sva tri opslužuju određena geoetnička područja – Telekom Srpske opslužuje Republiku Srpsku, dok BH Telecom i HT Mostar opslužuju bošnjačka, odnosno hrvatska područja Federacije BiH. Uprkos tome što se politika sektora zasniva na uvođenju privatnih investicija u ovaj sektor, sva tri operatora su i dalje u većinskom vlasništvu države: Telekom Srpske 80%, BH Telecom 90% i HT Mostar 67%. Mada je Telekom Srpske već napredovao sa pripremama za privatizaciju, proces implementacije se odvija mučno sporim tempom i u sadašnjem momentu je zapeo u fazi izbora savjetnika.

Iako je telekomunikacijska infrastruktura bila teško oštećena tokom rata, veći dio infrastrukture, djelimično zahvaljujući zajmu EBRD-a, do sada je već obnovljen, pri čemu su mnogi elementi kvalitetno poboljšani i digitalizirani, pri čemu je gustina fiksne telefonije u Bosni i Hercegovini iznosila otprilike 25% krajem 2003. godine.

Bosna i Hercegovina u sadašnjem trenutku ima tri operatora mobilnih telefona. Slično fiksnim linijama, iako nosioci dozvola imaju dozvole koje važe za cijelu državu, oni uglavnom posluju na geoetničkoj osnovi. Mobis (kompanija-kćerka Telekoma Srpske) opslužuje RS, a GSM BiH (kompanija-kćerka BH Telecoma) opslužuje bošnjački dio FBiH. Licenciranje trećeg operatora mobilnih linija ima šarenu historiju pri čemu su se prvi pokušaji da se dodijeli licenca odvijali usred sporova u vezi vlasništva trećeg operatora mobilne mreže, Eroneta, koji je polagao prava na ovu licencu. Iako je treća licenca dodijeljena od strane RAK-a u junu 2004. godine, problemi su i dalje ostali složeni, budući da je licenca dodijeljena HT-u Mostar, a ne Eronetu, mada je Eronet i dalje operator mreže sa sjedištem u Mostaru.

Bez obzira na prisustvo centraliziranog regulatornog mehanizma na nivou države, razgraničavanje ovlasti i nadležnosti u ovom sektoru između države i entiteta i dalekovidnu državnu politiku sektora zasnovanu na potpunoj liberalizaciji i investiranju od strane privatnog sektora, napredak u pravcu izgradnje sektora na nivou cijele države u praksi ostaje i dalje spor. Bilo je određenih uspjeha, kao što je novi sistem licenciranja, ali budući da se potpuna liberalizacija očekuje 2006. godine, vlasti bi se trebale fokusirati na implementaciju reformi u onim prioritetnim oblastima koje su neophodne za podršku konkurentnom tržištu.

Odredbe Zakona o komunikacijama u oblastima kao što su uravnotežavanje tarifa, međupovezivanje i univerzalnost usluga morale bi što hitnije biti u potpunosti implementirane. Slično tome, konkurentno okruženje će vjerovatno izvršiti značajan tržišni pritisak na sadašnje operatore i povećati potrebu za investicijama. Shodno tome, vlasti bi trebale udvostručiti napore na privatizaciji Telekoma Srpske i oblikovati koherentnu strategiju za privatizaciju preostalih operatora, omogućavajući ovim

operatorima pristup kapitalu i stručnom znanju koji su neophodni za razvijanje mrežne infrastrukture i puno učešće u konkurentnom okruženju.

Ključ za razvoj konkurentnog i dinamičnog tržišta telekomunikacija u BiH leži u punoj provedbi prakse Evropske unije (kao što je to predviđeno u Zakonu o komunikacijama), uz maksimalno otvaranje mogućnosti za odgovarajuće privatne investicije u ovom sektoru. EBRD je pružao značajnu tehničku pomoć vlastima u BiH tokom posljednje decenije, s ciljem da pomogne vlastima da implementiraju okvir koji bi sadržavao takve karakteristike. EBRD je spreman da i dalje pruža tehničku pomoć vlastima u razrješavanju prioriternih pitanja ovog sektora, gdje god to bude potrebno.

ANEKS 4 – PITANJA ZAŠTITE OKOLINE

U Strategiji Evropske komisije za BiH za period 2002 – 2006. godine navedeno je „da se zemlja suočava sa krupnim izazovima u oblasti zaštite okoline, koja je od kraja rata uvijek bila nisko rangirana na listi prioriteta vlasti“. Dalje se navodi da „entitetskim i kantonalnim ministarstvima koja su nadležna za zaštitu okoline nedostaje institucionalnih kapaciteta, te napredak u oblasti zaštite okoline neće biti moguć sve dok se ti kapaciteti ne razviju“. U Strategiji se dalje kaže da iako nadležnost za pitanja zaštite okoline pripada entitetima i kantonima, potrebno je imati mehanizam na nivou cijele BiH kako bi se osigurala koordinacija i usklađenost između različitih aktera i kako bi BiH mogla biti predstavljena na međunarodnoj sceni. Vodeni resursi i upravljanje otpadom predstavljaju kritična pitanja koja zabrinjavaju, koja se ne bi smjela dalje zanemarivati. U osnovi svih ovih problema i izazova leže značajna budžetska ograničenja koja ometaju poboljšanja.

Nakon ovih izjava, Evropska komisija (EU PHARE) je 2001. godine pripremila nacrt okvirne zakonske regulative za zaštitu okoline za sva po Ustavu nadležna pravna lica u BiH, sa konkretnim okvirnim zakonima koji su se odnosili na zaštitu voda, zraka, prirode, upravljanje otpadom i integrirano sprječavanje i zaštitu od zagađenja. Uviđajući potencijalne probleme sa implementacijom, Međuentitetska koordinaciona komisija za zaštitu okoline, čija je uloga bila koordinacija politike zaštite okoline kod usklađivanja zakona o zaštiti okoline između entiteta u BiH uspostavljena je 1998. godine i počela se sastajati svakoga mjeseca.

Nacionalni akcioni plan za zaštitu okoline (NEAP), koji je bio pripremljen uz podršku Svjetske banke u periodu 2000 – 2003. godine, obezbjeđuje osnovni okvir za budućnost i po prvi put sveobuhvatno razvija strukturu za zaštitu okoline i smjernice za ukupan razvoj unutar BiH. Širi cilj NEAP-a je bio da se odredi kratkoročna i dugoročna strategija zaštite okoline u skladu sa ekonomskom, socijalnom i političkom situacijom u BiH. Uži cilj NEAP-a je bio olakšavanje priprema jedinstvene politike zaštite okoline u kontekstu makroekonomskih reformi, strategije borbe protiv siromaštva i procesa tranzicije.

Izgradnja kapaciteta za upravljanje zaštitom okoline dalje je olakšana usvajanjem nekoliko novih zakona o zaštiti okoline (Zakon o zaštiti okoline iz 2003. godine, Zakon o zaštiti prirode iz 2003. godine, Zakon o zaštiti zraka iz 2003. godine, Zakon o zaštiti vodnih resursa iz 2003. godine, Zakon o upravljanju otpadom iz 2003. godine i regulativa o procjeni utjecaja na okolinu iz 2004. godine). Ovi zakoni su bili pripremljeni uz finansijsku i tehničku podršku EU i naslanjali su se na već uspostavljene principe evropskog zakonodavstva o zaštiti okoline.

UNDP je sa svoje strane pomagao kod pitanja u vezi zaštite okoline finansirajući projekte energetske efikasnosti u BiH. Svjetska banka u sadašnjem momentu finansira projekte urbanog upravljanja, razvoja i zaštite šuma i upravljanja čvrstim otpadom. Nadalje, Svjetska banka je također u procesu pripreme projekata koji se odnose na očuvanje biološke raznovrsnosti i poboljšanje kvaliteta vode.

Sve operacije EBRD-a u BiH odvijale su se u skladu sa Bančnim politikama i procedurama za zaštitu okoline i ugrađivale su, tamo gdje je to bilo potrebno, akcione planove za zaštitu okoline u zakonsko-pravne dokumente kako bi se razriješila pitanja

koja su se pojavila u toku procesa detaljne analize i procjene („due diligence“). Naprimjer, regionalni program razvoja puteva u BiH (dvije komponente programa: sarajevska obilaznica u FBiH i put Banjaluka – Gradiška u RS-u) uključivao je finansiranje i pomoć od strane EBRD-a Ministarstvu za prostorno planiranje i okolinu Federacije BiH kao i klijentu, Direkciji za puteve FBiH, kao i Ministarstvu za urbanizam, građevinarstvo i ekologiju RS-a i Direkciji za puteve RS-a kod implementacije zakonske regulative o procjeni utjecaja na okolinu iz 2004. godine po prvi put, kao i mjere za usklađivanje sa politikama EBRD-a u vezi okoline i informiranja javnosti. Što se tiče finansiranja poboljšanja i modernizacije željeznica, kao i rekonstrukcije elektroenergetskog sektora u oba entiteta, bili su pripremljeni akcioni planovi zaštite okoline, čiji je cilj bio poboljšanje zdravstvene zaštite i sigurnosti radnika i okolinskog upravljanja za četiri termoelektrane u FBiH i RS-u.

Što se tiče sektora finansijskih institucija i malih i srednjih preduzeća, predstavnici Odjela za zaštitu okoline EBRD-a organizirali su i proveli obuku iz upravljanja okolinskim rizicima za finansijske institucije BiH kako bi osigurali da okolinska zdravstvena i sigurnosna pitanja budu razmatrana tokom procjene finansiranja domaćih velikih, srednjih i malih preduzeća i mikropreduzeća od strane finansijskih institucija koje su partneri Banke.

ANEKS 5 – ODOBRENE OPERACIJE BANKE

Naziv operacije	Ukupna vrijednost projekta (u mil.€) ⁴	Fin. sredstva EBRD	Potpisani dionički kapital EBRD	Datum potpisivanja	Bruto isplata
Dovršeno					
Dionički kapital Zagrebačke Banke	1,0	1,0	1,0	15.05.97	1,0
Dionički kapital Raiffeisen (Market Banka)	2,4	2,4	2,4	4.11.97	2,4
Sarajevska Pivara	10,8	3,1	--	27.11.97	3,1
Grupa finansijskih usluga TBiH	2,2	1,3	1,1	04.12.00	1,3
Ukupno dovršeno	16,4	7,8	4,5		7,8
U fazi otplate					
Urgentna obnova telekoma	68,4	17,5	--	03.06.98	17,5
Urgentna obnova transporta	148,2	31,2	--	05.12.96	31,2
Urgentna obnova el.energ.sistema	237,5	14,1	--	27.11.97	14,1
Pivara Tuzla	9,4	6,1	--	28.06.00	6,1
MSP BiH Okv. - Kreditna linija UPI Banke	3,5	1,7	--	17.12.99	1,7
MSP BiH Okv. – KL Raiffeisen Bank	2,5	1,7	--	14.12.99	1,7
SAD/EBRD MSP – ProCredit Bank Bosnia	19,1	2,7	--	2.10.00	2,7
Raiffeisen Bank – Kreditna linija 2	5,0	5,0	--	21.12.01	5,0
Ukupno u fazi otplate	493,6	80,0	0,0		80,0
U fazi isplate					
SAD/EBRD MSP – ProCredit Bank Bosnia	7,0	0,5	0,5	30.09.97	0,5
Horizonte BiH Fond za preduzeća	17,3	4,7	4,7	10.03.98	3,2
BiH MSP Okv. – Unicredit Zagrebačka Banka	4,3	2,8	--	13.12.99	2,8
SAD/EBRD MSP – ProCredit Bank Bosnia	5,8	0,3	0,3	06.04.99	0,3
Projekt sanacije željeznica	65,0	21,0	--	11.06.01	10,7
Projekt elektroenergetske obnove	209,0	70,0	--	02.11.00	12,7
SAD/EBRD MSP – ProCredit Bank Bosnia	3,6	0,4	0,4	28.02.01	0,4
BiH MSP Okv. - Unicredit Zagrebačka Banka	2,5	1,7	--	06.02.02	1,7
BiH MSP Okv. – Raiffeisen Bank HPB	2,5	1,7	--	20.12.01	1,7
BiH MSP Okv. Nastavak - UPI Banka	2,5	2,5	--	20.12.02	2,5
Dionički kapital UPI Banka	2,4	2,4	2,4	27.11.02	2,4
Telekom Srpske – Predpriv. konvertibilni zajam	94,8	30,0	--	19.12.02	13,0
Volksbank Okv. – KL Volksbank BiH	2,5	2,5	--	21.02.03	2,5
Volksbank Okv. - Volksbank BiH Subordinirani	7,5	7,5	--	9.09.03	7,5
DIF – Primus	1,0	1,0	1,0	7.09.04	0,8
Raiffeisen Bank BiH - Sindikacija	45,0	15,0	--	16.12.03	15,0
Marbo (BiH komponenta)	9,4	3,9	--	1.04.03	3,0
Grand (BiH komponenta)	9,5	2,8	--	6.11.03	2,8
SAD/EBRD MSP – ProCredit Bank Bosnia	6,0	6,0	--	3.03.04	6,0
Ukupno u fazi isplate	497,6	176,7	9,3		89,5
Potpisano					
Regionalni PTO - UPI Banka	0,4	0,4	--	04.04.00	0,0
Regionalni PTO - Raiffeisen Bank BiH	1,5	1,5	--	14.12.99	0,0
Regionalni program razvoja puteva	236,0	70,0	--	3.12.04	0,0
Unicredit Zagrebačka banka - Kreditna linija 2	7,5	7,5	--	17.12.04	0,0
UPI Banka – Kreditna linija 3	5,0	5,0	--	29.12.04	0,5
Ukupno potpisano	250,4	84,4	0,0		0,5
Sveukupno	1,258,0	348,9	13,8		177,8
Regionalni projekt (BiH komponenta)					
Raiffeisen International	10,0	5,0	5,0	20.10.04	5,0
Okviri odobreni od strane Odbora					
Okvir za MSP BiH	15,0	5,0	--	9.03.99	5,0
Nastavak okvira za MSP BiH	15,0	15,0	--	19.11.02	7,5

⁴ Korigirano za kursne razlike i sufinansiranje mobilizirano u okviru projekta Struja III.

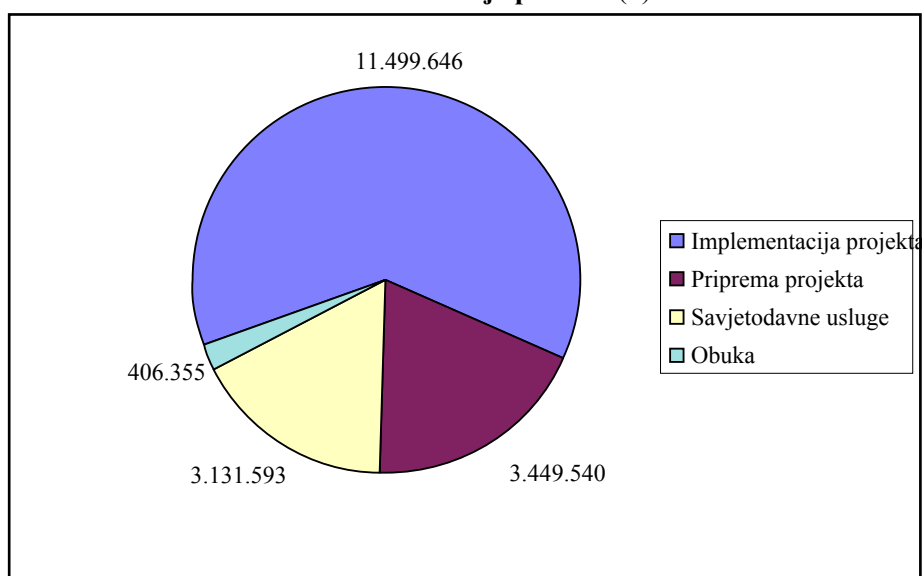
ANEKS 6 – PROJEKTI TEHNIČKE SARADNJE

Ukupan iznos sredstava Tehničke saradnje (TS) finansiranih grantovima, mobiliziranih od strane Banke u BiH od 1996. g. do danas dostigao je 18,5 miliona eura.

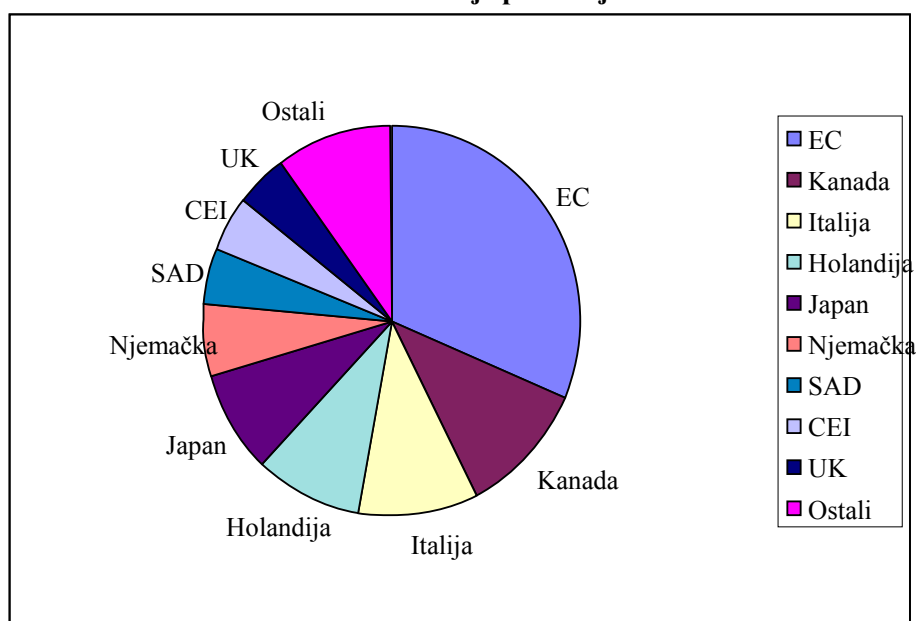
Glavni donatori uključivali su Kanadu, Njemačku, Italiju, Japan, Nizozemsku, Švedsku, Švicarsku, Veliku Britaniju (UK) i SAD, kao i EU i CEI.

Sva sredstva Tehničke saradnje bila su povezana sa investicionim projektima finansiranim od strane Banke u različitim fazama životnog ciklusa projekata. Shodno tome, sredstva Tehničke saradnje bila su korištena za pripremu i implementaciju projekata, savjetodavne usluge i obuku. Kao što je prikazano na donjem grafikonu, većina sredstava bila je korištena za pomoć klijentima Banke kod implementacije projekata.

Grafikon 1: Sredstva Tehničke saradnje po vrsti (€)

Grafikon 2: Sredstva Tehničke saradnje po zemljama

Potpuna lista pojedinačnih poslova u okviru Tehničke saradnje je kao što slijedi:

Tabela 1: Lista sredstava Tehničke saradnje do sada angažiranih u BiH

Br.	Naziv	Sektor	Iznos ang. sredstava u eurima	Isplaćeni iznos u eurima	Vrsta TS
BOSSME-1999-10-01 (Italija)	PIU za MSP BiH	Finansije, Poslovni sektor	1.580.105	1.580.105	Implementacija projekta
BOSSME-2004-12-01F (Italija)	Nastavak PIU za MSP BiH	Finansije, Poslovni sektor	254.180	0	Implementacija projekta
BRSF-2002-10-09	Projekt sanacije BiH željeznica	Transport, Skladištenje	158.640	158.640	Priprema projekta
BRSF-2003-06-01	Studija tržišta Primus	Finansije, Poslovni sektor	8.839	8.839	Priprema projekta
CAN-1996-08-02	Projekt poboljšanja usluga zračne navigacije	Transport, Skladištenje	50.128	50.128	Priprema projekta
CAN-1997-04-03	Implementacija sistema za zračnu navigaciju	Transport, Skladištenje	51.697	51.697	Implementacija projekta
CAN-1998-02-02	Projekt poboljšanja usluga zračne navigacije (nastavak)	Transport, Skladištenje	13.351	13.351	Priprema projekta
CAN-1999-03-02	Generalni sekretar Komisije za javne korporacije	Lok.zajednica/ socijalne službe	124.479	124.479	Savjetodavne usluge
CANSE-2001-01-01	Projekt sanacije željeznica – jačanje računa i poslovno planiranje	Transport, Skladištenje	500.000	399.628	Implementacija projekta
CANSE-2001-02-02	Projekt sanacije Željeznica BiH	Transport, Skladištenje	1.220.000	0	Implementacija projekta
CANSE-2004-05-04	Pomoć kod nabavki MIS	Transport, Skladištenje	59.993	34.997	Implementacija projekta
CEI-1997-09-04	Urgentni projekt obnove el.energ. sistema	Energija	76.218	76.218	Priprema projekta
CEI-1997-09-05	Urgentni projekt obnove el.energ. sistema	Energija	133.581	133.581	Priprema projekta
CEI-1998-03-08	Analiza projekta za BiH	Transport, Skladištenje	62.683	62.683	Priprema projekta
CEI-1998-04-09	Studija Glavnog projekta Sarajevskog aerodroma	Transport, Skladištenje	167.412	167.412	Savjetodavne usluge
CEI-1999-07-01	Međunarodni aerodrom Sarajevo – osvjetljenje i oprema	Transport, Skladištenje	409.971	409.971	Implementacija projekta
DEN-1996-11-03	Projekt urgentne obnove transporta – pružanje usluge tehničke pomoći	Izgradnja	189.425	189.425	Implementacija projekta
DEN-1998-09-06	Program zaokreta u upravljanju (TAM)– Standard	Ind.proizvodnja	47,383	47.383	Savjetodavne usluge
DEN-1998-11-08	Program zaokreta u upravljanju (TAM)– Borja	Ind.proizvodnja	39.858	39.858	Savjetodavne usluge
DEN-2000-12-04	Program zaokreta u upravljanju (TAM) - Standard Namještaj II	Ind.proizvodnja	48.301	48.301	Savjetodavne usluge
DEN-2001-05-06	JKP Toplane Sarajevo – Projekt urgentne sanacije centralnog grijanja	Energija	24.587	24.587	Priprema projekta
ECP96-96-11-22	Upravljanje i vođenje sektora el.energ. – pomoć kod uspostavljanja računovodstvenih sistema	Energija	586.756	586.756	Savjetodavne usluge
ECP96-97-02-40	Hrvatska Banka – twinning aranžman	Finansije, Poslovni sektor	1.492.258	1.492.258	Implementacija projekta
ECP96-97-06-57	Market Banka	Finansije, Poslovni sektor	1.265.642	1.265.642	Implementacija projekta

ECP96-98-07-72	Projekt urgentne obnove el.energ.	Energija	82.986	82.986	Implementacija projekta
ECP96-98-07-73	Projekt urgentne obnove el.energ.	Energija	76.114	76.114	Implementacija projekta
ECP98-2000-01-60	Hrvatska Banka – twinning aranžman	Finansije, Poslovni sektor	68.859	68.859	Implementacija projekta
ECP98-2000-02-62	Upravljanje sektora elektroprivrede BiH	Energija	219.652	219.652	Implementacija projekta
ECP98-2000-04-65	Market Banka – twinning aranžman	Finansije, Poslovni sektor	398.648	398.648	Implementacija projekta
ECP99-99-09-12	BiH: Regulatorni razvoj telekomunikacija	Telekomunikacije	214.567	214.567	Savjetodavne usluge
EUTME-98-07-01	Micro Enterprise Bank –Usluge menadžmenta (Federacija BiH)	Finansije, Poslovni sektor	980.977	980.977	Implementacija projekta
EUTME-98-07-02	Micro Enterprise Bank –Usluge menadžmenta (Federacija BiH)	Finansije, Poslovni sektor	433.668	433.668	Implementacija projekta
FRA-1997-06-02	Finansijska revizija Market Banke d.d.	Finansije, Poslovni sektor	7.622	7.622	Priprema projekta
GER-1996-09-05	Savjetodavni program za željeznice	Ind.proizvodnja	6.220	6.220	Savjetodavne usluge
GER-1997-02-02	Studija tarifa el.energ. i sistem socijalne zaštite	Energija	368.206	368.206	Priprema projekta
GER-1997-02-03	Obuka operatora i inženjera o zdravlju i sigurnosti	Energija	406.355	406.355	Training
GERK-1999-09-06	Tehničke savjetodavne usluge za implementaciju projekta (nastavak)	Telekomunikacije	320.081	320.081	Implementacija projekta
HOL-1996-02-02	Razvoj politike sektora telekomunikacija	Telekomunikacije	5.766	5.766	Priprema projekta
HOL-1996-04-06	Studija idejnog projekta Sarajevskog aerodroma	Transport, Skladištenje	133.832	133.832	Priprema projekta
HOL-1996-04-09	Investicije u dionički kapital SAB Banka	Finansije, Poslovni sektor	80.197	80.197	Priprema projekta
HOL-1996-11-14	Investicije u dionički kapital Market Banka d.d. – finansijska revizija, prikupljanje informacija i poslovna strategija	Finansije, Poslovni sektor	123.020	123.020	Priprema projekta
HOL-1998-12-04	Studija naknada za korištenje puteva	Izgradnja	192.913	192.913	Implementacija projekta
HOL-96-08-11PS	Sarajevski aerodrom – Studija završnog projekta	Transport, Skladištenje	1.156.344	1.156.344	Priprema projekta
IRL-1997-03-01	Politika sektora telekoma (nastavak)	Telekomunikacije	2.820	2.820	Priprema projekta
IRL-1997-10-03	Tarife el.energ. i studija socijalne zaštite (okvirni ugovor)	Energija	54.034	54.034	Priprema projekta
IRL-1998-02-01	Razvoj politike sektora telekomunikacija III	Telekomunikacije	9.462	9.462	Savjetodavne usluge
ITA-2000-03-01	TAM Program - UNICO	Ind.proizvodnja	48.028	48.028	Savjetodavne usluge
ITA-2002-05-02	TAM Program- Pobjeda	Ind.proizvodnja	46.060	46.060	Savjetodavne usluge
JAP-1997-12-46	Tehničke savjetodavne usluge – urgentna obova telekomunikacija	Telekomunikacije	480.000	480.000	Savjetodavne usluge
JAP-1997-12-47	Savjetodavne usluge za finansije, računovodstvo i naplatu računa – urgentni program telekomunikacija	Telekomunikacije	469.980	469.980	Implementacija projekta
JAP-1999-11-20	Projekt urgentne obnove telekomunikacija – Savjetodavne usluge za finansije, računovodstvo i naplatu računa	Telekomunikacije	599.550	599.550	Savjetodavne usluge
NLT-1998-09-02	Aerodrom Sarajevo i jačanje sektora avijacije	Transport, Skladištenje	113.445	113.445	Implementacija projekta

NORG-1996-02-01	Razvoj politike sektora telekomunikacija	Telekomunikacije	46.267	46.267	Priprema projekta
SWE-1996-02-01	Tehničke i ekonomske savjetodavne usluge za obnovu i razvoj telekomunikacija	Telekomunikacije	187.095	187.095	Priprema projekta
SWE-1996-06-04	Tehničke i ekonomske savjetodavne usluge (nastavak)	Telekomunikacije	158.729	158.729	Priprema projekta
SWE-2000-06-06	BiH – Preliminarno istraživanje obima i učinka projekta sanacije željeznica	Transport, Skladištenje	199.000	199.000	Priprema projekta
SWI-1996-07-02	Pregled ratnih šteta i priprema dugoročne strategije razvoja	Energija	515.076	515.076	Savjetodavne usluge
TAI-1996-09-09	Investicije u dionički kapital SAB Banke	Finansije, Poslovni sektor	21.239	21.239	Priprema projekta
TCS-1997-05-03	TS za finansijsku reviziju Market Banke d.d	Finansije, Poslovni sektor	20.591	20.591	Priprema projekta
UKC-1996-02-03	Razvoj politike sektora tehničke, ekonomske i strateške savjetodavne usluge za obnovu i razvoj Telekoma	Telekomunikacije	69.222	69.222	Priprema projekta
UKC-1996-07-17	Razvoj politike sektora (nastavak)	Telekomunikacije	131.721	131.721	Priprema projekta
UKC-1996-07-19	Investicije u dionički kapital Hrvatske banke	Finansije, Poslovni sektor	155.808	155.808	Priprema projekta
UKC-1997-11-11	Razvoj politike sektora telekomunikacija faza III	Telekomunikacije	211.348	211.348	Implementacija projekta
UKC-1998-09-06	TAM Program - Standard	Ind.proizvodnja	13.331	13.331	Savjetodavne usluge
UKC-1998-11-09	TAM Program - Borja	Ind.proizvodnja	10.859	10.859	Savjetodavne usluge
UKC-1999-07-08	Regulatorni razvoj telekomunikacija	Telekomunikacije	18.740	18.740	Savjetodavne usluge
UKE-2000-03-05	TAM – UNICO	Ind.proizvodnja	11.512	11.512	Savjetodavne usluge
UKF-2003-07-04	Primus-prikupljanje tehničkih informacija	Finansije, Poslovni sektor	9.913	9.913	Implementacija projekta
UKF-2003-09-07	Primus-prikupljanje zakonsko-pravnih informacija	Finansije, Poslovni sektor	15.980	11.743	Implementacija projekta
UKF-2004-07-08	Primus - Finansijska revizija	Finansije, Poslovni sektor	10.000	10.000	Implementacija projekta
UKF-2004-10-10F	Savjetodavne usluge preduzećima (BAS) program u BiH – okvir – operativni troškovi programa	Ind.proizvodnja	144.000	14.469	Savjetodavne usluge
USA-1998-06-05	Aerodrom Sarajevo i jačanje sektora avijacije	Transport, Skladištenje	51.753	51.753	Implementacija projekta
USSP-2001-08-06	BiH MEB (Banka za mikropreduzeća)	Finansije, Poslovni sektor	335.199	335.199	Implementacija projekta
USTD-2001-04-01	Bosanske željeznice: pomoć kod implementacije projekta	Transport, Skladištenje	484.860	411.471	Implementacija projekta
UKUPNO	74		18.487.133	16.680.427	

1. MSP u Bosni i Hercegovini

Dosadašnja pomoć Banke

Banka je počela pomagati mala i srednja preduzeća 1999. godine, angažirajući se aktivno u domaćem sektoru bankarstva pomognuta značajnim grantovima donatora, naročito iz Italije (kao što je 1,58 miliona eura TS obezbijedenih 1999. godine, sa nastavkom 2004. godine uz dodatnih 0,25 miliona eura). Dosadašnja pomoć Banke se pokazala veoma uspješnom, uprkos prepreka razvoju MSP, koje su nabrojane u daljem tekstu. Ukupan iznos finansijskih sredstava EBRD-a koji su iskoristila mala i srednja preduzeća kretao se oko 77 miliona eura, od kojih je 36 miliona eura obezbijedeno kroz potvrđivanje kreditnih instrumenata izdanih od strane domaćih posrednika. Broj finansiranih podzajmova dostigao je 300, dok je 376 transakcija bilo zaključeno kroz program kreditnih instrumenata za unapređenje trgovine. Prosječan iznos zajmova za MSP bio je 112.000 eura, a rokovi su se kretali od jedne do sedam godina.

Tabela 1: Kratak pregled fin.sredstava EBRD-a za MSP u BiH s krajem februara 2005

Banka učesnica	Potpisa no	Rok (godine)	Iznos (miliona €)	Broj podzajmova	Prosječna veličina podzajma
Raiffeisen Bank BiH	dec-99	7	2,5	5	434.000
Zagrebačka Banka	dec-99	7	5	37	134.025
UPI Banka Kreditna linija I	dec-99	7	2,5	15	166.667
Raiffeisen Bank HPB	dec-01	5	2,5	17	147.059
Universal Banka	feb-02	5	2,5	17	147.059
UPI Banka Kreditna linija II	nov-02	5	2,5	17	147.059
Raiffeisen Bank BiH KL II	dec-01	5	3	10	300.000
Raiffeisen Bank BiH –sindicirani zajam*	nov-03	4	15	165	90.909
Horizonte BiH Fond preduzeća	mar-98	5	3,2	10	323.334
Volksbank BH	feb-03	5	0,7	5	133.000
UPI Banka Kreditna linija III	dec-04	5	0,5	2	255.646
Ukupno I			39,9	300	133.000
Regionalni PTO - UPI Banka	apr-00	1	1,8	43	41.860
Regionalni PTO - Raiffeisen Bank BiH	dec-99	3	32,8	313	104.773
Regionalni PTO - UniCredit Zagrebačka	jul-00	1	1,8	20	91.324
Ukupno II			36,4	376	96.809
Ukupno (I+II)			76,3	676	112.870

*konačni broj MSP je veći zbog toga što su u okviru zajma četiri mikrokreditne organizacije bile finansirane za dalje pozajmljivanje preduzećima iz mikrosektora

Prepreke rastu MSP u BiH

Uprkos stalnih napora na poboljšanju poslovnog okruženja koji su doveli do ubrzanog rasta ovog sektora, još uvijek postoji čitav niz prepreka uspjehu MSP u BiH. Kada se uzme u obzir sadašnja potražnja u relativno teškom okruženju, uklanjanje dole

navedenih prepreka će najvjerojatnije dovesti do još bržeg i zdravijeg rasta ovog sektora.

Ono što treba istaći je da su **troškovi poslovanja** u BiH još uvijek visoki zbog čega se poslovanje premješta u zonu sive ekonomije. Slijedi kratki prikaz problema u vezi sa troškovima:

- *Visoki troškovi pokretanja preduzeća i komplicirana registracija:* Sporost procesa i visoke naknade i takse za pokretanje preduzeća moraju biti uzete u obzir kao faktor kod poslovnog planiranja kao nepovratni troškovi. Oni povećavaju nivo kapitala potrebnog za pokretanje preduzeća i smanjuju ukupnu rentabilnost u najkritičnijim godinama poslovanja. Treba se nadati da će novo zakonodavstvo, za koje se očekuje da će biti uskoro usvojeno, uskladiti zahtjeve u vezi registracije preduzeća u BiH sa standardima EU.
- *Visoki troškovi inspekcija, licenci, dozvola (naročito građevinskih) i odobrenja:* Postoje brojni i skupi zahtjevi za izdavanje licenci i dozvola koji su skuplji nego što je to potrebno. Sveukupno, ove takse i naknade predstavljaju barijere uspješnim investicijama.
- *Visoki porezi (direktni i indirektni):* Oni uključuju porez na prihod, doprinose za radnike, poreze na promet, carine, carinske tarife, poreze na prenos imovine i različite dažbine i takse koje nameću različiti organi vlasti. Uvođenje PDV-a bi trebalo rezultirati smanjenjem ili ukidanjem nekih poreza, ali bi zbirni nivo poreza trebao također biti smanjen kako bi se stimulirao rast i ekonomski razvoj.
- *Visoki troškovi radne snage i restriktivne politike radne snage:* Zakonska regulativa u vezi zapošljavanja je pretjerana i ponekada obeshrabruje preduzeća od upošljavanja radnika. U nekim privrednim granama postoje zakonski uslovi o minimalnom broju uposlenih, bez obzira na potrebe poslovanja preduzeća. Osim toga, zvanični zahtjevi za doprinose za radnike su visoki i rezultiraju u široko raširenom izbjegavanju ovih propisa, pri čemu poslodavci zvanično izvještavaju o nižim platama kako bi smanjili doprinose za penzije.

Rizici povezani sa poslovanjem preduzeća su visoki i obeshrabruju pokretanje novih preduzeća u nekim slučajevima. Sadašnji naponi na poboljšanju zakonskog i regulatornog ambijenta su od kritične važnosti za budući uspjeh MSP. Prepreke na strani prihoda, kao što je nelojalna konkurencija, su pitanja koja treba dalje rješavati.

- *Izvršenje:* Najvažniji netržišni rizik za MSP predstavlja izostanak izvršenja koje bi bilo predvidivo i finansijski dostupno preduzećima u slučaju trgovačkog spora. Sudovi sporo donose odluke, ali i kada konačno donesu odluke, ta odluka ne mora sama po sebi biti izvršiva, barem ne u razumnom vremenskom okviru i uz razumne troškove. Kao rezultat toga, banke, kompanije koje se bave lizingom i ostali davaoci kredita upravljaju ovim rizikom na taj način što povećavaju troškove svojih proizvoda i usluga, kao i zahtjeve za kolateralnim pokrićem.
- *Nepredvidivo poslovno okruženje:* Proces donošenja zakona u BiH je veoma nepredvidiv, a doprinos javnosti promjenama još uvijek nije dovoljan. Osim toga, postojeći zakoni i propisi su zbunjujući, proturječni i rijetko se distribuiraju širim krugovima javnosti.

- *Nelojalna konkurencija:* Nelojalna konkurencija u nekim sektorima vještački snižava cijene ili smanjuje veličinu tržišta. Visoki stepen nezvanične ekonomije u BiH dovodi do nelojalne konkurencije, budući da povećava stepen nezakonitog izbjegavanja poreza i drugih zakonskih obaveza.

Skupa sa drugim MFI, Banka je angažirana na dijalogu sa vlastima u vezi različitih oblasti, kako bi pomogla da se uklone gore navedene prepreke.

2. Mikrokrediti

Skupa sa IFC-om, BH Bankom, FMO, IPC, Commerzbank, IMI i KfW, Banka je osnovala Micro Enterprise Bank (sada ProCredit Bank) 1997. godine, kroz ulaganje 1,1 milion eura u dionički kapital (23,3%) i ukupno kreditiranje od 9,6 miliona eura.

Od početka svojih operacija u novembru 1997. godine, ProCredit banka je isplatila više od 30.000 zajmova mikro i malim preduzećima u vrijednosti od oko 121 milion eura. Krajem septembra 2004. godine, portfelj poslovnih zajmova sastojao se od preko 11.350 zajmova u vrijednosti od skoro 43 miliona eura. Od njih je samo 0,55%, u smislu obima, kasnilo sa otplatom preko 30 dana. Prosječna isplata zajma iznosi oko 5.000 eura i 93% svih zajmova isplaćenih tokom septembra 2004. godine kretalo se u rasponu od 1.000 do 10.000 eura. Posuđivanje mikro i malim preduzećima ostaje i dalje osnovni posao kojim se banka bavi i preko polovine bančinog kreditnog portfelja sastoji se od zajmova ispod 10.000 eura.

3. TAM i BAS programi

Pregled

Programi Zaokreta u upravljanju preduzećima (TAM) i Savjetodavnih usluga preduzećima (BAS) su komplementarni programi za MSP koji direktno pomažu pojedinačnim privatiziranim preduzećima u zemljama poslovanja EBRD-a. Ovi programi su pokrenuti početkom 90-ih godina, uz početno finansiranje od strane EBRD-a, UNDP-a, EU, Nordijskog vijeća ministara i Japana. Od tada, uz jaku finansijsku pomoć od strane EU, Nordijskog vijeća ministara i 21 pojedinačne donatorske zemlje, skoro 1.200 TAM projekata i 3.500 BAS projekata je bilo preduzeto u 27 zemalja i u njima je iskorišteno preko 100 miliona eura donatorskih finansijskih sredstava.

TAM pomaže potencijalno održivim MSP da se prilagode, prežive i rastu u tržišnoj ekonomiji, koristeći širinu i stepen znanja nedavno penzioniranih izvršnih direktora sa preko 15 godina iskustva u nekoj od privrednih grana koja se direktno odnosi na granu u kojoj preduzeće korisnik posluje.

BAS ima dva prioritetna cilja: da nauči menadžere mikro, srednjih i malih preduzeća da koriste vanjske poslovne savjetodavne usluge i da poveća sposobnost i umijeća lokalnih konsultantskih firmi u zemljama poslovanja Banke. BAS pomaže preduzećima da prevaziđu prepreke za dalji rast tako što im obezbjeđuje grantove kojima se podstiču izvršni direktori da koriste vanjske poslovne savjete lokalnih konsultanata akreditiranih od strane BAS programa.

TAM/BAS imaju liste potencijalnih projekata pogodnih za finansiranje u nizu raznih regija i privrednih grana, tako da se finansijska sredstva koja obezbijede donatori mogu brzo koristiti.

Ciljevi

TAM/BAS programi podržavaju ekonomske reforme i rast tako što prenose menadžersko i tehničko znanje kao i principe odgovornog korporativnog upravljanja, te direktno razmjenjuju iskustva iz komercijalnog domena sa potencijalno održivim preduzećima.

Osim poboljšavanja poslovnog učinka, TAM/BAS programi mogu pomoći preduzećima da komuniciraju sa potencijalnim investitorima, uključujući tu EBRD i finansijske posrednike povezane sa EBRD-om. Međutim, primarni cilj TAM/BAS programa je transformacija menadžmenta preduzeća.

Razvijajući jak menadžment na nivou MSP i gradeći jaku domaću osnovu lokalnih konsultanata koji će služiti budućim potrebama preduzeća, TAM/BAS programi djeluju kao katalizator ekonomske i socijalne tranzicije, doprinoseći ispunjavanju donatorskih ciljeva u vezi smanjenja siromaštva, poboljšanja standarda života i jačanja socijalne kohezije kako kod zemalja koje pristupaju EU tako i kod zemalja koje se nalaze u nižim stadijima tranzicije.

TAM i BAS programi u Bosni i Hercegovini

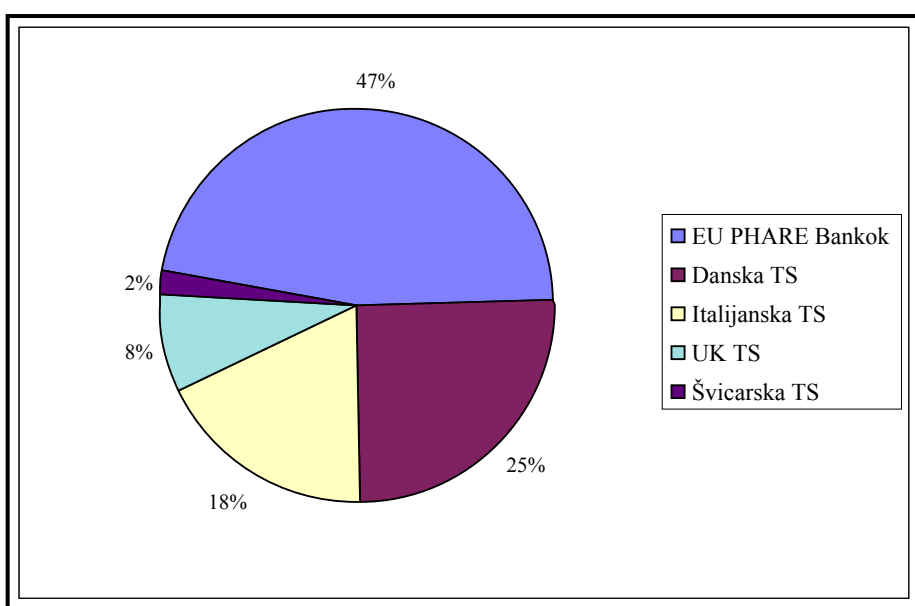
Od 1997. godine, TAM je pokrenuo 10 projekata u BiH, u kojima se koristilo 0,56 miliona eura donatorskih sredstava. Ta sredstva su uključivala i velike doprinose od strane PHARE programa EU i vlada Italije, Danske i Velike Britanije. Projekti su bili preduzeti u mnogim različitim privrednim granama. TAM ima pripremljenu listu aktivnih projekata podobnih za finansiranje i u neprekidnoj je potrazi za finansijskim sredstvima koja treba da produže uspješan rad ovog projekta unutar zemlje.

Tabela 2: Lista TAM projekata u BiH

Preduzeće	Sektor	Status	Izvor finansiranja	Datum početka	Datum završetka	Iznos
Borja namještaj	Namještaj i s njim povezani proizvodi	Projekat završen	UK TS	18.02.98	31.12.99	10000
Borja namještaj	Namještaj i s njim povezani proizvodi	Projekat završen	Danska TS	18.02.98	31.12.99	40000
Borja II	Namještaj i s njim povezani proizvodi	Projekat završen	EU PHARE Bangkok	27.08.99	15.11.00	60000
Fering kranovi	Industrijske mašine	Projekat završen	EU PHARE Bangkok	13.02.98	30.12.99	50000
Klas	Proizvodnja hrane	Projekat završen	EU PHARE Bangkok	12.11.97	30.12.99	50000
Pivara Tuzla	Proizvodnja hrane	Projekat završen	EU PHARE Bangkok	16.02.98	30.12.99	50000
Pobjeda D.D.	Motorna vozila i proizvodnja komponenata	Projekat završen	Švicarska TS	07.05.02	07.11.03	11600
Pobjeda D.D.	Motorna vozila i proizvodnja komponenata	Projekat završen	Italijanska TS EU PHARE	07.05.02	07.11.03	48400
Proleks	Koža i štavljenje kože	Projekat završen	Bangkok	27.09.99	15.11.00	60000
Standard namještaj	Namještaj i s njim povezani proizvodi	Projekat završen	UK TS	20.08.98	06.04.00	11600

(Bosna)						
Standard namještaj (Bosna)	Namještaj i s njim povezani proizvodi	Projekat završen	Danska TS	20.08.98	06.04.00	48400
Standard namještaj (Bosna) II	Namještaj i s njim povezani proizvodi	Projekat završen	UK TS F	07.12.00	31.08.03	11600
Standard namještaj (Bosna) II	Namještaj i s njim povezani proizvodi	Projekat završen	Danska TS	07.12.00	31.08.03	48400
Unico Filter DD Tešanj	Motorna vozila i proizvodnja komponenata	Projekat završen	UK TSE	22.03.00	22.12.01	11600
Unico Filter DD Tešanj	Motorna vozila i proizvodnja komponenata	Projekat završen	Italijanska TS	22.03.00	22.12.01	48400

Grafikon 1: Finansiranje od strane donatora (TAM)

BAS ured u BiH je otvoren 2001. godine i dobio je ukupno 2,25 miliona eura finansijskih sredstava, kojima je do kraja januara 2005. godine bilo finansirano 158 BAS projekata. Ovi projekti su obuhvatali sve aspekte poslovanja preduzeća. Sadašnje finansiranje je dovoljno za održavanje operacija u BiH do oktobra 2006. godine.

Tabela 3: Finansiranje od strane donatora (BAS)

Donator	Godina	Iznos (miliona €)
CEI (1. tranša i 2. tranša)	2000	0,21
CEI (3. tranša)	2003	0,22
EU Phare	1999	0,71
UK (1. tranša)	2000	0,06
UK (3. tranša)	2004	0,14
Nizozemska	2004	0,91
Ukupno		2,25

Tabela 4: Lista BAS projekata u BiH

Investicija br.	Broj sporazuma o grantu	Klijent	Grana privrede	Vrsta savjetodavnih usluga
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 001/01	Infosoft d.o.o.	Elektro/Elektronika/IT	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 002-01	Lasva-Komerc d.o.o.	Distribucija na veliko/na malo	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 003-01	Vigmelt d.o.o.	Elektro/Elektronika/IT	Studije izvodivosti
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 004-01	Primus d.o.o.	Prerada drveta/Namještaj/Šumarstvo	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 005-01	Ans Drive d.o.o.	Prerada drveta/Namještaj/Šumarstvo	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 006-01	Mlin Ljubače d.d.	Hrana i pića	Studije izvodivosti
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 007-01	Pharmamed d.o.o.	Hemijska/Farmaceutska	Kompjuterizirani informacijski sistemi - finansije/menadžment
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 008-01	Finalist d.o.o.	Gradevina/Inženjering	Kompjuterizirani informacijski sistemi - finansije/menadžment
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 009-01	ACM Soko d.o.o.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 010-01	Atlantik BB	Štamparstvo/Izdavaštvo	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 011-01	AD Termomontaža	Metalna ind./Mašine/Oprema	Inženjering studije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 012-01	Barpeh d.o.o.	Hrana i pića	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 013-01	Saraj-Milk d.o.o.	Hrana i pića	Inženjering studije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 014-01	ECOS d.o.o.	Distribucija na veliko/na malo	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 015-01	INTAL Milici	Prerada drveta/Namještaj/Šumarstvo	Kompjuterizirani informacijski sistemi - finansije/menadžment
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 016-01	ZRAK AEO dd	Metalna ind./Mašine/Oprema	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 017-01	Unis-Fagas d.o.o.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Razvojni planovi
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 018-01	Metal-Export d.o.o.	Gradevina/Inženjering	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 019-01	Tropic Ribarstvo d.o.o.	Hrana i pića	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 020-02	Papir Servis d.d.	Ostalo	Razvojni planovi
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 021-02	NBI Curic d.o.o.	Gradevina/Inženjering	Ostalo
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 023-02	Bjelašnica d.d.	Prerada drveta/Namještaj/Šumarstvo	Razvojni planovi
UKF 2000-09-01/01	BAS-BiH-UKF 024-02	Grizelj d.d.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Kompjuterizirani informacijski sistemi proizvodnje
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 025-02	Razvitak d.d.	Prerada drveta/Namještaj/Šumarstvo	Razvojni planovi
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 026-02	Exclusive Commerce	Tekstil/Odjeća/Obuća	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 027-02	Unis-Adria d.o.o.	Hrana i pića	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 028-02	Blicdruk d.o.o.	Štamparstvo/Izdavaštvo	Razvojni planovi
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 029-02	Komotin d.o.o.	Gradevina/Inženjering	Studije izvodivosti
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 030-02	Remontmontaža d.o.o.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 031-02	Koteks d.o.o.	Tekstil/Odjeća/Obuća	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 032-02	Dukat d.o.o.	Hrana i pića	Kompjuterizirani informacijski sistemi - finansije/menadžment
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 033-02	Medena d.o.o.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 034-02	Euro-Hem d.o.o.	Hemijska/Farmaceutska	Analize tržišta i planiranje
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 035-02	Kaldera Company d.o.o.	Elektro/Elektronika/IT	Studije izvodivosti
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 036-02	Adi-Mark d.o.o.	Hrana i pića	Kompjuterizirani informacijski sistemi - finansije/menadžment
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 037-02	Favorit d.o.o.	Distribucija na veliko/na malo	Kompjuterizirani informacijski sistemi - finansije/menadžment
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 038-02	Laser d.o.o.	Distribucija na veliko/na malo	Analize tržišta i planiranje

UKF 2000-09-01/01	BAS-BiH-UKF 039-02	Alfa-Therm d.o.o.	Građevina/Inženjering	Reorganizacija/Restrukturiranje
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 040-02	Unicop-trade	Distribucija na veliko/na malo	Kompjuterizirani informacijski sistemi - finansije/menadžment
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 041-02	Famok A.D.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 042-02	Mermer A.D.	Građevina/Inženjering	Inženjering studije
UKF 2000-09-01/01	BAS-BiH-UKF 043-02	Klimavent d.d.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Kompjuterizirani informacijski sistemi - finansije/menadžment
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 044-02	Helios d.d.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 045-02	Širbegović d.o.o.	Građevina/Inženjering	Razvojni planovi
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 046-02	Vatrostalna d.o.o.	Građevina/Inženjering	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 047-02	Prominvest d.o.o.	Građevina/Inženjering	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
UKF 2000-09-01/01	BAS-BiH-UKF 048-02	Golubić d.o.o.	Turizam/Putničke ag.	Studije izvodivosti
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 049-02	Economic d.o.o.	Distribucija na veliko/na malo	Razvojni planovi
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 050-02	Sana Linea a.d.	Tekstil/Odjeća/Obuća	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 051-02	Bosnaplast d.o.o.	Staklo/Guma/Plastika	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 052-02	Ferplast d.o.o.	Staklo/Guma/Plastika	Reorganizacija/Restrukturiranje
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 053-02	Sirano d.o.o.	Turizam/Putničke ag.	Studije izvodivosti
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 054-02	MALCom d.o.o.	Distribucija na veliko/na malo	Kompjuterizirani informacijski sistemi - finansije/menadžment
UKF 2000-09-01/01	BAS-BiH-UKF 055-02	Krehić d.o.o.	Hrana i pića	Analize tržišta i planiranje
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 056-02	Jajce Alloy Wheels d.o.o.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Reorganizacija/Restrukturiranje
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 057-02	Kes d.o.o.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
UKF 2000-09-01/01	BAS-BiH-UKF 022-02	Omerbašić	Hrana i pića	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 058-02	Elker a.d.	Elektro/Elektronika/IT	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 059-02	Mira a.d.	Hrana i pića	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 060-02	Unis Tvornica Zakovica	Metalna ind./Mašine/Oprema	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 061-02	Frimont d.o.o.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 062-02	Proming d.o.o.	Građevina/Inženjering	Studije izvodivosti
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 063-02	Orah a.d.	Prerada drveta/Namještaj/Šumarstvo	Razvojni planovi
UKF 2000-09-01/01	BAS-BiH-UKF 064-02	Unis Kovina d.d.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Kompjuterizirani informacijski sistemi proizvodnje
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 065-02	Hering d.o.o.	Građevina/Inženjering	Reorganizacija/Restrukturiranje
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 066-02	Tekstilna Industrija d.d.	Tekstil/Odjeća/Obuća	Studije izvodivosti
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 067-02	Nova sirovina a.d.	Ostalo	Razvojni planovi
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 068-02	Pobjeda d.d.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Reorganizacija/Restrukturiranje
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 069-02	Pero d.o.o.	Građevina/Inženjering	Reorganizacija/Restrukturiranje
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 070-02	Standard A.D.	Staklo/Guma/Plastika	Reorganizacija/Restrukturiranje
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 071-02	Hidroinženjering d.o.o.	Prerada drveta/Namještaj/Šumarstvo	Inženjering studije
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 072-02	Farmavita d.o.o.	Hemijska/Farmaceutska	Kompjuterizirani informacijski sistemi - finansije/menadžment
UKF 2000-09-01/01	BAS-BiH-UKF 073-02	Pharma jez d.o.o.	Hemijska/Farmaceutska	Reorganizacija/Restrukturiranje
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 074-02	Topling d.o.o.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 075-02	MTK Metalotehna a.d.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 076-02	Vicom d.o.o.	Turizam/Putničke ag.	Inženjering studije
UKF 2000-09-01/01	BAS-BiH-UKF 077-02	Kokaprodukt d.d.	Hrana i pića	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 078-02	1 Maj A.D.	Građevina/Inženjering	Razvojni planovi
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 079-02	Hano d.o.o.	Građevina/Inženjering	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 080-02	Rama – glas d.o.o.	Staklo/Guma/Plastika	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 081-02	Koko-džada d.o.o.	Hrana i pića	Kompjuterizirani informacijski sistemi - finansije/menadžment

CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 082-02	Soko izgradnja objekata d.d.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Studije izvodivosti
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 083-02	Delibašić-Poliuretani d.o.o.	Staklo/Guma/Plastika	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 084-02	Kalin d.d.	Turizam/Putničke ag.	Studije izvodivosti
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 085-02	Eurofarm - centar d.o.o.	Zdravstvo	Kompjuterizirani sistemi proizvodnje
UKF 2000-09-01/01	BAS-BiH-UKF 086-02	Vegafruit d.o.o.	Hrana i pića	Kompjuterizirani informacijski sistemi - finansije/menadžment
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 087-03	Sprind d.d.	Hrana i pića	Kompjuterizirani informacijski sistemi - finansije/menadžment
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 088-03	Vispak d.d.	Hrana i pića	Reorganizacija/Restrukturiranje
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 089-03	Golden Metro d.o.o.	Hrana i pića	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 090-03	Kontinental d.o.o.	Prerada drveta/Namještaj/Šumarstvo	Kompjuterizirani informacijski sistemi - finansije/menadžment
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 091-03	Nobil d.o.o.	Tekstil/Odjeća/Obuća	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 092-03	Kristal d.o.o.	Staklo/Guma/Plastika	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 093-03	Unipromet d.d.	Distribucija na veliko/na malo	Analize tržišta i planiranje
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 094-03	Filing d.o.o.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 095-03	Mir d.o.o.	Prerada drveta/Namještaj/Šumarstvo	Inžinjerinjske studije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 096-03	Ping d.o.o.	Elektro/Elektronika/IT	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 097-03	FAIN d.o.o.	Građevina/Inžinjerinjske studije	Reorganizacija/Restrukturiranje
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 098-03	Energoinvest – SUE	Elektro/Elektronika/IT	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 099-03	Fagus d.o.o.	Prerada drveta/Namještaj/Šumarstvo	Reorganizacija/Restrukturiranje
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 100-03	Miral d.o.o.	Staklo/Guma/Plastika	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 101-03	Livnica A.D.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Inžinjerinjske studije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 102-03	Opal Commerce d.o.o.	Distribucija na veliko/na malo	Kompjuterizirani informacijski sistemi - finansije/menadžment
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 103-03	BEPRO d.o.o.	Građevina/Inžinjerinjske studije	Kompjuterizirani informacijski sistemi - finansije/menadžment
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 104-03	Pivara Tuzla	Hrana i pića	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 105-03	TEO d.d.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 106-03	Ferimpex d.o.o.	Hrana i pića	Analize tržišta i planiranje
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 107-03	Elan Ros	Tekstil/Odjeća/Obuća	Inžinjerinjske studije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 108-03	Furnir, Janj, Vakuf	Prerada drveta/Namještaj/Šumarstvo	Inžinjerinjske studije
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 109-03	Termik	Distribucija na veliko/na malo	Kompjuterizirani informacijski sistemi - finansije/menadžment
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 110-03	Tegas	Metalna ind./Mašine/Oprema	Kompjuterizirani sistemi proizvodnje
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 111-03	Tin	Distribucija na veliko/na malo	Studije izvodivosti
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 112-03	Adria MM	Hrana i pića	Kompjuterizirani sistemi proizvodnje
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 113-03	Mladegspak	Hrana i pića	Kompjuterizirani sistemi proizvodnje
ECP 99-99-09-11/21	BAS-BiH-ECP 114-03	Stirokard	Građevina/Inžinjerinjske studije	Studije izvodivosti
CEI -2003-07-01/09	BAS-BiH-CEI I 01/03	Baja Company d.o.o.	Tekstil/Odjeća/Obuća	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
CEI -2003-07-01/09	BAS-BiH-CEI I 02/03	Metal a.d.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
CEI -2003-07-01/09	BAS-BiH-CEI I 03/03	Mahnjača d.d.	Tekstil/Odjeća/Obuća	Kompjuterizirani sistemi proizvodnje
CEI -2003-07-01/09	BAS-BiH-CEI I 04/03	Alumina d.d.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 115/03	New Sanatron	Elektro/Elektronika/IT	Kompjuterizirani informacijski sistemi - finansije/menadžment
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 116/03	Slatkom d.o.o.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Studije izvodivosti
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 117/03	Barpeh d.o.o.	Hrana i pića	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 118/03	Natura Vita d.o.o.	Hrana i pića	Reorganizacija/Restrukturiranje
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 119/03	Eling ZL d.d.	Prerada	Inžinjerinjske studije

			drveta/Namještaj/Šumarstvo	
CEI -2003-07-01/09	BAS-BiH-CEI I 05/03	SBS d.o.o.	Hrana i pića	Analize tržišta i planiranje
CEI -2003-07-01/09	BAS-BiH-CEI I 06/03	Autocentar d.o.o.	Distribucija na veliko/na malo	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
CEI -2003-07-01/09	BAS-BiH-CEI I 07/03	Prodex d.o.o.	Paper	Analize tržišta i planiranje
CEI -2003-07-01/09	BAS-BiH-CEI I 08/03	Narodno grijanje d.o.o.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Analize tržišta i planiranje
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 120/03	Unis Tok d.o.o.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Reorganizacija/Restrukturiranje
CEI -2003-07-01/09	BAS-BiH-CEI I 09/03	A.D. Prijedor putevi	Građevina/Inžinjeri	Kompjuterizirani informacijski sistemi - finansije/menadžment
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 121/03	PZU Ibn Sina	Hemijska/Farmaceutska	Kompjuterizirani informacijski sistemi - finansije/menadžment
CEI -2003-07-01/09	BAS-BiH-CEI I 10/04	Metalinvest d.o.o.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Inžinjeri studije
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 122/04	Zimplast d.o.o.	Staklo/Guma/Plastika	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 123/04	Ambra d.o.o.	Staklo/Guma/Plastika	Analize tržišta i planiranje
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 124/04	Drvoexport d.o.o.	Prerada drveta/Namještaj/Šumarstvo	Studije izvodivosti
CEI -2003-07-01/09	BAS-BiH-CEI I 11/04	Kras d.d.	Tekstil/Odjeća/Obuća	Kompjuterizirani sistemi proizvodnje
CEI -2003-07-01/09	BAS-BiH-CEI I 12/04	Pobjeda d.d.	Metalna ind. i mašine	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
CEI -2003-07-01/09	BAS-BiH-CEI I 13/04	Sconto-Prom d.o.o.	Tekstil/Odjeća/Obuća	Kompjuterizirani sistemi proizvodnje
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 125/04	Ukus d.d.	Prerada drveta i namještaj	Reorganizacija/Restrukturiranje
CEI -2003-07-01/09	BAS-BiH-CEI I 14/04	TEO d.d.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Analize tržišta i planiranje
CEI -2003-07-01/09	BAS-BiH-CEI I 15/04	Ping d.o.o.	Elektro/Elektronika/IT	Reorganizacija/Restrukturiranje
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 126/04	Blagoleks d.o.o.	Hemijska/Farmaceutska	Inžinjeri studije
CEI -2003-07-01/09	BAS-BiH-CEI I 16/04	Kes d.o.o.	Građevina/Inžinjeri	Reorganizacija/Restrukturiranje
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 127/04	Savičić d.o.o.	Prerada drveta/Namještaj/Šumarstvo	Inžinjeri studije
UKF 2000-09-01/01	BAS-BiH-CEI 128/04	Spektar drink d.o.o.	Hrana i pića	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 129/04	Primus d.o.o.	Distribucija na veliko/na malo	Reorganizacija/Restrukturiranje
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 130/04	Maxmara d.o.o.	Staklo/Guma/Plastika	Kompjuterizirani sistemi proizvodnje
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 131/04	Javor A.D.	Prerada drveta/Namještaj/Šumarstvo	Kompjuterizirani sistemi proizvodnje
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 132/04	Vlašić Milk d.o.o.	Hrana i pića	Kompjuterizirani sistemi proizvodnje
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 133/04	Ekskluziv	Tekstil/Odjeća/Obuća	Analize tržišta i planiranje
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 134/04	Janjoš d.o.o.	Distribucija na veliko/na malo	Kompjuterizirani informacijski sistemi - finansije/menadžment
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 135/04	Inmer d.o.o.	Hrana i pića	Analize tržišta i planiranje
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 136/04	Enterijer A. D.	Prerada drveta/Namještaj/Šumarstvo	Inžinjeri studije
CEI -2003-07-01/09	BAS-BiH-CEI I 17/04	IGM d.o.o.	Prerada drveta/Namještaj/Šumarstvo	Inžinjeri studije
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 137/04	Agrocentar d.o.o.	Hrana i pića	Inžinjeri studije
CEI -2003-07-01/09	BAS-BiH-CEI I 18/04	Janj d.d.	Prerada drveta/Namještaj/Šumarstvo	Analize tržišta i planiranje
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 138/04	Bajrić d.o.o.	Hrana i pića	Analize tržišta i planiranje
CEI -2003-07-01/09	BAS-BiH-CEI I 19/04	Carmen Line d.o.o.	Tekstil/Odjeća/Obuća	Kompjuterizirani sistemi proizvodnje
CEI -2003-07-01/09	BAS-BiH-CEI I 20/04	Fabulas d.o.o.	Distribucija na veliko/na malo	Analize tržišta i planiranje
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 139/04	Liko-Sas d.o.o.	Prerada drveta/Šumarstvo	Inžinjeri studije
CEI 2001-10-04/02	BAS-BiH-CEI 140/04	Pharmamed d.o.o.	Hemijska/Farmaceutska	Tražnje partnera
NEBA-2004-12-01/01	BAS-BIH-NEBA 002/04	Zelena dolina d.o.o.	Hrana i pića	Kompjuterizirani informacijski sistemi - finansije/menadžment
NEBA-2004-12-01/01	BAS-BIH-NEBA 001/04	Frukta trade d.o.o.	Distribucija na veliko/na malo	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
NEBA-2004-12-01/01	BAS-BIH-NEBA 003/05	Primus d.o.o.	Prerada drveta/Namještaj/Šumarstvo	Kompjuterizirani informacijski sistemi - finansije/menadžment
NEBA-2004-12-01/01	BAS-BIH-NEBA 004/05	Celvik d.o.o.	Hrana i pića	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
NEBA-2004-12-01/01	BAS-BIH-NEBA 005/05	Tešanjka vrela d.o.o.	Hrana i pića	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
NEBA-2004-12-01/01	BAS-BIH-NEBA 006/05	Napredak d.d.	Tekstil/Odjeća/Obuća	Kompjuterizirani sistemi proizvodnje
NEBA-2004-12-	BAS-BIH-NEBA	Hercegtisak d.o.o.	Papir	Tražnje partnera

01/01	007/05			
NEBA-2004-12-01/01	BAS-BIH-NEBA 009/05	Soko Rashladna i klima tehnika d.d.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Kompjuterizirani sistemi proizvodnje
NEBA-2004-12-01/01	BAS-BIH-NEBA 010/05	Soko IPV d.d.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Kompjuterizirani sistemi proizvodnje
NEBA-2004-12-01/01	BAS-BIH-NEBA 011/05	Dioda -lexelektron d.o.o.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
NEBA-2004-12-01/01	BAS-BIH-NEBA 012/05	Meteortex d.o.o.	Tekstil/Odjeća/Obuća	Kompjuterizirani sistemi proizvodnje
NEBA-2004-12-01/01	BAS-BIH-NEBA 013/05	Printex d.o.o.	Elektro/Elektronika/IT	Analize tržišta i planiranje
NEBA-2004-12-01/01	BAS-BIH-NEBA 014/05	Čičak d.o.o.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije
NEBA-2004-12-01/01	BAS-BIH-NEBA 015/05	Top Wood d.o.o.	Prerada drveta/Namještaj/Šumarstvo	Traženje partnera
NEBA-2004-12-01/01	BAS-BIH-NEBA 016/05	BNT Hidraulika d.d.	Metalna ind./Mašine/Oprema	Uvođenje upravljanja kvalitetom i certifikacije

1. MULTILATERALNE ORGANIZACIJE

Glavne MFI i multilateralni donatori koji su prisutni i aktivno djeluju u Bosni i Hercegovini su kao što slijedi:

1.1 Evropska komisija (EC)

Skoro 2,5 milijarde eura sredstava Evropske zajednice je bilo angažirano u BiH od 1991. godine. Od 1991. do 2000. godine, humanitarna pomoć obezbijedena od strane ECHO, ureda za humanitarnu pomoć Evropske komisije, iznosila je ukupno 1,032 milijarde eura. U periodu od 1996. do 2000. godine, BiH je u okviru OBNOVA i PHARE programa dobila pomoći u iznosu od 890,7 miliona eura. Osim toga, države članice EU su dale svoj doprinos pomoći u iznosu od 1,8 milijardi eura u periodu od 1996. do kraja 2001. godine.

2001. godine, Evropska komisija je usvojila Strategiju za BiH za period 2002. do 2006. godine koja predstavlja okvir za pomoć EU. Između 2001. i 2004. godine, u okviru programa CARDS (Pomoć za obnovu, razvoj i stabilizaciju), bilo je angažirano 312,1 miliona eura pomoći, kojom se davala podrška učešću BiH u procesu Stabilizacije i pridruživanja. Za 2005-2006. godinu planirano je daljih 100,4 miliona eura. Nakon 2007. godine, buduće finansiranje će se zasnivati na novom Instrumentu za predprijemnu fazu (IPA) predloženom od strane Komisije, a koji će također uključivati i finansiranje velike infrastrukture i ruralnog razvoja.

Od 2002. godine, finansijska pomoć EU pružena putem CARDS programa podupire ciljeve i mehanizme „Procesa stabilizacije i pridruživanja“, dok će se strategija za 2005-2006. godinu fokusirati na implementaciju „Evropskog partnerstva“ odobrenog od strane EU u martu 2004. godine. U aprilu 2004. godine, EC je usvojila svoj „Godišnji CARDS program za BiH za 2004. g.“ (izmijenjen i dopunjen u decembru 2004. godine) – alocirano je oko 72 miliona eura za pet glavnih oblasti intervencije: pravosuđe i unutrašnje poslove (25,5 miliona eura), demokratsku stabilizaciju (7,5 miliona eura), izgradnju upravnih kapaciteta (23,5 miliona eura), ekonomski i socijalni razvoj (14,1 miliona eura) i zaštitu okoline (1,4 miliona eura).

„Upravljačka grupa za infrastrukturu“ je nedavno informirala EBRD da će se za period 2005-2006. godine koristiti 10 miliona eura finansijskih sredstava Evropske komisije za podršku investicionim projektima pripremljenim od strane MFI u sektorima transporta – postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda – energije, u okviru regionalnog CARDS programa.

U periodu 1996. – 2004. godine, finansijskim sredstvima EU u iznosu od 6 miliona eura finansirano je 11 poslova Tehničke saradnje u okviru „Fonda TS EBRD“ (vidi također *Aneks 6 – Projekti tehničke saradnje*). Ovo je dovelo do potpisivanja projekata u kojima je EBRD obezbijedio 65,8 miliona eura finansijskih sredstava, sa ukupnom vrijednošću projekata od 316,3 miliona eura. Ovi projekti su pomogli razvoj finansijskih institucija, sektora energije, transportne i telekomunikacione infrastrukture. Mobilizirano je oko 52 eura za svaki euro koji je bio obezbijeden u okviru finansijskih sredstava EU u BiH.

45,8 miliona eura finansijskih sredstava EU je bilo također korišteno za zvanično sufinansiranje investicija EBRD-a u zemlji.

Tabela 1: Finansijska sredstva EC korištena za sufinansiranje projekata EBRD

Projekat	Sektor	Iznos (miliona €)
Urgentna obnova transporta	Transport	14,4
Urgentna obnova sistema el.energije	Energija	14,0
ProCredit Bank Bosnia (ranije MEB)	Finansijske institucije	10,9
Urgentna obnova telekomunikacija	Telekomunikacije	6,5
UKUPNO		45,8

Tokom perioda obuhvaćenog novom strategijom, EC ima namjeru da alocira dodatnih 4 miliona eura za projektnu dokumentaciju za zajednički željeznički projekt EBRD i EIB-a, koji je trenutno u pripremi.

1.2 Evropska investiciona banka (EIB)

EIB je započela sa svojim operacijama u BiH 2000. godine i potpisala je četiri projekta u iznosu od 185 miliona eura. U javnom sektoru, EIB je odobrila 40 miliona eura za projekt urgentne sanacije željeznica, 60 miliona eura za projekt obnove električne energije (dio projekta Struja III) i 60 miliona eura za sanaciju i izgradnju puteva. U privatnom sektoru je Fabrici cementa Lukavac dat korporativni zajam u iznosu od 25 miliona eura. Povrh toga je Raiffeisen Banci u decembru 2004. godine bio odobren okvirni zajam u iznosu do 30 miliona eura za finansiranje MSP i malih infrastrukturnih projekata.

EBRD usko saraduje sa EIB u javnom sektoru. Najnoviji primjer te saradnje je zajednička priprema novog Regionalnog projekta željeznica u BiH, opisanog u Odjeljku 3.2.3.1 u gornjem tekstu. EIB također razmišlja da angažira dodatna sredstva za sektor puteva u Republici Srpskoj u iznosu od 48 miliona eura za dopunu sredstava koja su već odobrena od strane EBRD-a.

1.3 Svjetska banka (WB)

BiH je postala članicom Svjetske banke 1996. godine. U početku se Svjetska banka usredsređivala na obnovu ekonomske i socijalne infrastrukture. Kada je BiH krenula u drugu fazu poslijeratnog razvoja, koja se fokusirala na izgradnju države, strategija Svjetske banke za 2000 – 2002. godinu se fokusirala na strukturne reforme, izgradnju institucija i razvojne programe zasnovane na lokalnim zajednicama.

Od 1996. godine, Svjetska banka je finansirala u BiH 51 projekt, sa ukupnim angažmanom sredstava od 1.091 milion US\$. Oni su obuhvatali 8 zajmova za restrukturiranje, vrijednih 424 miliona US\$, i 43 investiciona projekta u iznosu od 667 miliona US\$. Od ove 51 operacije, 31 projekt je bio završen sa 30.11.2004. godine. Ovi krediti su bili isplaćeni u skladu sa standardnim IDA uslovima i terminima – sa rokom otplate od 35 godina, uključujući 10-godišnji grejs period, bez kamata i uz naknadu od 0,75% za servisiranje.

Sadašnji portfelj Svjetske banke u BiH obuhvata 18 aktivnih investicionih projekata u ukupnom iznosu od oko 370 miliona US\$ (od kojih oko 223 miliona US\$ tek treba da se isplati) i dva granta u vrijednosti od 742.490 US\$.

Nedavno je Svjetska banka objavila da je BiH u opasnosti da izgubi 108 miliona US\$ sredstava Svjetske banke zbog spore implementacije ključnih socijalnih i ekonomskih reformi u okviru tri kredita za restrukturiranje (BAC – kredit za strukturalno prilagođavanje poslovnog ambijenta, SOSAC II – drugi kredit za strukturalno prilagođavanje u socijalnom sektoru i EMSAC – kredit za strukturalno prilagođavanje ekonomskog upravljanja).

Nova strategija Svjetske banke za pomoć BiH, koja je odobrena u septembru 2004. godine izričito podržava srednjoročnu razvojnu strategiju BiH i identifikira osnovni program kreditiranja u iznosu od 152 miliona US\$ tokom slijedeće tri godine.

EBRD usko saraduje sa Svjetskom bankom u nizu oblasti, uključujući implementaciju projekata i reformi u energetsom sektoru, moguće sufinansiranje komunalnih projekata i privatizacije Telekomu Srpske (gdje sredstva iz PTAC programa Svjetske banke obezbjeđuju finansiranje savjetnika za privatizaciju).

1.4 Međunarodna finansijska korporacija (IFC)

Otkako je BiH postala njena članica 1996. godine, IFC je angažirala više od 137 miliona US\$ vlastitih sredstava i ugovorila preko 10 miliona US\$ u sindiciranim sredstvima za projekte u zemlji. Strategija IFC u BiH sastoji se u tome da podržava poslijeratnu obnovu pomažući preduzeća koja mogu ponuditi mogućnost za zapošljavanje. Ključni sektori u centru ovih napora su mala i srednja preduzeća, finansijske institucije i sa njima povezana infrastruktura, te drvoprerađivačka industrija.

IFC je pokrenula svoj savjetodavni program u BiH pružajući pomoć drvoprerađivačkoj industriji 1996. godine i ostala je i dalje aktivna u ovom sektoru sa nekoliko projekata do 2002. godine. U sektoru opšte industrijske proizvodnje, IFC nastavlja pružati tehničku pomoć za rad, finansijski menadžment i zdravstvene i sigurnosne standarde malim i srednjim preduzećima u razvoju.

Savjetodavni projekti IFC u BiH uključuju restrukturiranje PBS Banke, finansirano od strane Vlade Švedske (2002-2003. g.) i savjetodavni program za Bosnalijek, finansiran od strane Vlade Italije (2001-2003. g.).

IFC upravlja organizacijom „Razvoj preduzeća zemalja jugoistočne Evrope“ (SEED), sa sjedištem u Sarajevu, multidonatorskim programom pomoći MSP (25 miliona US\$, finansiran od Austrije, Kanade, Grčke, Nizozemske, Norveške, Slovenije, Švedske, Švicarske, Velike Britanije i IFC) za jačanje malih i srednjih preduzeća u BiH, Albaniji, BJR Makedoniji i Srbiji i Crnoj Gori.

SEED pruža tri vrste usluga: investicione usluge na nivou preduzeća, izgradnja kapaciteta preduzeća i lokalnih pružalaca usluga kao što su poslovna udruženja, privredne komore, ekonomske institucije/institucije za obuku i konsultanti koji služe potrebama malih i srednjih preduzeća, te poboljšanje poslovnog ambijenta.

Tokom 2002. godine, samo u BiH, investicione službe SEED-a pripremile su 12 planova za unutrašnje poboljšanje i 10 investicionih planova. SEED je također završio 20 projekata za izgradnju kapaciteta (pružaoocima usluga poslovnog razvoja ili MSP/grupama MSP). Konačno, SEED je preduzeo 11 „inicijativa za poboljšanje poslovnog ambijenta“, koje su uključivale istraživanja/studije, publikacije i doprinos izgradnji donatorskih/vladinih strategija za razvoj MSP i borbu protiv siromaštva.

IFC je također pružao savjetodavne usluge (uključujući savjetodavne usluge za strane investicije) i tehničku pomoć za 12 projekata u BiH.

Banka je radila sa IFC na projektu Sarajevske Pivare i sudioničar je u ProCredit Banci i Horizonte fondu za dionička ulaganja. BAS i TAM programi također saraduju sa SEED-om.

1.5 Međunarodni monetarni fond (MMF)

BiH je postala članica MMF-a kao nasljednica bivše Jugoslavije u decembru 1992. godine. BiH je imala niz kratkoročnih stand-by aranžmana (SBA) sa MMF-om tokom proteklih godina, pri čemu je posljednji bio uspješno završen, manje-više na vrijeme, prije godinu dana. Započeli su pregovori o novom stand-by aranžmanu i razgovori su u toku. Pod uslovom da se nađu rješenja za niz do sada neriješenih pitanja (unutrašnji dug, zahtjevi za odštetu upućeni općinama u vezi sa ratnim periodom, fiskalni troškovi), planirano je da novi SBA bude potpisan do sredine 2005. godine.

2. BILATERALNA POMOĆ

2.1 Donatori sredstava za TS EBRD-a

Za veliki broj bilateralnih donatora, kao i za EC, BiH će i dalje ostati jedna od prioritetnih zemalja. 2005. godine moglo bi se staviti na raspolaganje oko 5-6 miliona eura, uglavnom od strane donatora koji su posebno zainteresirani za ovu regiju, kao što su Austrija, Kanada, Italija, Francuska i Nizozemska.

Austrija je nedavno potpisala Sporazum o uspostavljanju okvirnog sporazuma za podršku aktivnostima na komunalnoj infrastrukturi u zemljama jugoistočne Evrope, uključujući i BiH. BiH je prioritetna zemlja u *kanadskom* CIDA Fondu za jugoistočnu Evropu. CIDA je zadržala specifičan interes u okviru finansiranja TS za mikrokredite i razvoj infrastrukture. *Francuska* pokazuje specifičan interes za regiju i planira finansirati pripremu politike i strategije sektora transporta za cijelu državu u okviru novog cestovnog projekta Banke (395.000 eura). *Grčka* ima sredstava u iznosu od 650.000 eura koja još nisu angažirana i koja mogu potencijalno biti stavljena na raspolaganje za projekte TS u BiH.

BiH je također prioritetna zemlja i za *Italiju*. 2004. godine, Banka je potpisala „Sporazum o upravljanju“ za „Italijansku zakladu za Zapadni Balkan“. Ovo je novi fond koji je uspostavljen sa ciljem rješavanja potreba zemalja Zapadnog Balkana (uključujući i BiH) u sektorima razvoja privatnog sektora, energije i transportne infrastrukture.

Nizozemska će obezbijediti sredstava do iznosa od 1.380.000 eura koja će biti korištena za finansiranje tehničke saradnje sa odabranim mikro, malim i srednjim preduzećima u

BiH i BJR Makedoniji, kako bi se osnažila konkurentnost i održivost takvih preduzeća korištenjem konkretnih i praktičnih poslovnih savjeta, kao što je poboljšavanje sistema informacione tehnologije, istraživanje i analiza tržišta, uvođenje sistema upravljanja kvalitetom, poslovno planiranje i vođenje opštih troškova za BAS program.

Švicarski CTF Fond je nedavno bio nadopunjen i BiH se razmatra kao jedna od prioritetnih zemalja u okviru mogućih aktivnosti na sufinansiranju. Postoji također interes za zvanično sufinansiranje kod finansiranja infrastrukture, promoviranje investicija u MSP i unapređivanje trgovine.

2.2. Bilateralni donatori

Slijedi detaljnija analiza ukupne bilateralne donatorske pomoći BiH:

Austrija

Sredstva austrijske Razvojne saradnje i saradnje sa istočnom Evropom (ADC) u Federalnom ministarstvu za inostrane poslove predstavljaju osnovno jezgro raspoložive austrijske bilateralne pomoći. Ukupna pomoć BiH krajem 2004. godine iznosila je 57,7 miliona eura.

Tokom 1992-1995. godine, Austrija je pomagala BiH kroz programe širokih razmjera, posebno na polju humanitarne pomoći. Dodatna sredstva Federalne vlade i austrijskih federalnih država, ali i sredstva iz privatnih izvora, bila su obezbijeđena za projekte kao dio humanitarne akcije pod nazivom „Susjed u nevolji“.

Kao zemlja koja je prihvatila najveći broj bosanskohercegovačkih izbjeglica (u odnosu na broj stanovnika Austrije), Austrija je također, kroz programe finansiranja, pomagala u zbrinjavanju izbjeglica, uključujući i davanje stipendija.

Srž aktivnosti austrijske Razvojne saradnje od početka je bila obnova multietničkog društva BiH. U skladu s tim, centralna Bosna, kao etnički najmješovitija regija, bila je izabrana kao geografski centar djelovanja, i Austrija je bila jedina zemlja koja je pomagala povratak manjinskih izbjeglica u toj regiji od 1996. godine. Osim na povratak izbjeglica, program se fokusirao na vodoprivredu, visoko obrazovanje i MSP. Uspostavljena su dugoročna partnerstva sa raznim zajednicama i univerzitetima u BiH, obogaćena novom saradnjom sa lokalnim nevladinim organizacijama (NVO).

Dalji austrijski angažman u BiH uključuje učešće u vojnim snagama i Policijskoj misiji Evropske unije kao i saradnji u okviru OHR-a i drugih međunarodnih organizacija. Od 1999-2002. godine, Wolfgang Petrisch, austrijski diplomata, bio je visoki predstavnik međunarodne zajednice u BiH.

Kanada

CIDA je značajno angažirana u BiH i od 1994. godine isplatila je preko 130 miliona kanadskih dolara. Kanada je igrala značajnu ulogu na polju zdravstva, policije, deminiranja, ljudskih prava, povratka izbjeglica i energije. Od početnog usredsređivanja na urgentnu obnovu, pomoć CIDA-e je evoluirala u pravcu fokusiranja na političku i ekonomsku tranziciju i socijalni razvoj.

CIDA je igrala i još uvijek igra značajnu ulogu u multidonatorskoj inicijativi na pomoći BiH kod reformi u sektoru energije (Treći projekt obnove električne energije – 1,5 miliona kanadskih dolara), te aktivnostima na regionalnom planu, kroz „Projekat za pomoć jugoistoku Evrope u sektoru električne energije“ (SEETEC).

Kao podršku akcionom planu za jugoistočnu Evropu EBRD-a i aktivnostima Pakta stabilnosti, CIDA je formirala dva dopunska zakladna fonda 2000. godine, za tehničku pomoć i za sufinansiranje aktivnosti koje se vezuju za korištenje kanadskog stručnog znanja. Ova dva fonda su Fond saradnje za jugoistočnu Evropu CIDA – EBRD (CFSEE) i Specijalni regionalni fond za Balkan (BRSF). Ovi fondovi pokrivaju Albaniju, BiH, Hrvatsku, Makedoniju, Srbiju i Crnu Goru (i Kosovo), Rumuniju i Bugarsku.

Specifični projekti za BiH obuhvatali su: sanaciju željeznica (1.950.000 kanadskih dolara), vodosnabdijevanje u Banjaluci (1.040.000 kanadskih dolara), jačanje računa i poslovno planiranje (800.000 kanadskih dolara) i uspostavljanje regionalnih standarda za registre naknada (44.000 kanadskih dolara).

Budući programi će odražavati prioritetne potrebe koje su definirane srednjoročnom razvojnom strategijom vlade BiH. CIDA konsolidira svoje programe na tri ključna sektora: vladavina zakona, zdravstvo i obrazovanje.

CIDA trenutno razvija novi program za zdravstvo u vrijednosti od 17 miliona kanadskih dolara i novi program reforme pravosudnog sistema od 10 miliona kanadskih dolara. CIDA također pruža pomoć UNDP-ovom Integralnom programu deminiranja (IMAP) u BiH (4,5 miliona kanadskih dolara).

Francuska

U periodu 1996-2003. godine, ukupna pomoć Francuske u obnovi BiH iznosila je 19 miliona eura. Različiti projekti uključivali su obnovu Sarajevskog aerodroma, popravke na željezničkoj pruzi Sarajevo – Mostar i poboljšanje elektrodistributivne mreže u Sarajevu.

Njemačka

Od kraja rata do danas, Njemačka je obezbijedila 232 miliona eura bilateralne pomoći. 2002. godine, Njemačka je obezbijedila 13,6 miliona eura, uključujući kreditne linije za vodoopskrbu i finansiranje MSP, a 2003. godine 3 miliona eura za tehničku pomoć i 9 miliona eura u zajmovima.

Najveći dio njemačke pomoći se usmjerava kroz KfW (finansijska pomoć) i GTZ (tehnička pomoć).

Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW)

Aktivnosti KfW u BiH uključuju upravljanje Evropskim fondom za BiH (EFBH) ispred Evropske unije i drugih donatora, kao i implementaciju projekata u okviru njemačke finansijske saradnje sa BiH ispred njemačkog Ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ).

EFBH je bio uspostavljen od strane KfW 1998. godine. EFBH nudi tri programa kredita: program stambenih kredita, program kredita za MSP i program ruralnih kredita. Evropska unija, kao i vlade Njemačke, Austrije, Švicarske, Nizozemske (kroz FMO) i Razvojna banka Vijeća Evrope do danas su obezbijedili kapital za EFBH u iznosu od 58 miliona eura. Od ove sume, 3,8 miliona eura je bilo angažirano za komponentu tehničke pomoći sudjelujućim finansijskim institucijama, s ciljem da se njihova kreditna odjeljenja podignu na viši nivo i da se poboljša proces donošenja odluka o kreditima.

Dalje, u finansijskom sektoru, putem 5,1 miliona eura koje je obezbijedila njemačka Vlada, KfW je formirao Fond za kreditne garancije kako bi omogućio kvalificiranim domaćim bankama da se refinansiraju pod povoljnim uslovima na međunarodnom tržištu kapitala. KfW preuzima odgovornost za dodatnih 5,1 miliona eura za obezbjeđivanje garantnog pokrića u ukupnom iznosu od 10,2 miliona eura. Garancije se stavljaju na raspolaganje međunarodnim bankama koje obezbjeđuju kreditne linije bankama BiH za dalje pozajmice malim i srednjim preduzećima. Do sada su garancije izdate ProCredit Banci i Raiffeisen Banci BiH. Predviđa se dodatno povećanje Fonda za kreditne garancije u iznosu od 5,1 miliona eura.

Sredstvima koje je obezbijedila njemačka Vlada u ukupnom iznosu od 7,6 miliona eura, KfW je također sudjelovao u dokapitalizaciji Agencije za osiguranje depozita na državnom nivou, s ciljem uspostavljanja stabilnog sistema osiguranja depozita i jačanja povjerenja u bankarski sektor. Agencija dobiva tehničku pomoć preko GTZ.

Osim toga, KfW trenutno priprema projekt općinskog kreditiranja u iznosu od 9 miliona eura. Cilj projekta je razvoj kredita za općine preko komercijalnog bankarskog sektora BiH kojim bi se poboljšala komunalna infrastruktura. Predviđeno je da ovaj projekt bude pokrenut u drugoj polovini 2005. godine. Nadalje, KfW finansijskim sredstvima njemačke Vlade u iznosu od 3,8 miliona eura finansira poboljšanje vodoopskrbe u općini Kakanj. Nedavno je otpočet drugi program vodoopskrbe i kanalizacije za više općina u Unsko-sanskoj regiji u iznosu od 14 miliona eura. Ovaj program trenutno obuhvata sedam općina.

U energetsom sektoru bilo je obezbijeđeno više od 7,1 miliona eura pomoći mjerama sanacije hidroelektrane Trebinje. Ove investicije se usko koordiniraju sa trećim programom obnove elektroenergije (Struja III).

Italija

Italijanski razvoj saradnje djeluje u BiH od 1992. godine, kada su pokrenuti prvi urgentni programi s ciljem rješavanja najurgentnijih zdravstvenih i socijalnih problema uzrokovanih ratom.

Krajem 2003. godine neposredni doprinosi Italije pomoći kod obnove i razvoja BiH dostigli su 179 miliona eura. Od ove sume, 46 miliona eura se odnosi na inicijative odobrene u periodu 2001-2002. godine.

Japan

Japanska bilateralna pomoć BiH počela je tokom perioda sukoba 1992-1995. godine, u obliku pomoći izbjeglicama i drugih vrsta humanitarne pomoći, i dostigla je oko 1,8 miliona US\$.

Nakon Dejtonskog sporazuma, Japan je izdvojio ukupno oko 500 miliona US\$ za pomoć kod sanacije i obnove. Ovo je predstavljalo drugi po veličini bilateralni doprinos.

Krajem finansijske godine 2003. (mart 2004.) ukupan kumulativni angažman bilateralne zvanične pomoći razvoju (ODA) sastojao se od 22,5 milijarde japanskih jena u (bilateralnim) grantovima, 4,1 milijardu japanskih jena kredita za sektor električne energije, koji je bio potpisan 1998. godine, i 241,1 milion US\$ multilateralne pomoći (grantova koji su bili usmjeravani putem međunarodnih organizacija). U ovo nisu uključeni doprinosi budžetu Ureda visokog predstavnika, dodatni grantovi u okviru sistema pomoći lokalnoj infrastrukturi, i tehnička pomoć (razne vrste obuke u Japanu i eksperti poslani u BiH).

Prema podacima OECD-DAC, Japan je bio treći najveći bilateralni donator 1998. godine (57,3 miliona US\$), a peti najveći donator prethodne godine (34,3 miliona US\$).

Nizozemska

Ukupna pomoć Nizozemske BiH do 31.12.2004. godine dostigla je iznos od oko 590 miliona eura.

Norveška

Do sada je norveška pomoć BiH iznosila oko 1,9 milijardi norveških kruna za pomoć razvoju, koja je bila upućena putem bilateralnih donacija i međunarodnih organizacija, isključujući troškove vojnog prisustva. 2003. godine, 100 miliona norveških kruna je dato za institucionalnu izgradnju, ekonomski razvoj, određene infrastrukturne projekte i deminiranje.

Portugal

Pomoć Portugala do kraja 2003. godine za škole i željeznički vozni park iznosila je 4,4 miliona eura.

Slovenija

U periodu od 1992. do 1999. godine, Slovenija je obezbijedila oko 135 miliona US\$ za humanitarnu pomoć BiH. Tehnička pomoć u 2001. i 2002. godini iznosila je 1,46 miliona eura. Slovenija obezbjeđuje pomoć u oblastima razvoja poslovanja i saradnje MSP, programa obuke, programa istraživanja, te putem Centra za visoku kvalitetu u finansijskom domenu. Projekti tehničke saradnje se uglavnom koordiniraju u okviru inicijative CEI. Brojke za 2001. i 2002. godinu uključuju također i finansiranje IT za sistem transakcija Sarajevske berze, u saradnji sa USAID-om.

Švedska

Švedska pruža pomoć BiH od 1992. godine. S krajem 2004. godine, Švedska je obezbijedila oko 310 miliona eura, isključujući doprinose za UNPROFOR/IFOR/SFOR i pomoć koja se usmjerava preko UN-a. U sadašnjem momentu je Švedska jedan od najvećih bilateralnih donatora u BiH. Pomoć se u početku koncentrirala na humanitarnu

pomoć. Najveći dio pomoći se obezbjeđivao za Integrirane oblasne programe (IAP) čija je svrha bila održivi povratak. IAP je omogućio da se oko 45.000 osoba vrate u svoje domove, a bilo je obnovljeno preko 13.000 kuća. Pomoć u domenu ljudskih prava i demokratije se uglavnom usredsređivala na jačanje civilnog društva putem neformalnog obrazovanja o ljudskim pravima i demokratiji, kao i kroz pomoć nezavisnim medijima. Pomoć privatnom sektoru ima za cilj jačanje tržišno-orijentiranih sistema putem podrške mikrokreditnim institucijama, sistemima regionalnog ekonomskog razvoja i drugim inicijativama čija je namjena poboljšanje ukupnog poslovnog okruženja. Sektor koji dobiva sve veću važnost kod pomoći Švedske je izgradnja institucija. Obezbijedena su finansijska sredstva geodetskim institucijama, statističkim zavodima, javnoj reviziji, Državnoj graničnoj službi i policijskim institucijama. Dva važna programa koja su u toku su program u oblasti reforme javne uprave, koji se obavlja u zajedničkoj saradnji sa EC, Sida i DFID, te zajednički program USAID i Sida, pod nazivom Program upravne odgovornosti (GAP) čija ciljna grupa obuhvata 40 od 143 općine u zemlji.

Švedska pomoć BiH će se u budućnosti okretati od poslijeratne obnove i neposredne izgradnje mira ka održivom socijalnom, ekonomskom i političkom razvoju i budućem pristupu EU. Mogu se identificirati tri glavna domena: (i) stvaranje uslova za održivi i široko zasnovani ekonomski rast i socijalni razvoj, (ii) reformiranje institucionalnog okvira i javnog sektora i (iii) nastavak državne integracije u ekonomskoj, socijalnoj, institucionalnoj i političkoj sferi.

Švicarska

Sa ukupnim budžetom od 220 miliona eura, Švicarska je bila četvrti najveći bilateralni donator u BiH u periodu 1996-2003. godine. Tokom rata, od 1991-1995. godine, Švicarska je uložila 96,6 miliona eura u urgentnu pomoć i humanitarnu pomoć u Hrvatskoj i BiH. Od 1996-1998. godine bio je implementiran poseban program za BiH, koji se fokusirao na humanitarnu pomoć i obnovu.

Na osnovu iskustva stečenog u humanitarnoj fazi, a koristeći djelomično istu strukturu za implementaciju, bio je pripremljen prvi srednjoročni program za BiH tokom 1999. godine. U njemu je došlo do promjene naglaska sa humanitarne pomoći na dugoročniju razvojnu saradnju, u sklopu ukupnog cilja tranzicije i pomirenja. Sâm broj izbjeglica i raseljenih osoba, skupa sa potrebom da se regija stabilizira, dao je BiH visoko mjesto na političkom programu Švicarske. Zbog toga je za BiH bilo namijenjeno 33,3 miliona eura. Srednjoročni program SDC i SECO-a za period od 2000-2003. godine uveo je niz aktivnosti koje su bile otpočete u okviru posebnog programa u različitim domenima, fokusirajući se na poboljšanja socijalno-ekonomske situacije i podršku institucionalnim reformama.

Novi srednjoročni program za 2004-2008. godinu u suštini je nastavak ukupnih ciljeva i strategija iz prethodnog programa. Konkretnije, novi program se fokusira na tri domena aktivnosti: razvoj privatnog sektora, upravljanje i osnovne usluge i socijalni domen, kao i na regionalne programe, zajedničke teme mladih i procese promoviranja promjena. Nova zajednička tema, promoviranje procesa promjena, davaće svoj doprinos rješavanju različitih izazova i konsekvenci procesa tranzicije. Budžet za cjelokupni srednjoročni program za 2004-2008. godinu iznosi 63,3 miliona eura (tj. 12,8 miliona eura godišnje).

Velika Britanija

DFID aktivno djeluje u BiH od 1993. godine. Od 1993-1996. godine, urgentna i humanitarna pomoć bila je obezbjeđivana preko Urgentne operativne grupe sa sjedištem u Bosni i Hercegovini, kao i putem drugih međunarodnih agencija za humanitarnu pomoć. Od 2000. godine, DFID se fokusirao na podršku strukturnoj reformi i institucionalnom razvoju, radeći prvenstveno strateški sa drugim donatorima i agencijama, posebno Evropskom komisijom i Svjetskom bankom. U periodu od 1993-2003. godine, DFID je obezbijedio bilateralnu pomoć u ukupnom iznosu od 80 miliona britanskih funti.

Sadašnji bilateralni programi DFID-a daju podršku radu na slijedećim oblastima: reforma državne službe, program borbe protiv siromaštva (PRSP), srednjoročni okvir budžetskih rashoda (MTEF), sistem javnog radio i TV emitiranja, socijalna politika i politika zdravstvenog osiguranja, reforma socijalne politike, registracija preduzeća, korporativno restrukturiranje, sektor električne energije i podrška OHR-u.

U skladu sa strategijom postavljenom u Planu regionalne pomoći za Zapadni Balkan za period 2005-2009. godine (RAP), DFID će suziti fokus svog bilateralnog programa i do kraja 2005. napustiti inicijative koje nisu od centralnog značaja za RAP, kao što su registracija preduzeća i reforma sektora električne energije.

Sredstva koja stoje na raspolaganju za implementaciju ciljeva RAP-a u BiH iznose 16,5 miliona funti (6 miliona funti za 2003/2004. g., 5,9 miliona funti za 2004/2005. g., 4,5 miliona funti za 2005/2006. godinu).

Kako su izgledi na buduće pristupanje Evropskoj uniji glavni pokretač reformi u BiH, buduća pomoć DFID-a će se konkretno fokusirati na rad sa donatorskim partnerima u cilju osiguravanja da politike i programi pristupa EU potvrde i podrže Vladinu strategiju ekonomskog i socijalnog razvoja.

DFID će nastaviti da usko saraduje sa multilateralnim partnerima na postizanju sporazuma i implementaciji zajedničkog programa za poboljšanje djelotvornosti pomoći koja se pruža u BiH.

Sjedinjene američke države

Vlada Sjedinjenih država je do danas obezbijedila skoro 1 milijardu US\$ za obnovu BiH. Program strane pomoći SAD, koji se prvenstveno implementira preko Agencije SAD za međunarodni razvoj (USAID) pomaže u stvaranju multietničke, stabilne, demokratske BiH, sa funkcionalnom ekonomijom slobodnog tržišta, i fokusira se na ekonomsku transformaciju, demokratske reforme i ponovnu uspostavu multietničkog društva.

Ostala pomoć SAD-a se obezbjeđuje u oblastima borbe protiv terorizma, ljudskih prava, carina, Državne granične službe i pružanju savjeta i pomoći Trezorima. Osim toga, Vlada SAD-a je od 1991. godine obezbijedila preko 1 milijardu US\$ u obliku humanitarne pomoći bivšim jugoslavenskim republikama.

ANEKS 9 - SOCIJALNI I EKONOMSKI POKAZATELJI

BOSNA I HERCEGOVINA

	1999	2000	2001	2002	2003	2004 <i>Procjena</i>	2005 <i>Projekcija</i>
Obim proizvodnje i rashodi <i>(Procent promjene u realnim terminima)</i>							
BDP	9.6	5.5	4.4	5.5	4.0	5.0	5.0
Ukupna potrošnja	-	-	-	-	-	-	-
Bruto akumulacija fiksnog kapitala	-	-	-	-	-	-	-
Bruto industrijski proizvod	12.1	9.4	-2.0	11.5	3.8	-	-
Bruto poljoprivredni proizvod	-	-	-	-	-	-	-
Zaposlenost <i>(Promjena u procentima)</i>							
Radna snaga (na kraju godine)	-0.9	2.1	-1.3	3.1	1.3	-	-
Zaposlenost (na kraju godine)	-3.1	1.6	-2.3	1.9	-0.6	0.2	-
<i>(U procentima radne snage)</i>							
Nezaposlenost (na kraju godine)	39.3	39.6	40.3	40.9	42.0	41.0	-
Cijene i plate <i>(Promjena u procentima)</i>							
Potrošačke cijene (godišnji prosjek)							
Federacija (u KM)	-0.9	1.9	1.9	-0.2	-0.5	0.8	-
Republika Srpska (u KM)	14.1	14.0	7.0	1.7	1.9	1.4	-
Potrošačke cijene (na kraju godine)							
Federacija (u KM)	-1.0	4.0	2.4	0.7	-0.3	-	-
Republika Srpska (u KM)	14.0	16.0	2.5	2.4	0.2	-	-
Bruto prosječna mjesečna zarada u privredi (godišnji prosjek)							
Federacija	5.2	8.3	-43.0	-	-	-	-
Republika Srpska	-52.7	-17.0	-25.4	-	-	-	-
Državni sektor <i>(U procentima BDP)</i>							
Bilans svih nivoa vlasti	-4.8	-3.1	-2.5	-2.4	-0.2	-0.9	0.0
Rashodi svih nivoa vlasti	65.0	56.8	52.2	50.4	46.9	46.6	44.4
Monetarni sektor <i>(Promjena u procentima)</i>							
Novac u širem smislu (M2, na kraju godine)	39.9	13.9	89.3	8.6	9.5	8.1	8.3
Domaći krediti (na kraju godine)	-1.3	10.0	5.2	28.2	21.5	12.9	5.7
<i>(U procentima BDP)</i>							
Novac u širem smislu (M2, na kraju godine)	25.2	24.5	42.6	43.5	45.6	46.5	46.9
Devizni kursevi <i>(KM po euru)</i>							
Devizni kurs (godišnji prosjek) ¹	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0
Vanjski sektor <i>(U milionima US\$)</i>							
Tekuci račun	-837	-621	-811	-1,035	-1,329	-1,567	-1,538
Trgovinski bilans	-1,852	-1,715	-1,831	-2,076	-2,543	-2,855	-2,800
Izvoz roba	831	832	870	1,046	1,407	1,715	2,100
Uvoz roba	4,126	2,547	2,701	3,122	3,950	4,570	4,900
Direktne strane investicije, neto ²	177	150	130	230	320	420	540
Bruto rezerve, isključujući zlato (na kraju godine)	455	497	1,221	1,279	1,725	1,714	1,764
Ukupan vanjski dug	3,095	2,814	2,382	2,523	2,572	2,500	2,600
<i>(U mjesecima uvoza roba i usluga)</i>							
Bruto rezerve, isključujući zlato (na kraju godine)	1.3	2.2	5.1	4.6	4.9	4.2	4.0
<i>(U procentima izvoza roba i usluga)</i>							
Servisiranje duga	13.8	12.1	6.2	8.5	7.8	6.6	6.1
Stavke iz memoranduma <i>(U denominacijama kao što je navedeno)</i>							
Stanovništvo (na kraju godine, u milionima) ³	3.8	3.8	3.8	3.8	3.8	3.8	3.8
BDP (u milionima KM)	8,603	10,054	10,959	11,650	12,170	12,911	13,861
BDP per capita (u US\$)	1,231	1,247	1,320	1,477	1,849	2,158	2,450
Udio industrije u BDP (u procentima)	-	-	-	-	-	-	-
Udio poljoprivrede u BDP (u procentima)	-	-	-	-	-	-	-
Tekuci račun/BDP (u procentima)	-17.9	-13.1	-16.2	-18.4	-18.9	-19.1	-16.5
Vanjski dug – rezerve (u milionima US\$)	2,640	2,317	1,161	1,244	847	786	836
Vanjski dug/BDP (u procentima)	66.2	59.4	47.5	45.0	36.6	30.5	27.9
Vanjski dug/izvoz roba i usluga (u procentima)	268.9	218.5	183.7	171.9	135.8	111.3	99.2

¹ Od augusta 1997. g. BiH ima zajedničku Centralnu banku.

Nova valuta, konvertibilna marka (KM), bila je u početku vezana za njemačku marku u omjeru 1:1 prema pravilima valutnog odbora. Ovo je ekvivalentno oko 1,96 KM po euru.

² Isključujući kapitalne transfere za obnovu.

³ Isključujući izbjeglice u inostranstvu.